

EX. PO AUS

Extension of Potentiality
of Adriatic UNESCO sites

EX. PO AUS

Επέκταση Δυνατοτήτων των Χώρων της UNESCO στην Αδριατική

Το έργο συγχρηματοδοτείται
από την Ευρωπαϊκή Ένωση,
Μέσο Προενταξιακής
Ενίσχυσης.

Η συγκεκριμένη
δραστηριότητα του
έργου υλοποιείται
από την Περιφέρεια
της Ιστρίας

Επέκταση Δυνατοτήτων
των Χώρων της
UNESCO στην Αδριατική

Επέκταση Δυνατοτήτων των Χώρων της UNESCO στην Αδριατική

Η παρούσα δημοσίευση πραγματοποιήθηκε με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας IPA Adriatic (*IPA Adriatic Cross-Border Cooperation Programme*). Την πλήρη και αποκλειστική ευθύνη του περιεχομένου αυτής της δημοσίευσης έχει η Περιφέρεια της Ιστρίας (Istarska županija – Regione Istriana), και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζει τις απόψεις των αρμοδίων του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας IPA Adriatic.

Το έργο συγχρηματοδοτείται
από την Ευρωπαϊκή Ένωση,
Μέσο Προενταξιακής
Ενίσχυσης.

Η συγκεκριμένη
δραστηριότητα του
έργου υλοποιείται
από την Περιφέρεια
της Ιστρίας

EX. PO AUS ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Το πρόγραμμα **EX.PO AUS** (EXtension of POtentiality of Adriatic Unesco Sites), είναι ένα διασυνοριακό σχέδιο δράσης, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και υλοποιείται στα πλαίσια του Προγράμματος IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance, Adriatic CBC), 2007-2013. Στο έργο συμμετέχουν δώδεκα εταίροι από τέσσερα κράτη-μέλη της ΕΕ (Ιταλία, Σλοβενία, Κροατία και Ελλάδα) και τρία κράτη της Ανατολικής Αδριατικής (Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο και Αλβανία), και στις δύο ακτές της Αδριατικής Θάλασσας. Συμμετέχουν πόλεις ή περιφέρειες: η Πόλη του Ντούμπροβνικ (Dubrovnik), η Περιφέρεια της Ίστριας (Istra), η Πόλη του Σπλιτ (Split), η Επαρχία της Φερράρα (Ferrara), ο Δήμος της Ραβέννας (Ravenna) με το Μουσείο της πόλης, ο Δήμος του Αλμπερομπέλο (Alberobello), το Ίδρυμα της Ακουιλίας (Aquilieia), το Πανεπιστήμιο της Πριμόρσκα (Primorska) με το Κέντρο επιστήμης και έρευνας, Κέντρο Συντήρησης και Αρχαιολογίας του Μαυροβουνίου (Crna Gora), η Επιτροπή για την Προστασία των Εθνικών Μνημείων (Βοσνία και Ερζεγοβίνη), το Γραφείο Διοίκησης και Συντονισμού του Βουθρωτού (Αλβανία). Η διάρκεια υλοποίησης του συνολικού έργου ορίζεται σε 36 μήνες, και ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου EX.PO AUS ανέρχεται στα 3.324.700,40 €, εκ των οποίων το 85% χρηματοδοτείται από το IPA και το 15% από την Εθνική συμμετοχή.

Η γεωγραφική εγγύτητα σε συνδυασμό με την εξαιρετική πυκνότητα χώρων εξέχουσας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, αναγνωρισμένης από την UNESCO, συμβάλλει στην αναγνώριση της διασυνοριακής προσέγγισης ως καταλληλότερης για την επίτευξη ευρύτερων και μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων στον τομέα της αειφόρου αξιοποίησης. Οι χώροι της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της, σύμφωνα με τον ορισμό τους, έχουν μια διεθνή διάσταση που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, και είναι εξαιρετικής σημασίας η συγκριση, η ανταλλαγή και η διάδοση των εμπειριών, όπως και η δημιουργία καινούργιων στρατηγικών αξιοποίησης, βασιζόμενων στην εγγύτητα.

Ο στόχος του EX.PO AUS είναι δημιουργία δικτύου συνεργασίας μεταξύ των χώρων της UNESCO στην Αδριατική Θάλασσα (συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων αξιόλογων τοποθεσιών που βρίσκονται ακόμα στο στάδιο υποψηφιότητας), στους οποίους θα δοθεί η ευκαιρία να αναπτυχθούν στο πλαίσιο μιάς διασυνοριακής συνεργασίας, συμμετέχοντας στην διάδοση ποιοτικών τεχνικών και διαχειριστικών ικανοτήτων των διαφόρων δημοσίων και ιδιωτικών παραγόντων, με σκοπό την ακολούθηση μιάς κοινής μακροπρόθεσμης στρατηγικής — βασιζόμενης στην υψηλού επιπέδου διαχειριστική, τεχνολογική και ενεργειακή καινοτομία — για την επίτευξη αειφόρου αξιοποίησης αυτών των περιοχών.

Για την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου, έχουν τεθεί οι ακόλουθοι ειδικοί στόχοι: η διασυννοριακή ανάπτυξη των αντιλήψεων και των εργαλείων για την αειφόρο διαχείριση των χώρων της UNESCO, ως πλαίσιο μιας ενεργητικής στρατηγικής αξιοποίησης και οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών· η διασυννοριακή βελτίωση των τεχνικών γνώσεων και τεχνολογιών υποστήριξης, με τη βοήθεια ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές και τεχνικές για την ψηφιακή καταλογογράφηση των σχετικών χώρων· η υλοποίηση καινοτόμων πιλοτικών έργων στις περιοχές των εταίρων· κοινή αξιοποίηση των χώρων της UNESCO της Αδριατικής, τόσο ως ενός ενιαίου δικτύου, καθώς και ως μεμονωμένων θεματικών δικτύων, με στόχο να προσελκύσουν το παγκόσμιο τουριστικό ενδιαφέρον για τον πολιτισμό και τη φύση.

Οι δώδεκα συνέταροι του έργου εκπροσωπούν τις περιοχές τους — που βρίσκονται και στις δύο ακτές της Αδριατικής Θάλασσας — και τους χώρους της UNESCO ήδη εγγεγραμμένους στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO ή στον Ενδεικτικό Κατάλογο Υποψηφιοτήτων. Όλοι οι συνέταροι έχουν ετοιμάσει ενημερωτικό και φωτογραφικό υλικό για την παρουσίαση της κληρονομιάς των χώρων: Alberobello/Αλμπερομπέλλο (Ιταλία), Aquileia/Ακουιλεία (Ιταλία), Butrinti/Βουθρωτό (Αλβανία), Dubrovnik/Ντούμπροβνικ (Κροατία), Ferrara/Φεράρα (Ιταλία), Kotor/Κότορ (Μαυροβούνιο), Κέρκυρα (Ελλάδα), Piran/Πίραν (Σλοβενία), Poreč/Πόρετς (Κροατία), Ravenna/Ραβέννα (Ιταλία), Mostar/Μόσταρ (Βόσνια και Ερζεγοβίνη), Split/Σπλιτ (Κροατία). Στα πλαίσια των στόχων του συνολικού έργου, ο σκοπός της δημιουργίας αυτής της έντυπης, όπως και της διαδικτυακής, έκδοσης είναι η προώθηση των χώρων της UNESCO στην Αδριατική Θάλασσα, η διαφήμισή τους, αλλά και συνεισφορά στην αειφόρο αξιοποίησή τους.

Για να συμπεριληφθεί στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (World Heritage List), ένα μνημείο οφείλει να είναι εξέχουσας οικουμενικής αξίας και να πληρεί τουλάχιστον ένα από τα δέκα κριτήρια, τα οποία καλύπτουν χαρακτηριστικά πολιτιστικά, φυσικά ή και συνδυασμό των δύο (τα πολιτισμικά τοπία). Οι εγγεγραμμένοι χώροι συνήθως πληρούν τουλάχιστον δύο κριτήρια, συχνά και περισσότερα, και οφείλουν να βρίσκονται ήδη υπό καθεστώς προστασίας και διαχείρισης. Η συμπερίληψη στον Κατάλογο της UNESCO δεν εξασφαλίζει προστασία των μνημείων πολιτιστικής και

φυσικής κληρονομιάς, αλλά τους δίνει μία “προστιθέμενη αξία”, διότι το κύρος της UNESCO συνεπάγεται την αυξημένη αντίληψη του γενικού πληθυσμού για την αξία του αναφερόμενου χώρου. Οι δραστηριότητες ενημέρωσης και προώθησης αποδεικνύονται πάντοτε χρήσιμες στην διατήρηση του ενδιαφέροντος για τον προστατευόμενο χώρο.

Στο σύνολό τους, οι χώροι πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς αποτελούν ανεκτίμητη και αναντικατάστατη περιουσία για όλη την ανθρωπότητα. Είναι αναγνωρισμένοι ως χώροι “εξέχουσας οικουμενικής αξίας” και χηρίζουν ξεχωριστής προστασίας από τις αυξανόμενες απειλές. Τα κράτη αλλά και οι τοπικές κοινωνίες έχουν μεγάλη ευθύνη να εξασφαλίσουν την προστασία και την συντήρηση της παγκόσμιας κληρονομιάς που βρίσκεται στην επικράτειά τους. Μόνο στις έκτακτες περιπτώσεις άμεσου κινδύνου παρεμβαίνουν οι διεθνείς οργανώσεις με επικεφαλής την UNESCO.

Στην ανατολική και στη δυτική ακτή της Αδριατικής, από τον Πορθμό του Οτράντο ως τους βόρειους βάλτους της Πεδιάδας του Πάδου, βρίσκονται σκορπισμένα τα απομεινάρια του παρελθόντος του πολιτισμικού και του φυσικού περιβάλλοντος. Μονάχα μία δωδεκάδα από αυτά έχουν συμπεριληφθεί στον Κατάλογο της UNESCO και σε αυτή την σύντομη παρουσίασή τους, ενώ μία ακόμα δωδεκάδα λείπει από αυτήν. Η επιλογή καθορίστηκε από τις ανάγκες του έργου, οι χώροι αυτοί είναι αντιπροσωπευτικοί και λόγω της σημασίας τους, αλλά ήταν εξαιρετικά σημαντικό να συμπεριληφθούν όλες οι περιοχές.

Οι trulli (τρούλος) του Alberobello αποτελούν παράδειγμα λαϊκής τέχνης και μαστορίας, οι εκκλησίες της Ravenna της ομορφιάς της Παλαιοχριστιανικής αρχιτεκτονικής και τέχνης, ενώ η Aquileia μίας ρωμαϊκής και μεσαιωνικής πόλης στο σταυροδρόμι της ευρύτερης περιοχής. Το συγκρότημα της Επισκοπής του Poreč είναι σημαντικό και λόγω της κατάστασης διατήρησής της, όπως και το Παλάτι του αυτοκράτορα Διοκλητιανού στο Split. Η πόλη του Dubrovnik είναι μοναδική οχυρωμένη μεσαιωνική πόλη διατηρημένη στην ακεραιότητά της. Η περιοχή του Kotor ξεχωρίζει λόγω της αλληλεπίδρασης των παραλιακών πόλεων και του περιβάλλοντός τους, όπως και το Βουθρωτό/Butrint, τοποθετημένο όμως σε εντελώς διαφορετικό φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, οι χώροι που συμμετέχουν στο έργο είναι

ετερογενείς: το Mostar είναι ήδη εγγεγραμμένο στον Κατάλογο του Παγκόσμιου Κέντρου Κληρονομιάς, ενώ Stolac, Blidinje και Blagaj βρίσκονται στον Ενδεικτικό Κατάλογο Υποψηφιοτήτων. Η ομορφιά και η σημασία της πόλης της Κέρκυρας πηγάζει από την πολυπλοκότητα της ιστορίας της. Η πόλη του Piran χαρακτηρίζει τέλεια συμφιλίωση με της αλυκές ως φυσικό περιβάλλον δημιουργημένο με ανθρώπινα χέρια. Και στη Ferrara είναι ορατή η συνεργασία του ανθρώπου με το φυσικό του περιβάλλον.

Το κυριότερο αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτού του προγράμματος — το παρόν ενημερωτικό υλικό αποτελεί σημαντικό μέρος του — είναι η επίτευξη μίας διασυννοριακής εναρμόνισης των καθιερωμένων προσεγγίσεων και μεθοδολογιών παρεμβάσης, για μία αειφόρο διατήρηση και αξιοποίηση των χώρων της UNESCO στην Αδριατική. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα του έργου θα ήταν και η διατύπωση μίας στρατηγικής με στόχο την κοινή διασυννοριακή τουριστική αξιοποίηση της περιοχής. Η διαχείριση και η αξιοποίηση των χώρων της UNESCO στην περιοχή της Αδριατικής θα πρέπει να βελτιώνεται εφαρμόζοντας τυποποιημένες μεθόδους, καινούργιες ιδέες, εργαλεία και δραστηριότητες. Η φράση κλειδί είναι “αειφόρος διαχείριση”, και γνωριμία με δι-

αφορετικές πραγματικότητες σίγουρα αποτελεί το πρώτο βήμα για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Το παρόν ενημερωτικό υλικό έχει ως στόχο την ανάδειξη της ποικιλοπλοκότητας των χαρακτηριστικών και της διαφορετικότητας των αναγκών του κάθε συγκεκριμένου παρουσιαζόμενου χώρου. Μερικοί από αυτούς τους χώρους έχουν ήδη συμπεριληφθεί στον Κατάλογο της UNESCO, άλλοι βρίσκονται στην λίστα υποψηφιοτήτων· μερικοί έχουν ήδη διαμορφώσει σχέδιο διαχείρισης, άλλοι βρίσκονται στο αρχικό στάδιο· μερικοί σχετίζονται με θέματα συντήρησης ψηφιδωτών, άλλοι με θέματα συντήρησης της ξερολιθιάς και τοπικής κληρονομιάς· μερικοί πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και την σημερινή καθημερινή ζωή της πόλης, η οποία είναι ταυτοχρόνως και η πολύτιμη κληρονομιά του παρελθόντος, άλλοι να λαμβάνουν απόψη και το φυσικό τους περιβάλλον. Η μεθοδολογική προσέγγιση στην διατήρηση και διαχείριση καλείται να βρει σωστή ισορροπία ανάμεσα στην ανάγκη να κινείται εντός των ορίων του κοινού διασυννοριακού σχεδίου, και ταυτοχρόνως να δώσει στον κάθε συνέταρο την δυνατότητα καλύτερης και καταλληλότερης ανάπτυξης βασιζόμενης στις συγκεκριμένες ανάγκες και πρωτεριαιότητες του τόπου.

10	Αλπερομπέλλο, Ιταλία
18	Ακουιλία, Ιταλία
28	Βουθρωτό, Αλβανία
38	Κέρκυρα, Ελλάδα
46	Ντούμπροβνικ, Κροατία
56	Φερράρα, Ιταλία
66	Κότορ, Μαυροβούνιο
76	Μόσταρ, Βόσνια και Ερζεγοβίνη
84	Πίραν, Σλοβενία
94	Πόρετς, Κροατία
102	Ραβέννα, Ιταλία
112	Σπλιτ, Κροατία

ΟΙ TRULLI ΤΟΥ ALBEROBELLO

Προϊστορική παράδοση και εθνογραφική αξία

Οι τρούλι — trulli — το όνομα των οποίων μπορεί να προέρχεται από τη βυζαντινή λέξη *turgis* ή από τον ελληνικό θόλο, είναι έργα λαϊκής αρχιτεκτονικής με χαρακτηριστικό τετράπλευρο σχήμα και κωνική στέγη, χτισμένα με χρήση ημικατεργασμένων ογκωδών ασβεστολίθων συλλεγμένων από τις γύρω περιοχές. Αργότερα, όταν στην περιοχή δημιουργήθηκαν μεγάλες λεκάνες συλλογής νερού, άρχισαν να χτίζονται απευθείας στον βράχο, χρησιμοποιώντας αποκλειστικά την τεχνική της ξερολιθιάς, χωρίς συνεκτικό κονίαμα. Αποτελούν μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική έκφραση από τη μια πλευρά, δημιουργήθηκαν προερχόμενοι από την παράδοση των αρχαίων τεχνολογιών και τυπολογιών, που χρονολογούνται στους προϊστορικούς χρόνους, αλλά εξακολούθησαν να χρησιμοποιούνται χωρίς διακοπή σε αυτό το τμήμα της Ιταλίας· από την άλλη πλευρά, παραμένουν άγνωστες οι περιστάσεις που οδήγησαν στην εξαιρετική γεωγραφική εξάπλωση της τεχνολογίας, σε μια συγκεκριμένη ιστορική

Αλμπερομπέλλο, Κατοικίες

Αλμπερομπέλλο,
δρόμος

περίοδο, το 17ο και το 18ο αιώνα. Ο συνδυασμός δυο ή περισσότερων Trulli διαφορετικού μεγέθους σχηματίζει μια κατοικία. Μεγαλύτερος αριθμός ελεύθερα συναθροισμένων trulli σχηματίζει οικοδομικό συγκρότημα, που ονομάζεται “trullaia” και περιλαμβάνει μικρές αυλές με αλώνια, καταλύματα ζώων, κήπους και περιβόλια περιφραγμένα και προσβάσιμα μόνο από τα σπίτια. Τα μικρότερα trulli, στα οποία συνήθως βρίσκονται κόγχες με κλίνες ή εστίες, είναι συνδεδεμένες με τον κύριο trulli μέσω των χαμηλών καμαρών. Τα trulli αγροτικού τύπου υπάρχουν σε όλη την κοιλάδα της Itria. Ο μοναδικός αστικός οικισμός σχηματισμένος αποκλειστικά και μόνο από τα trulli είναι η πόλη Alberobello, με τις δυο συνοικίες της, Monti και Aia Piccola. Η συνοικία Monti, χτισμένη σε μια σχετικά απότομη πλαγιά, καλύπτει έκταση 150 στρεμμάτων και περιλαμβάνει 1030 trulli. Αποτελεί

την πρώτη μεγάλη και σαφώς διακριτό συγκρότημα των trulli στην πόλη: ανοίγει σαν βενταλιά στον λόφο και από την υπόλοιπη πόλη χωρίζεται από τον περίπατο Martellotta. Όλοι οι κατηφορικοί δρόμοι καταλήγουν στο ίδιο σημείο για να διευκολύνουν την εκροή του νερού. Η συνοικία Aia Piccola, η οποία περιλαμβάνει 590 κτίσματα, είναι δεύτερο και λιγότερο ομογενές συγκρότημα των trulli. Τα σπίτια της καταλήγουν σε ένα κοινό αλώνι, όπου στο παρελθόν, από το τέλος της φεουδαρχικής περιόδου, οι αγρότες ήταν υποχρεωμένοι να αλωνίζουν το σιτάρι δημοσίως.

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε με βάση την υπάρχουσα τεκμηρίωση και την έρευνα πεδίου, επέφερε την αναγνώριση του πλήθους αξιόλογων χαρακτηριστικών της περιοχής: πολεοδομικών, αρχιτεκτονικών, ιστορικών (ιδίως σε ό,τι αφορά στις προϊστορικές οικοδομικές τεχνολογίες), βεβαιωτικών (ο χώρος είναι αντιπροσωπευτικός ενός εξαφανισμένου πολιτισμού) και κοινωνικών. Παρ’ όλα αυτά, για να αξιολογηθεί καλύτερα η σημασία της πόλης των trulli για όλη την ανθρωπότητα, πρέπει να συγκριθεί με παρόμοιες περιοχές διάσπαρτες σε όλο τον πλανήτη, και κυρίως με εκείνες στη Μεσόγειο. Με άλλα λόγια, η πόλη των trulli αναμφισβήτητα αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συνόλου των χώρων που μαρτυρούν την ύπαρξη της λεγόμενης αυθόρμητης ή λαϊκής αρχιτεκτονικής δίχως αρχιτέκτονες. Ξεχωριστές σημασίας είναι το αστικό περιβάλλον των ιστορικών συγκροτημάτων των συνοικιών Aia Piccola και Rione Monti.

Η πόλη του Alberobello σήμερα αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα όπου η τεχντροπία της ξερολιθιάς προσαρμόστηκε στο αστικό περιβάλλον, προσθέτοντας κι άλλα ιδιαίτερα γνωρίσματα των ιδιωτικών και δημοσίων χώρων που καθορίζουν την πόλη. Η ανασυγκρότηση της πόλης και η επέκταση των προαστιακών περιοχών του περασμένου αιώνα δεν έχουν τροποποιήσει την ουσία της αστικής δομής, ούτε έχουν επηρεάσει την εξαιρετική αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης των trulli. Σήμερα, η πόλη του Alberobello δικαίως θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους και καλύτερα διατηρημένους “αυθόρμητους” αστικούς οικισμούς στην Ευρώπη. Η εγγραφή των trulli του Alberobello στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO (World Heritage list), το Δεκέμβριο του 1996, με βάση τα πολιτιστικά κριτήρια (iii), (iv) και (v), το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς δι-

Αλμπερομπέλλο,
Trullo Sovrano

καιολόγησε ως εξής: “Η περιοχή έχει εξέχουσα οικουμενική αξία ως εξαιρετικό παράδειγμα μιας μορφής κατασκευής κτιρίων προερχόμενης από τις προϊστορικές τεχνικές οικοδόμησης, που έχουν διασωθεί άθικτα και λειτουργικά και στο σύγχρονο κόσμο.”

Ιστορική περιγραφή

Στην κοιλάδα της Itria υπάρχουν ίχνη προϊστορικού οικισμού, και είναι πιθανόν ότι η παράδοση κατασκευής των θόλων να έχει εισαχθεί στην περιοχή εκείνη την εποχή. Θεωρείται επίσης ότι ο σημερινός οικισμός χρονολογείται στα μέσα του 14ου αιώνα, όταν η περιοχή που έως τότε εμφανίζεται ως ακατοίκητη, απονεμήθη-

κε στον κόμη του Conversano από τον Robert d’Anjou, Πρίγκιπα του Taranto, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για τις υπηρεσίες του στις Σταυροφορίες. Ο κόμης και οι διάδοχοί του αποίκισαν στην περιοχή τον πληθυσμό από τα άλλα φέουδά τους, όπως το κοντινό Noci, επιτρέποντάς τους να χτίσουν σπίτια γνωστά ως caselle. Ωστόσο, πρόσφατες έρευνες ντόπιων σχεδιαστών δείχνουν ότι οι διάσπαρτοι αγροτικοί οικισμοί, που άρχισαν να σχηματίζονται γύρω στο 1000 μ.Χ. — στις όχθες του ποταμού που σήμερα είναι υπόγειος και περνάει κάτω από την πόλη — σταδιακά συγχωνεύθηκαν σε μεγαλύτερες κοινότητες, που εξελίχθηκαν στις σημερινές αστικές συνοικίες Aia Piccola και Monti.

Σύμφωνα με την παράδοση, τεχντροπία ξερολιθιάς επιβλήθηκε

στους νέους εποίκους, ούτως ώστε τα σπίτια τους να μπορούν εύκολα και γρήγορα να αποσυναρμολογηθούν. Αυτό εξυπηρέτούσε δύο σκοπούς: έτσι ήταν πίο εύκολο οι ανυπότακτοι ιδιοκτήτες να στερηθούν τις περιουσίες τους και, αργότερα, έτσι ήταν πίο εύκολη και η αποφυγή καταβολής φόρων επί των νέων οικοδομημάτων. Στην δεύτερη περίπτωση, ήταν ευκολότερη και η ανακατασκευή τους. Είναι γνωστό ότι ακριβώς αυτό και συνέβη το 1644, για να εμποδιστούν οι (φορολογικοί) ελεγκτές απεσταλμένοι του Βασιλέα της Νεάπολης/Νάπολης/Naroli. Ωστόσο, ιστορικές και συγκριτικές αναλύσεις αποδεικνύουν ότι η τεχνοτροπία αυτή δεν ήταν τίποτα περισσότερο από μια αναγκαία φυσική προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες και περιστάσεις, που αργότερα αξιοποιήθηκε και για άλλους σκοπούς.

Μέχρι τα μέσα του 16ου αιώνα η περιοχή του Monti περιλάμβανε περίπου 40 trulli, αλλά το 1620 ο οικισμός, τότε ακόμα τμήμα της πόλης του Noci, άρχισε να επεκτείνεται, όταν ο τότε Κόμης Gian Girolamo Guercio διέταξε την κατασκευή αρτοποιείου, μύλου και πανδοχείου. Στο τέλος του 18ου αιώνα η κοινότητα αριθμούσε περισσότερα από 3500 άτομα, οι οποίοι, το 1797, κατάφεραν να καταργήσουν την φεουδαρχική εξουσία της οικογένειας Acquanina και να αποκτήσουν το καθεστώς της ελεύθερης βασιλικής πόλης από τον Ferdinand IV Bourbon, Βασιλέα της Νεάπολης. Η πόλη ονομάστηκε Alberobello από το μεσαιωνικό λατινικό όνομα της περιοχής “silva arboris belli” (το δάσος του δέντρου του πολέμου). Από την εποχή εκείνη ο ρυθμός κατασκευής των καινούργιων trulli μειώθηκε σημαντικά.

Πλεονεκτήματα και αδυναμίες

Η τοπική κοινωνία σήμερα έχει βαθιά επίγνωση της ιστορικής και καλλιτεχνικής αξίας των trulli, καθώς και της σημασίας της κατάλληλης πολιτικής προστασίας, διατήρησης και αξιοποίησής τους. Οι μνημειώδεις συνοικίες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται όχι μόνο ως τεκμήρια ιστορίας αλλά, πάνω από όλα, ως τα καλύτερα διατηρημένα παραδείγματα “αυθόρμητης” λαϊκής αρχιτεκτονικής στα πλαίσια της ιταλικής αρχιτεκτονικής παράδοσης. Αυτή η αστική περιοχή παρουσιάζει αρκετά ζητήματα, τα οποία στις δημόσιες συζητήσεις συχνά αντιμετωπίζονται ως φαινόμενα συνδεδεμένα με τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της περιοχής:

1. Η μεγάλη τουριστική κίνηση στην περιοχή εξακολουθεί να αυξάνεται και γίνεται σημαντική πηγή της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά ταυτοχρόνως επιβάλλει την ανάγκη παροχής κατάλληλων υπηρεσιών και σχετικών παρεμβάσεων για την υποστήριξή τους. Κάθε παράγοντας που μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για αυτές τις ενέργειες πρέπει να συνδεθεί με την αναγνώριση και την αποτίμηση των αξιών της περιοχής.
2. Τα περισσότερα trulli που συμπεριλήφθηκαν στην ζώνη υπό την προστασία της UNESCO (όπως και άλλα εκτός της ζώνης αυτής) είναι στην **ιδιωτική ιδιοκτησία** και εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ως κατοικίες. Αυτό συνεπάγεται μια συνεχώς αυξανόμενη

ανάγκη δημιουργίας εγκαταστάσεων (όπως χώροι στάθμευσης), που δύσκολα μπορούν να ικανοποιηθούν σύμφωνα με τους όρους προστασίας. Από την άλλη πλευρά, η συνεχής κατοίκηση διασφαλίζει και τη συνεχή συντήρηση των κτιρίων και, σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, **τη διατήρηση και την εξέλιξη της φυσικής ζωτικότητας της ανθρώπινης κοινωνικής δομής** που χαρακτηρίζει την περιοχή.

3. Η ιδιαιτερότητα της **παραδοσιακής τεχνικής της ξερολιθιάς** συνεπάγεται ότι η επισκευή των trulli συχνά γίνεται με χρήση τεχνικών που δεν συνάδουν με τις παραδοσιακές. Οι παραδοσιακές τεχνικές είναι ακριβές και μπορούν να εφαρμοστούν μόνο από εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο λιγοστεύει λόγω του

γεγονότος ότι εδώ, όπως και οπουδήποτε αλλού, η γνώση των τεχνικών δόμησης με πέτρες χωρίς κονίαμα αντικαθίσταται από άλλες σύγχρονες τεχνολογίες βασισμένες στην εκμηχάνιση. Ωστόσο, ακριβώς αυτή η τεχνική έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας στην τεχνική και παραγωγή της ξερολιθιάς χωρίς κονίαμα, **σε μια προσπάθεια να καθοριστούν οι ενέργειες για τη διάσωση και διατήρηση αυτών των δεξιοτήτων**. Όλες αυτές οι πτυχές απαιτούν την ανάπτυξη ειδικών μεθοδολογιών για την εκτίμηση του επιπέδου παρεμβολής των νέων σχεδίων με την αξία του τοπίου, την ακεραιότητα και την αυθεντικότητά του.

Αλμπερομπέλλο, δρόμος

Αλμπερομπέλλο, Τρούλλο
με σύμβολο στη στέγη

Το σχέδιο EX.PO AUS

Το έργο, του οποίου ο τίτλος επισημαίνει την επέκταση των δυνατοτήτων των χώρων της UNESCO στην Αδριατική, έχει ως στόχο τη σύληψη και τη δοκιμή μιας καινοτόμου και ευκρινούς μακροπρόθεσμης στρατηγικής που αποσκοπεί στη διαχείριση και αξιοποίηση των χώρων της UNESCO στην Αδριατική. Είναι μια προσπάθεια εισαγωγής νέων ιδεών, εργαλείων και δραστηριοτήτων για την καλή διαχείριση των χώρων αυτών και την επίτευξη της αειφόρου αξιοποίησής τους, ιδιαίτερα από την άποψη της οικολογικής και ενεργειακής αποτελεσματικότητας. Για τους περισσότερους εταίρους,

το έργο αυτό αποτελεί τη φυσική συνέχεια μιας μακριάς διαδρομής που κατευθύνεται προς μια ενεργητική στρατηγική της συντήρησης και οικονομικής αξιοποίησης, η οποία πρέπει να περιλάβει ένα πλήθος δημοσίων και ιδιωτικών φορέων.

Η πόλη του Alberobello άρχισε να προσελκύει το ενδιαφέρον για την προστασία των μνημείων της στα τέλη της δεκαετίας του 1980, με την προώθηση και την οργάνωση ενός διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου με θέμα την αρχιτεκτονική της ξερολιθιάς (1987). Αυτό το συμπόσιο έθεσε το ζήτημα της σημασίας της χρήσης των κατάλληλων μεθόδων αποκατάστασης, όπως ήταν εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια

Αλμπερομπέλλο, Τρούλλο

των επεμβάσεων (1993-1997) στο “Casa Pezzolla”, ένα μεγάλο και διαρθρωμένο trullo, το οποίο σήμερα στεγάζει το Μουσείο της Τοπικής Ιστορίας. Η παρέμβαση αυτή έδωσε την ευκαιρία για την επεξεργασία συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών για την αποκατάσταση των trulli (1997).

Αυτή η πρώτη διαδικασία αναγνώρισης της ιδιαιτερότητας ενός μνημείου, του trullo, είχε ως τελικό αποτέλεσμα την αναγνώριση ολόκληρου του χώρου από την UNESCO (1996). Το επίτευγμα αυτό επέστησε την προσοχή στο ευρύτερο πλαίσιο της πόλης του Alberobello, και οδήγησε στην δημιουργία ενός Σχεδίου Διαχείρισης των χώρων (2008-2010),

στον καθορισμό των κανόνων προστασίας του συστήματος μέσω της δημιουργίας μιας ζώνης προστασίας (Buffer Zone, 2010), και στο σχεδιασμό πλαισίου συμμετοχής σε πολλούς διαγωνισμούς για χρηματοδότηση (2010-2012). Πολλές μελέτες έχουν ήδη εφαρμοστεί στο Alberobello, με τη συμμετοχή όλων των τοπικών παραγόντων. Αυτή ήταν και η βάση για την υλοποίηση πολλών έργων, στο εθνικό και διεθνές επίπεδο, σε άλλους χώρους (με ή χωρίς την προστασία της UNESCO), οι οποίοι παρουσιάζουν τα παρόμοια χαρακτηριστικά (Ιταλία, Τουρκία, Αδριατική), στα οποία συμμετέχει και το EX. PO AUS.

AQUILEIA

Ρωμαϊκή και μεσαιωνική συνοριακή πόλη

Η Aquileia (Ακουιλέια) ήταν μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, μία από τις πιο ζωντανές κοινότητες του πρώιμου λατινικού χριστιανισμού, ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια της αρχαιότητας στην Αδριατική Θάλασσα, και σημείο εκκίνησης των κυριότερων εμπορικών, πολιτισμικών και στρατιωτικών διαδρομών προς την Βορειοανατολική Ευρώπη. Ιδρύθηκε από τους Ρωμαίους το 181 π.Χ., ενώ κατά το Μεσαίωνα υπήρχε σταυροδρόμι θρησκειών και έδρα μίας επισκοπής και ενός πατριαρχείου, το οποίο καταργήθηκε μόλις το 1751.

Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς έχει αναγνωρίσει ότι η Aquileia ήταν μία από τις μεγαλύτερες και πλουσιότερες πόλεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και αποτελεί το πιο ολοκληρωμένο παράδειγμα μίας ρωμαϊκής πόλης στην περιοχή της Μεσογείου, διότι παραμένει ακόμα στο μεγαλύτερό της μέρος θαμμένη και άθικτη. Το συγκρότημα της Βασιλικής της Aquileia αναδεικνύει τον καθοριστικό της ρόλο στην εξάπλωση του χριστιανισμού στην Ευρώπη του Πρώιμου Μεσαίωνα.

Ακουιλέια, Ρωμαϊκές κατοικίες

Το Ίδρυμα της Ακουιλίας (www.fondazioneaquileia.it), μία επένδυση του Υπουργείου Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Δραστηριοτήτων, της Περιφέρειας Friuli Venezia Giulia, της Επαρχίας του Udine, του Δήμου της Aquileia και της Αρχιεπισκοπίας της Gorizia, ιδρύθηκε την άνοιξη του 2008 με σκοπό την προστασία και την προώθηση της εξαιρετικής αρχαιολογικής κληρονομιάς της Aquileia, η οποία το 1998 εγγράφηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Η βασιλική

Η βασιλική της Aquileia αποτελεί παράδειγμα εξαιρετικού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Οι βασικές της γραμμές “ενσαρκώνουν” το όραμα του Porro (επίσκοπος/πατριάρχης 1019–42), ο οποίος και εγκαινίασε την βασιλική το 1031. Οι αρχές αυτής της βασιλικής ανάγονται όμως τουλάχιστον στον 4ο μ.Χ. αιώνα, όταν ήδη είχε το σημερινό της μέγεθος, πλην του εγκάρσιου κλίτους και της αψίδας με την υπόγεια κρύπτη. Το σχέδιο αναδόμησης του Porro, τον 11ο αιώνα, συμπεριλάμβανε την ανοικοδόμηση και της πρόσοψης με το κεντρικό δίτοξο άνοιγμα, και της αψίδας με τον καταπληκτικό κύκλο τοιχογραφιών. Στους δέκα κίονες της εσωτερικής κιονοστοιχίας προστέθηκαν καινούργια κιονόκρανα. Οι περαιτέρω εργασίες έγιναν μετά το σεισμό του 1348. Το δάπεδο που προστέθηκε την εποχή του Porro αφαιρέθηκε το 1909, για να αποκαλυφθεί, περίπου ένα μέτρο πιο κάτω, το ψηφιδωτό δάπεδο από το συγκρότημα του Κωνσταντίνου.

Ψηφιδωτό δάπεδο

Το ψηφιδωτό δαπέδου, το οποίο αποκαλύπτονταν στα τέλη του 19ου και κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, και αποτελεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά υπολείμματα του πρωτόγονου τόπου λατρείας, χτίστηκε κατά διαταγή του Επισκόπου Θεοδώρου αμέσως μετά το Διάταγμα Ανεξίθρησκείας, γνωστό ως το Έδικτο των Μεδιολάνων (το 313 μ.Χ.). Το συγκρότημα συμπεριλάμβανε δύο παράλληλες αίθουσες (η δεύτερη είναι ορατή από την Κρύπτη των Ανασκαφών), μία ενδιάμεση αίθουσα, ένα σχεδόν ελλειπτικό βαπτιστήριο

Ακουιλία, Η Βασιλική και η Πλατεία του Καπιτωλίου

Ακουιλέια, Ψηφιδωτό δάπεδο στο εσωτερικό της βασιλικής

(κλειστό για το κοινό), και διάφορους χώρους οι οποίοι κατά πάσα πιθανότητα ήταν τμήμα της κατοικίας του επισκόπου. Καλύπτοντας περισσότερα από 760 τ.μ., το ψηφιδωτό στη νότια αίθουσα του Θεοδώρου αποτελεί το μεγαλύτερο ψηφιδωτό δαπέδου της δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Είναι χωρισμένο σε τέσσερις ενότητες, στις οποίες κυριαρχεί η επιγραφή αφιερωμένη στον Θεόδωρο, με αλληγορικές και συχνά δυσερμήνευτες εικόνες, που προσφέρουν πρακτικές οδηγίες στον δρόμο προς τη σωτηρία και την αιώνια ζωή.

Η κρύπτη των τοιχογραφιών

Χτισμένη πιθανόν και πριν τις αρχές του 9ου αιώνα, την σημερινή της μορφή παίρνει τον 11ο αιώνα. Η κρύπτη κάτω από το υπερυψωμένο

Ιερό Βήμα είναι χωρισμένη σε ένα κλίτος και δύο διαδρόμους με έξι κίονες που στηρίζουν τα σταυροθόλια. Οι τοίχοι όπως και ο θόλος καλυπτονται πλήρως με έναν μεγαλοπρεπή κύκλο τοιχογραφιών, κατα πάσα πιθανότητα από τα τέλη του 12ου αιώνα.

Η κρύπτη των ανασκαφών

Την επονομαζόμενη “*Cripta degli scavi*” την έφεραν στο φως οι αρχαιολογικές σκαπάνες γύρω από το κωδωνοστάσιο. Στην αρχαιολογική της περιοχή κυριαρχούν τα υπολείμματα του συγκροτήματος της βασιλικής του Θεοδώρου (χρονολογείται μετά το 313 μ.Χ.), η οποία συμπεριλαμβάνει την βόρεια αίθουσα στην οποία σήμερα βρίσκεται η σκάλα του κωδωνοστασίου, την μεσαία αίθουσα, καθώς και άλλες

Ακουιλέια, Η βιβλική ιστορία του Ιωνά (Βασιλική, ψηφιδωτό δαπέδου)

κατασκευές και ψηφιδωτά από τον τόπο λατρείας, όπως και από την κατοικία του επισκόπου. Σε μεγαλύτερο ύψος βρίσκονται τα υπολείμματα μιας μετά του Θεοδώρου βασιλικής, η οποία χτίστηκε στα μέσα του 4ου αιώνα, για να αντικαταστήσει την δική του εκκλησία δίπλα στο καινούργιο βαπτιστήριο.

Το βαπτιστήριο

Το εξωτερικό βαπτιστήριο χρονολογείται στα τέλη του 4ου αιώνα, όταν χτίστηκε και η μετά του Θεοδώρου βασιλική. Από την αρχική της κατασκευή, σώζεται μόνο το κάτω μισό. Το βαπτιστήριο ήταν εξωτερικά τετραγωνικό και οκταγωνικό εσωτερικά, με ημικυκλικές κόγχες στις γωνίες. Η σημερινή κολυμβήθρα, με σκάλες για βάπτισμα

με κατάδυση, είναι εξαγωνική και περιστοιχίζεται με κίονες οι οποίοι προστέθηκαν αργότερα (τον 9ο αιώνα;).

Südhalle (νοτια αίθουσα)

Το βαπτιστήριο πλαισιωνόταν από δύο μεγάλες συμμετρικές ορθογώνιες αίθουσες, οι οποίες συμπλήρωναν το μεγάλο και μεγαλοπρεπές συγκρότημα της βασιλικής. Ανακαλύφθηκαν το 1893 από τους αυστριακούς αρχαιολόγους και ονομάστηκαν: Nordhalle (Βόρεια αίθουσα) και Südhalle (Νότια αίθουσα). Και οι δύο αίθουσες είχαν ψηφιδωτά δάπεδα από τα τέλη του 4ου ή τις πρώτες δεκαετίες του 5ου αιώνα. Παρόλο που ανακαλύφθηκαν πριν από περισσότερα από εκατόν χρόνια, το ψηφιδωτό της (νότιας αίθουσας) εκτίθεται

για το κοινό μόλις από το 2011, σε ειδικά κατασκευασμένο μουσείο. Το μεγάλο ψηφιδωτό αποτελείται από τρεις ξεχωριστές ενότητες. Οι δύο πλευρικές ενότητες απεικονίζουν ένα πλέγμα εναλλασσομένων κυκλικών και ελλειπτικών σχημάτων. Το σχέδιο της κεντρικής ενότητας βασίζεται στους οκταγώνους (οι οποίοι περικλείουν μορφές ζώων, συμπεριλαμβανομένου και του αρνιού), συνδεδεμένους με ένα περίτεχνο πλέγμα ρόμβων και παραλληλογράμμων. Το έξοχο απόσπασμα ψηφιδωτού που απεικονίζει το παγώνι, τώρα στον τοίχο του μουσείου της Südhalle, κάποτε κοσμούσε την αψίδα του διαδρόμου (ή νάρθηκα) μεταξύ της νότιας αίθουσας και της βασιλικής.

Το κωδωνοστάσιο

Το κωδωνοστάσιο της βασιλικής της Aquileia, ύψους 73 μέτρα, υψώνεται πάνω από την πεδιάδα του Friuli. Χτίσιμο από τον Πατριάρχη Porro, πιθανόν ταυτοχρόνως με την βασιλική ή λίγο αργότερα, το κωδωνοστάσιο κατασκευάστηκε από τα ερείπια των αρχαίων οικοδομημάτων, ειδικά από το αμφιθέατρο. Αρχικά, ήταν ένας απλός πύργος με το θάλαμο της καμπάνας και τη χαμηλή τετράκλινη στέγη. Αργότερα (τον 14ο αιώνα), προστέθηκαν και σκάλες για την υποστήριξη των θεμελίων και, κατά το α' μισό του 16ου αιώνα, την εποχή των πατριάρχων της ενετικής οικογένειας Grimani, επισκευάστηκε και ο θάλαμος της καμπάνας.

Η πλατεία του καπιτωλίου

Η Πλατεία του Καπιτωλίου ήταν κατά τον Μεσαίωνα το κέντρο ζωής της πόλης της Aquileia. Οριοθετημένη από τους επιβλητικούς όγκους της βασιλικής, του βαπτιστηρίου και του κωδωνοστασίου, η πλατεία κατέλαβε τον χώρο του παλαιότερου παλατιού του επισκόπου και, στα βόρεια, του τετράπλευρου πρόναου της μετά του Θεοδώρου βασιλικής (του β' μισού του 4ου αιώνα). Οι πρόσφατες επισκευές (2008–2009) ανέπλασαν σε βασικές γραμμές την περιοχή, χρησιμοποιώντας πλάκες λευκής πέτρας. Κατά τον Μεσαίωνα, η ξεσκεπάστη πλατεία ήταν μικρότερη από την σημερινή· το ανατολικό της τμήμα, δίπλα στο κωδωνοστάσιο, επί πολλούς αιώνες χρησίμευε ως χώρος ταφής.

Ακουιλία, Η ρωμαϊκή αγορά (Forum)

Η πλατεία του πατριαρχείου

Νοτιώς του συγκροτήματος της βασιλικής απλώνεται η χλοερή έκταση της Πλατείας του Πατριαρχείου (*Piazza Patriarcato*). Μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα εδώ υπήρχαν σημαντικά υπολείμματα ενός επιβλητικού ρωμαϊκού δημόσιου κτιρίου (αρχικά 66 x 90 m). Χτισμένο στα τέλη του 3ου και στις αρχές του 4ου αιώνα, το κτίριο αυτό χρησίμευε ως αποθήκη τροφίμων όχι μόνο για την πόλη, αλλά και για τον εφοδιασμό του στρατού που περιπολούσε τα σύνορα της αυτοκρατορίας στο Δουνάβη. Κατά τον Μεσαίωνα, τουλάχιστον ένα τμήμα αυτού του αρχαίου κτιρίου ενσωματώθηκε στο οικοδόμημα του πατριαρχικού μέγαρου.

Αγορά

Η αγορά, η καρδιά της πολιτικής, διοικητικής και κοινωνικής ζωής της πόλης, ήταν μία πλατεία της οποίας η πρώτη φάση κατασκευής χρονολογείται στα τέλη του 2ου π.Χ. αιώνα. Κατά το α' μισό του 1ου μ.Χ. αιώνα, απέκτησε την μορφή η οποία διακρίνεται και σήμερα, με στοές στις τουλάχιστον τρεις πλευρές της. Στην ανατολική και στην δυτική πλευρά της, πολλά εργαστήρια άνοιγαν προς το προστέγασμα· όλη τη νότια πλευρά της πλατείας κατελάμβανε ο χώρος της δημόσιας βασιλικής. Ελάχιστα είναι γνωστά περί της βόρειας πλευράς της πλατείας, πέραν του γεγονότος ότι υπήρχε κυκλικό κτίριο με σκάλες, το οποίο αναγνωρίζεται ως Comitium (εκκλησιαστήριο), χώρος δημοσίων συνεδριάσεων της εποχής της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας.

Ποταμιο λιμανι

Ένα από τα καλύτερα διατηρημένα σωζόμενα λιμάνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, κατά μήκος του παλαιού ρού του ποταμού Natisone/Torre, ο οποίος περιέτρεχε την πόλη στα ανατολικά και σε αυτό το σημείο είχε πλάτος σχεδόν 50 μέτρα. Τα οικοδομήματα ανασκάφηκαν την δεκαετία του 1930, και απλώνονταν στα περίπου 300 μέτρα κατά μήκος της δεξιάς ακτής του ποταμού, απέναντι από την ανατολική πλευρά των τειχών της πόλης από την περίοδο

της δημοκρατίας. Χτισμένο πάνω από μία παλαιότερη κατασκευή, το ποτάμιο λιμάνι αναδομήθηκε ολοκληρωτικά στην αρχή του 1ου μ.Χ. αιώνα, με καινούργιο συγκρότημα προβλητών και πίσω τους ένα μακρόστενο κτίριο ανοιχτό προς τον ποταμό. Ο Μέγας Κωνσταντίνος συνέχισε τα έργα, αλλά λίγα χρόνια αργότερα οι προβλήτες θα εξαφανιστούν κάτω από τα καινούργια τείχη της πόλης και, όπως το κανάλι στένευε, το λιμάνι σταδιακά έπαυσε να χρησιμοποιείται.

Via sacra

Η επονομαζόμενη “**Via Sacra**”, δηλαδή **Ιερά Οδός**, είναι ένας υποβλητικός αρχαιολογικός δρόμος που επεκτείνεται από το ποτάμιο λιμάνι μέχρι την περιοχή της βασιλικής, κάτω από τα σκιερά φυλλώματα κυπαρισσίων. Δημιουργημένος τη δεκαετία του 1930, με το χώμα από τις ανασκαφές στο ποτάμιο λιμάνι, ο δρόμος αυτός συνέδεσε τις ρωμαϊκές αρχαιότητες, το νεκροταφείο του πολέμου 1915–1918, και το συγκρότημα της βασιλικής με τα δικά της αξιοσημείωτα υπολείμματα της Παλαιοχριστιανικής περιόδου.

Νεκροταφείο

Το μοναδικό επισκέψιμο τμήμα της νεκρόπολης της Aquileia περιλαμβάνει πέντε ταφικούς περιβόλους, τοποθετημένους κατά μήκος του δευτερεύοντος δρόμου που οδηγεί έξω από την πόλη. Οι τάφοι είναι ισοβαθείς, αλλά διαφορετικού μήκους, και ανήκαν σε διάφορες οικογένειες της Aquileia (Stazius, anonymous, Julius, Trebius, Cestius). Από όλα τα, ακόμα και σήμερα ορατά, μνημεία και τους ανεσκαμμένους τάφους (1940–1941), οι ταφικοί περιβόλοι εχρησιμοποιούντο από τον 1ο μ.Χ. αιώνα, ενώ ο τέταρτος από αυτούς τους περιβόλους εχρησιμοποιείτο τουλάχιστον έως τον 4ο ή 5ο αιώνα.

Αρχαιολογικό μουσείο

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στην Aquileia άνοιξε το 1882, στο ίδιο κτίριο στο οποίο βρίσκεται και σήμερα, στη Villa Cassis

Ακουιλία, Ρωμαϊκή νεκρόπολη

Faraone. Τα ευρήματα εκτίθενται στις δώδεκα αίθουσες των τριών ορόφων του κτιρίου και στις στοές του Lapidarium (1898). Μέρος των αποθηκών είναι ανοιχτό για το κοινό, με καινούργια εκθέματα, όπως το τμήμα της *Via Annia*, δηλαδή *Αννία* Οδός (ο κύριος δρόμος από το Βένετο), το οποίο άνοιξε το 2011. Το εσωτερικό του μουσείου ανακαινίστηκε πλήρως το 1955, και ο εκθεσιακός χώρος ανανεώνεται συνεχώς για να παρουσιάσει καινούργιους τρόπους προσέγγισης των αρχαιοτήτων.

Παλαιοχριστιανικό μουσείο

Το κτίριο στο οποίο στεγάζεται, από το 1961, το Παλαιοχριστιανικό μουσείο της Aquileia, αποτελεί την τελευταία κατασκευαστική μετατροπή ενός χριστιανικού χώρου λατρείας, χτισμένου εκτός των τειχών της πόλης στα τέλη του 4ου αιώνα. Οι επισκέπτες μπορούν να επιθεωρήσουν το θρησκευτικό οικοδόμημα με τα ψηφιδωτά του, μαζί με την έκθεση των χριστιανικών επιτάφιων επιγραφών από διάφορες περιοχές της Aquileia. Ο περίπατος μέχρι το μουσείο είναι μία διαδρομή από το παρελθόν στο παρόν — κατά μήκος της

“Via Sacra”, χτισμένης το 1934 με χώμα από της ανασκαφές στο λιμάνι — που ακολουθεί τον ρουν του ποταμού Natisone/Torre.

Το κοιμητήριο των ηρώων

Πίσω από την ασίδα της Βασιλικής, περιβαλλόμενο από τα μεσαιωνικά τείχη της πόλης, βρίσκεται το νεκροταφείο των στρατιωτών που Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ιδρυμένο στις αρχές της δεκαετίας του 1920, περικλείει τάφους των εκατοντάδων Ιταλών στρατιωτών που σκοτώθηκαν στο Καρστικό μέτωπο. Δίπλα στον τοίχο του νεκροταφείου, τριγυρισμένος από δάφνες και κυπαρίσσια, βρίσκεται ο τάφος των Δέκα Αγνώστων Στρατιωτών, οι οποίοι ενταφιάστηκαν την 4η Νοεμβρίου 1921. Η σορός του ενδεκάτου, τον οποίο διάλεξε η κυρία Maria Bergamas, ως εκπρόσωπος όλων των μητέρων που έχασαν τους γιούς κατά την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, μεταφέρθηκε στην Ρώμη και ενταφιάστηκε την ίδια μέρα στο Μνημείο του Vittorio Emanuele II (Il Vittoriano). Η κυρία Maria Bergamas (1867-1952) ενταφιάστηκε δίπλα στο μνημείο τον Δέκα Αγνώστων Στρατιωτών

ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΤΟΥ ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ

Εθνικό Πάρκο του Βουθρωτού Φύση και αρχαιολογία

Η περιοχή της αρχαίας πόλης του Βουθρωτού στη νότια Αλβανία δεν αποτελεί μονάχα καταφύγιο για μερικά παγκοσμίως απειλούμενα είδη, αλλά και τόπο πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία δικαιώνει την ένταξή του στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Το Εθνικό Πάρκο περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία οικοτόπων — φυσικών, ημί-φυσικών και τεχνητών — έλη γλυκού νερού, καλαμιώνες, μεσογειακά δάση και μακία καλλιεργήσιμες εκτάσεις και οπωρώνες, καθώς και παράκτια ύδατα με βραχώδεις και αμμώδεις ακτές, ανοιχτά αλοφυτικά εδάφη, κα.. Αυτοί οι οικοτόποι που φιλοξενούν μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας, που συμπεριλαμβάνει και παγκοσμίως απειλούμενα είδη φυτών και ζώων, ξεχωρίζουν την περιοχή του Βουθρωτού ως την πιο σημαντική από άποψη βιολογικής ποικιλότητας στην Αλβανία.

Βουθρωτό, Αεροφωτογραφία

Η αρχαία πόλη του Βουθρωτού αναδείχθηκε ως Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 1948. Το 1992 ανακηρύχθηκε Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO, και το 1999 εγγράφηκε επισήμως στον Κατάλογο Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της. Το 2003, ο υγροβιότοπος, συμπεριλαμβανομένης και της λιμνοθάλασσας και της παράκτιας περιοχής του Βουθρωτού — Cape Stillo — ανακηρύχθηκε και περιοχή Ραμσάρ (δηλαδή υγροβιότοπος διεθνούς σημασίας για τον οποίο υπογράφηκε και η σχετική ομώνυμη Σύμβαση) και Εθνικό Πάρκο (Κατηγορία II της κατηγοριοποίησης της Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών της IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Παγκόσμια Ένωση Προστασίας της Φύσης). Ως προστατευόμενη περιοχή αναγνωρίστηκε μια έκταση 29000 στρεμμάτων, λόγω και της ιδιαιτερότητας του τοπίου και της σπουδαιότητας των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Το Εθνικό Φυσικό Πάρκο του Βουθρωτού

Το Εθνικό Πάρκο έχει μεγάλη σημασία για την συντήρηση της συνολικής, παγκόσμιας βιολογικής ποικιλότητας διότι προσφέρει συνθήκες εδάφους για 16 απειλούμενα είδη χλωρίδας, και δίνει άσυλο σε 14 παγκοσμίως απειλούμενα είδη πανίδας. Ο υγροβιότοπος σχηματίστηκε από την τεκτονική λιμνοθάλασσα (των 16000 στρεμμάτων) γνωστή ως Λίμνη του Βουθρωτού, τριγυρισμένη με δασωμένες πλαγιές λόφων, όρη, έλη γλυκού και υφάλμυρου νερού, και συνδεδεμένη με το στενό της Κέρκυρας μέσω του καναλιού Βιβάρι. Η “Λίμνη” έχει μέσο βάθος 14 μ. (μέγιστο 22 μ.), ενώ το φυσικό κανάλι Βιβάρι έχει πλάτος μέχρι και 100 μέτρα.

Τα αρχαιολογικά κατάλοιπα του Βουθρωτού αποτελούν μέρος του περίπλοκου οικοσυστήματος της φυσικής δασώδους έκτασης, εξαρτημένης από τα γλυκά νερά της Λίμνης του Βουθρωτού και το κανάλι Βιβάρι, το οποίο οδηγεί τα νερά της λίμνης προς το Ιόνιο Πέλαγος. Αυτός ο συνδυασμός ιστορικών μνημείων και φυσικού περιβάλλοντος, ένα υπέροχο τοπίο με εξαιρετικά μνημεία, ξεχώρισε το Βουθρωτό ως αγαπημένο προορισμό της Γκράντ Τουρ (Grand Tour) των Ευρωπαίων ταξιδιωτών του 18ου και 19ου αιώνα.

Η περιοχή του Βουθρωτού φιλοξενεί το 17% των ειδών χλωρίδας και πανίδας της Αλβανίας. Στο Εθνικό Πάρκο εντυπιάζουν ιδιαίτερα τα αμφίβια, τα ερπετά, τα πτηνά και τα θηλαστικά (συμπεριλαμβανομένου και του λύκου), ενώ είναι και μοναδική τοποθεσία στην Αλβανία η οποία φιλοξενεί και τον Ηπειρωτικό βάτραχο (*Rana ereiotica*), την χελώνα, τον βόα της άμμου και την βαλκανική σαύρα τοίχων. Ο όρμος του Βουθρωτού και ο υδροβιότοπος της Βρίνα αποτελούν περιοχές σημαντικές για την διατροφή και αναπαραγωγή των πτηνών. Κατά την διάρκεια του χειμώνα, τα ρηχά νερά φιλοξενούν σμήνες υδροβάτων, όπως *Numenius arquata*, *Tringa totanus*, *Pluvialis squatarola* και *Calidris alpina*. Το 2003 ο υδροβιότοπος αυτός αναγνωρίστηκε ως περιοχή διεθνούς σημασίας της Σύμβασης Ραμσάρ.

Ο μύθος και η ιστορία του Βουθρωτού

Το Βουθρωτό, με τα ίχνη της ακμής και της παρακμής των μεγάλων αυτοκρατοριών που κυριαρχούσαν στην περιοχή, αποτελεί μικρόκοσμο της ιστορίας της Μεσογείου. Σήμερα είναι ένα αμάλγαμα μνημείων που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές εποχές της ιστορίας του, από τους ναούς της Ελληνιστικής περιόδου του 4 π.Χ. αιώνα, μέχρι τα Οθωμανικά οχυρωματικά έργα του 19ου αιώνα.

Σύμφωνα με την κλασική μυθολογία, το Βουθρωτό ιδρύθηκε από τους πρόσφυγες μετά την άλωση της Τροίας — ο Έλενος, γιός του Πριαμου, φτάνοντας στην περιοχή θυσίασε έναν ταύρο, ο οποίος πληγωμένος κολύπησε και πέθανε φτάνοντας στη στεριά. Το γεγονός ερμηνεύτηκε ως καλός οιονός, και ο τόπος ονομάστηκε Βουθρωτός — τραυματισμένος ταύρος. Το επικό ποίημα του Βεργιλίου, η Αινιάδα, αναφέρει και την επίσκεψη του Αιναία στο Βουθρωτό, στο ταξίδι του προς την Ιταλία.

Το Βουθρωτό οφείλει την ανάπτυξη και την φήμη του στο Ιερό αφιερωμένο στον Ασκληπίο, το θεό της ιατρικής, το οποίο ιδρύθηκε τον 4ο π.Χ. αιώνα. Το ιερό χτίστηκε στη νότια πλαγιά του λόφου της ακρόπολης. Οι πιστοί ερχόταν στο ιερό αναζητώντας θεραπεία, και άφηναν συμβολικά αντικείμενα και χρήματα στους ιερείς. Η πόλη του Βουθρωτού δημιουργήθηκε χάρη στο Ιερό και

Βουθρωτό, Αρχαιολογικός χώρος

Βουθρωτό, Αρχαίο θέατρο

στην ιερή δύναμη του νερού της πόλης, μια δύναμη που λατρευόταν όσο υπήρχε και η πόλη. Οι νύμφες, στις οποίες είναι αφιερωμένες πολλές πηγές και μνημεία σε αυτές, ήταν οι θεές της φύσης στενά συνδεδεμένες με το νερό. Στην περιοχή του Βουθρωτού φαίνεται ότι η λατρεία των Νυμφών ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής — απολύτως κατανοητό δεδομένης της στενής σχέσης της πόλης με το νερό. Ένα σπήλαιο με πολλά αναθηματικά ειδώλια έχει ανακαλυφθεί κοντά στην Κοπίσρολι, νοτίως του Βουθρωτού.

Κατά τον 4ο π.Χ. αιώνα, η πόλη του Βουθρωτού ήδη απέκτησε μεγαλύτερη σημασία. Το 228 π.Χ. έπεσε υπό την κυριαρχία των Ρωμαίων, και τον 1ο π.Χ. αιώνα συμπεριλήφθηκε στην Ρωμαϊκή Αποικία της Μακεδονίας. Ο Ιούλιος Καίσαρας ίδρυσε, περίπου το 45 π.Χ., την αποικία για την εγκατάσταση των παλαιμάχων, ενώ ο Αύγουστος διπλασίασε και τον πληθυσμό και την έκταση της πόλης. Χτίστηκαν και οι καινούργιες εγκαταστάσεις: το υδραγωγείο, τα λουτρά, η αγορά, το νυμφαίο, καθώς και κατοικίες.

Τον 3ο αιώνα μ.Χ., μετά από έναν σεισμό που κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της πόλης, αρχίζει και η παρακμή της. Στις αρχές του 6ου αιώνα μ.Χ., το Βουθρωτό έγινε η έδρα της επισκοπής, και η καινούργια φάση ανοικοδόμησης συμπεριλάμβανε τη βασιλική και ένα από τα μεγαλύτερα βαπτιστήρια της Παλαιοχριστιανικής περιόδου. Η πόλη παρέμεινε υπό την κυριαρχία των Βυζαντινών μέχρι το 12ο αι.μ.Χ., ενώ αργότερα άλλαξε πολλούς κατακτητές, λόγω της στρατηγικής της θέσης στην είσοδο της Αδριατικής Θάλασσας. Για τον έλεγχο της περιοχής αγωνίστηκε ιδιαίτερα η Βενετία (μέχρι το 1796) και οι Οθωμανοί έως την ανεξαρτησία της Αλβανίας το 1912.

Το Βουθρωτό της Ελληνιστικής περιόδου — Το θέατρο

Το θέατρο του Βουθρωτού χτίστηκε στην κλιτύ της ακρόπολης, με θέα το Κανάλι Βιβάρι. Η χρήση της φυσικής κλίσης μίας αμφιθεατρικής πλαγιάς του λόφου για την τοποθέτηση των καθισμάτων για τους θεατές, αποτελούσε πρακτική και συνηθισμένη λύση

στα αρχαία ελληνικά θέατρα. Αρχικά το θέατρο ήταν μάλλον μικρής χωρικότητας, αλλά τον 3ο π.Χ. αιώνα το κείμενο με κερκίδες επεκτάθηκε έως το ιερό θησαυροφυλάκιο. Τα καθίσματα ήταν οργανωμένα ιεραρχικά, με την πρώτη σειρά (τη λεγόμενη προεδρία) προορισμένη για τους επισήμους της πόλης και διακοσμημένη με υποπόδια σε μορφή ποδιού λέοντος, ενώ τα υπόλοιπα καθίσματα ήταν απλά μπλόκι μαρμάρου.

Οι παραστάσεις δεν εξελισσόταν στο κυκλικό πλάτωμα της ορχήστρας, αλλά στην υψωμένη σκηνή η οποία ανοικοδομήθηκε κατά την διάρκεια της Ρωμαϊκής περιόδου αποκτώντας μεγαλύτερο βάθος, και διαρθρωνόταν σε τουλάχιστον δύο

ορόφους. Τα τρία μεγάλα ανοίγματά της, που υπάρχουν και σήμερα, χρησίμευαν ως είσοδος κι έξοδος για τους ηθοποιούς, ενώ στις κόγχες ήταν τοποθετημένα πολλά αγάλματα. Και το κείμενο επεκτάθηκε κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, για να αποκτήσει μεγαλύτερη χωρικότητα το θέατρο. Οι πάροδοι προς το θέατρο και από τις δύο πλευρές της σκηνής ήταν σκεπασμένη με αψιδωτή οροφή. Παραμένει άγνωστο πότε το κτίριο σταμάτησε να χρησιμοποιείται, κατά πάσα πιθανότητα στην υστερη αρχαιότητα, όπως και αλλού στη Μεσόγειο. Οπωσδήποτε, η αποδόμηση της κατασκευής και επαναχρησιμοποίησή της για άλλους σκοπούς διήρκεσε πολλούς αιώνες.

Βουθρωτό, Βαπτιστήριο

Βουθρωτό, Οχυρωματικός πύργος

Το Παλαιοχριστιανικό Βουθρωτό — Το Βαπτιστήριο

Τον 5ο μ.Χ. αιώνα, ο Χριστιανισμός του Βουθρωτού βρίσκεται σε άνθιση και η πόλη γίνεται η έδρα της επισκοπής. Το βαπτιστήριο χτίστηκε το δεύτερο τέταρτο του 6ου μ.Χ. αιώνα, και μάλλον ήταν έργο τεχνητών από την κοντινή Νικόπολη. Ανακαλύφθηκε το 1928, από την Ιταλική Αρχαιολογική Αποστολή, και είναι το δεύτερο μεγαλύτερο βαπτιστήριο της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με μεγαλύτερο εκείνο της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Κάθε πτυχή της αρχιτεκτονικής δομής, όπως και της διακόσμησης του βαπτι-

στηρίου (το ψηφιδωτό δάπεδο), συμβολίζει την ιεροτελεστία της βάπτισης, με συντριβάνι σε μια άκρη του να συμβολίζει την πηγή της αιώνιας ζωής. Εξαιρετικά πολύχρωμο ψηφιδωτό δάπεδο του Βαπτιστηρίου του Βουθρωτού είναι το πιό ολοκληρωμένο και το πιό περίτεχνο από τα σωζόμενα της εποχής. Το σχέδιο αποτελείται από επτά λωρίδες που περικυκλώνουν την κολυμβήθρα, δημιουργώντας συνολικά οκτώ κύκλους — τον χριστιανικό αριθμό της σωτηρίας και της αιωνιότητας.

Η προσοχή των επισκεπτών που περνούν το κατώφλι της κύριας εισόδου επικεντρώνεται στα δύο μεγάλα παγώνια ανάμεσα στα αμπέλια, που ξεφυτρώνουν από ένα ακόμα πιό μεγάλο αγείο· τα παγώνια συμβολίζουν τον παράδεισο και την αθανασία,

Βουθρωτό, Ενετικό κάστρο

ενώ το αγγείο και το αμπέλι το ποτήρι της Θείας Ευχαριστίας και το αίμα του Χριστού.

Κατά το Μεσαίωνα, το κτίριο τροποποιήθηκε ουσιαστικά με λίθινες κολώνες και την καινούργια ημικυκλική αψίδα, ενώ το ψηφιδωτό δάπεδο καλύφτηκε με πέτρινες πλάκες. Άλλου στην πόλη έχουν ανακαλυφθεί μέχρι σήμερα και άλλες οκτώ εκκλησίες, εκ των οποίων η σημαντικότερη βρίσκεται στο ύψωμα απέναντι από το Κανάλι Βιβάρι.

Το Βουθρωτό της Πρώιμης Νεότερης Εποχής — Το Ενετικό Φρούριο

Το φρούριο χτίστηκε το 14ο αι. από τους Βενετούς στην κορυφή του λόφου, στη δυτική άκρη του πλατέος υψώματος της ακρόπολης. Το μεσαιωνικό κτίσμα του Βουθρωτού — το Κάστρο της Ακρόπολης — αποτελεί σε μεγάλο βαθμό ανακατασκευή της δεκαετίας του '30 (του Κ' αιώνα): ένας μεγάλος πύργος εντός της πενταγώνιας περίφραξης οχυρωματικών τειχών με επάλξεις. Τα θραύσματα της αρχικής τοιχοποιίας, όπως και τα σκίτσα ζωγραφισμένα από τον το Edward Lear, και οι φωτογραφίες του Ιταλού αρχαιολόγου Luigi Maria Ugolini (τις δεκαετίες 1920 και 1930), μαζί δημιουργούν μία πίο πλήρη εικόνα της εντυποσιακής αρχικής μορφής του φρουρίου, των υψηλών του πύργων και περιφράξεων.

Το φρούριο εξασφάλισε τον έλεγχο των Στενών της Κέρκυρας και του Καναλιού Βιβάρι. Τα ήδη υπάρχοντα κτίσματα καταστράφηκαν για να δημιουργηθεί χώρος για το καινούργιο κάστρο, το οποίο αρχικά σχεδιάστηκε ως οχυρωμένη περίφραξη με προεξέχοντες πύργους και ένα διώροφο κτίσμα στο κέντρο. Ο δεύτερος πύργος (γνωστός μονάχα από τις αναπαραστάσεις του Ugolini) προστέθηκε αργότερα, μάλλον ως χώρος διαμονής για τον φρουρό του κάστρου. Την δεκαετία του 1930 διαμορφώθηκε από τους Ιταλούς ως κατοικία για τους αρχαιολόγους, ενώ φιλοξενούσε και ένα μικρό μουσείο. Το σημερινό Μουσείο Βουθρωτού, το οποίο στεγάζεται εντός του ανακαινισμένου

κάστρου στον λόφο της ακρόπολης, ανακαινίσθηκε και επανελειτουργήσε το 2005, παρουσιάζει με τον καλύτερο τρόπο την πλούσια και περίπλοκη ιστορία του τόπου — στενά συνδεδεμένου με το φυσικό περιβάλλον του τοπίου — ως μικρόκοσμο της ιστορίας της Μεσογείου.

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ακεραιότητα και αυθεντικότητα μιας ελληνικής πόλης

Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας βρίσκεται στο νησί της Κέρκυρας στα ανοικτά των δυτικών ακτών της Αλβανίας και της Ελλάδας και κατέχει στρατηγική θέση στην είσοδο της Αδριατικής Θάλασσας, ενώ έχει τις (ιστορικές της) ρίζες στον 8ο π.Χ. αιώνα. Τα τρία φρούρια της πόλης, σχεδιασμένα από διάσημους Ενετούς μηχανικούς, χρησιμοποιήθηκαν για τέσσερις αιώνες για την προάσπιση των θαλάσσιων εμπορικών συμφερόντων της Βενετίας κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με την πάροδο του χρόνου, τα οχυρά επισκευάστηκαν και εν μέρει ξαναχτίστηκε πολλές φορές, πιο πρόσφατα υπό βρετανική κατοχή τον 19ο αιώνα. Το κυρίως νεοκλασικό αποθέμα των κατοικιών της παλιάς πόλης είναι εν μέρει από την Ενετική περίοδο και εν μέρει από μεταγενέστερη κατασκευή, κυρίως του 19ου αιώνα. Ως ένα οχυρωμένο λιμάνι της Μεσογείου, το αστικό κέντρο και το λιμάνι της Κέρκυρας διακρίνονται για το υψηλό επίπεδο ακεραιότητας και αυθεντικότητας. Το ένα τρίτο του ιστορικού κέντρου της πόλης καταλαμβάνεται από τη **Σπιανάδα (Esplanade)**, που βρίσκεται μεταξύ του παλαιού φρουρίου και της οικιστικής περιοχής, η οποία διευρύνθηκε στο μέγεθός που καταλαμβάνει σήμερα από την κατεδάφιση των πολυάριθμων κτηρίων

Κέρκυρα, Το κέντρο της πόλης

το 1628, για αμυντικούς σκοπούς. Η **Σπιανάδα**, ο μεγαλύτερος ανοιχτός χώρος μέσα στην περιοχή, ο οποίος είναι κατάφυτος με ευαίσθητα δέντρα και κήπους από τον δέκατο ένατο αιώνα, έχει συνδεθεί πολύ με την ιστορία της πόλης.

Η θάλασσα, τα δέντρα, οι δασώδεις περιοχές, οι ελαιώνες και η λοιπή βλάστηση του τοπίου, είναι σημαντικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ουδέτερης ζώνης της περιοχής, που συνδέονται πολύ με την ιστορία της πόλης είναι τα ιστορικά νεκροταφεία, ο λόφος του **Σωτήριως**, ο λόφος **Αβράμη**, τα πάρκα στη **Γαρίτσα** και ο **Ανεμόμυλος**. Αυτή η μοναδική πολιτιστική οντότητα, μεγάλης αισθητικής αξίας, εγγρά-

φτηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς στις 31 Ιουλίου 2007 και έχει κηρυχθεί από το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού ως «ιστορικό μνημείο για συντήρηση».

Το σύνολο των οχυρώσεων και η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας κατέχουν μια στρατηγική θέση στην είσοδο της Αδριατικής Θάλασσας. Ιστορικά, οι ρίζες της πάνε πίσω στον 8ο αιώνα π.Χ., και τη Βυζαντινή περίοδο. Έχουν δεχτεί πολλές επιδρομές από ένα μείγμα διαφορετικών λαών. Από τον 15ο αιώνα, η Κέρκυρα ήταν υπό Ενετική κυριαρχία για τέσσερις αιώνες περίπου, περνώντας στη συνέχεια στους Γάλλους, τους Βρετανούς και τους Έλληνες. Σε διάφορες περιπτώσεις, έπρεπε να υπερασπίσει τον Ενετικό στόλο εναντίον του

Κέρκυρα, Πλατεία Ηρώων Κυπριακού Αγώνα

οθωμανικού στρατού. Η Κέρκυρα αποτελεί ένα καλά μελετημένο παράδειγμα της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, που σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Sanmicheli, για να αποδείξει την αξία του.

Η Κέρκυρα έχει μια ιδιαίτερη ταυτότητα, η οποία αντανακλάται στο σχεδιασμό του συστήματος της οχύρωσης και στο νεοκλασικό κτιριακό δυναμικό της. Ως εκ τούτου, μπορεί να συγκριθεί παράλληλα με άλλες σημαντικές Μεσογειακές οχυρωμένες πόλεις. Η εγγραφή του μνημείου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς έγινε σύμφωνα με το κριτήριο (iv): Το αστικό και λιμενικό συγκρότημα της Κέρκυρας, που αποτελείται από ενετικά οχυρά, είναι ένα αρχιτεκτονικό παράδειγμα εξέχουσας παγκόσμιας αξίας,

τόσο ως προς την αυθεντικότητα όσο και προς την ακεραιότητα. Η συνολική μορφή των οχυρώσεων έχει διατηρηθεί και εμφανίζει ίχνη της Βενετοκρατίας, όπως το Παλαιό και το Νέο Φρούριο, όσο και σημαντικών παρεμβάσεων από τη Βρετανική περίοδο. Η σημερινή του μορφή, οφείλεται στις επεμβάσεις του 19ου και του 20ου αιώνα. Η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα του αστικού ιστού επικεντρώνονται κυρίως σε μια νεοκλασική πόλη. Η προστασία από μνημείο εποπτεύεται από διάφορους οργανισμούς και τις σχετικές αποφάσεις όπως το Υπουργείο Πολιτισμού (υπουργική απόφαση του 1980), το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (προεδρικό διάταγμα του 1980) και το Δήμο της Κέρκυρας (προεδρικό διάταγμα του 1981).

Κέρκυρα, Ανάκτορο των αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου

Η Αρχαιότητα και το Βυζάντιο

Η Κέρκυρα, το πρώτο από τα νησιά του Ιονίου στην είσοδο της Αδριατικής, προσαρτήθηκε στην Ελλάδα από μια ομάδα Ερετριέων (775-750 π.Χ.). Το 734 π.Χ. οι Κορίνθιοι ίδρυσαν μια αποικία γνωστή ως Κέρκυρα στα νότια, όπου βρίσκεται σήμερα η παλιά πόλη. Η πόλη έγινε λιμάνι εμπορικών συναλλαγών στο δρόμο προς τη Σικελία και ίδρυσε περαιτέρω αποικίες στην Ιλλυρία και την Ήπειρο. Οι ακτές της Ηπείρου και της Κέρκυρας τέθηκαν υπό την κυριαρχία

της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας (229 π.Χ.) και αποτέλεσε εφαλτήριο για την επέκταση της Ρώμης στην Ανατολή. Στην εποχή του Καλιούλα, δύο μαθητές του Αποστόλου Παύλου, ο Άγιος Ιάσων, επίσκοπος Ικονίου, και ο Σωσίπατρος, επίσκοπος Ταρσού, εισήγαγαν το χριστιανισμό στο νησί. Η Κέρκυρα έπεσε στα χέρια της Ανατολικής Αυτοκρατορίας κατά τη στιγμή της διαίρεσης το 336 και εισέλθει σε μια δύσκολη περίοδο, αρχίζοντας με την εισβολή των Γόθων (551). Ο πληθυσμός εγκατέλειψε σταδιακά την παλιά πόλη και κινήθηκε προς την χερσόνησο στις κορυφές (Κορυφή), όπου σήμερα βρίσκεται

η αρχαία Ακρόπολη. Οι Ενετοί, οι οποίοι είχαν αρχίσει να διαδραματίζουν έναν πιο καθοριστικό ρόλο στη νότια Αδριατική, ήρθαν προς ενίσχυση προκειμένου να υπερασπιστούν τις δικές τους συναλλαγές με την Κωνσταντινούπολη, κατά του Νορμανδού Πρίγκιπα Ρόμπερτ Γουϊσκάρδου. Η Κέρκυρα καταλήφθηκε από τους Νορμανδούς το 1081 και επέστρεψε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 1084. Μετά την Δ' Σταυροφορία και την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία ήταν διάσπαρτη και, σε αντάλλαγμα για τη στρατιωτική υποστήριξή της, οι Βενετοί

πήραν όλες τις ναυτικές βάσεις για τον έλεγχο του Αιγαίου και του Ιονίου, μεταξύ αυτών και την Κέρκυρα, την οποία κατέλαβαν για σύντομο διάστημα (1204-1214).

Οι Νορμανδοί, οι Ανδηγαυοί και οι Ενετοί

Για τον επόμενο μισό αιώνα, το νησί έπεσε στην κυριαρχία των Δεσποτών της Ηπείρου (1214-1267) και στη συνέχεια εκείνη των Ανδηγαυών της Νάπολης (1267-1368), που το χρησιμοποίησαν για την προώθηση των πολιτικών τους εναντίων τόσο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας όσο και της Δημοκρατίας της Βενετίας. Η μικρή μεσαιωνική πόλη μεγάλωσε μεταξύ των δύο οχυρωμένων κορυφών, της βυζαντινής Castel da Mare και της ανδηγαυικής Castel di Terra, έχοντας ως καταφύγιο το αμυντικό τείχος ενισχυμένο με πύργους. Σύμφωνα με μαρτυρίες, από το πρώτο μισό του 13ου αιώνα, υπήρξε διαχωρισμός των διοικητικών και θρησκευτικών αρμοδιοτήτων μεταξύ των κατοίκων της Ακρόπολης και των αποκεντρωμένων περιοχών της πόλης που σήμερα καταλαμβάνεται από αυτό που ονομάζεται Srianada. Εν προκειμένου, για να διεκδικήσει ναυτική και εμπορική δύναμη επί της Νότιας Αδριατικής, η Δημοκρατία της Βενετίας εκμεταλλεύτηκε τις εσωτερικές συγκρούσεις που μαινόνται στο Βασίλειο της Νάπολης για να αναλάβει τον έλεγχο της Κέρκυρας (1386-1797).

Οι συνεχιζόμενες εργασίες για τον καθορισμό, τη βελτίωση και την επέκταση του μεσαιωνικού τείχους της περιμέτρου αντανάκλα σήμερα τον οικονομικό και στρατηγικό ρόλο της Κέρκυρας κατά τη διάρκεια των τεσσάρων αιώνων της Βενετοκρατίας. Στις αρχές του 15ου αιώνα οι δραστηριότητες επικεντρώθηκαν στην μεσαιωνική πόλη, με την ανάπτυξη των λιμενικών εγκαταστάσεων (αποβάθρες και οπλοστάσια) και συνεχίστηκαν με την ανακαίνιση των αμυντικών έργων. Τον επόμενο αιώνα δημιουργήθηκε ένα κανάλι κόβοντας τη μεσαιωνική πόλη από τα προάστια της.

Μετά την πολιορκία της πόλης από τους Οθωμανούς το 1537 και το κάψιμο των προαστίων, ένα νέο πρόγραμμα εργασιών

ξεκίνησε προκειμένου να απομονώσει την Ακρόπολη περαιτέρω και να ενισχύσει την άμυνα της. Η λωρίδα γης (σήμερα γνωστή ως Σπιανάδα) αποψιλώθηκε το 1516 και διευρύνθηκε με την κατεδάφιση των σπιτιών που αντίκριζαν τα τείχη της Ακρόπολης, δύο νέοι προμαχώνες δημιουργήθηκαν στις όχθες του καναλιού, το ύψος των περιμετρικών τοίχων μειώθηκε, και τα δύο 'castelli' αντικαταστάθηκαν από νέες δομές. Το έργο πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τα σχέδια του αρχιτέκτονα Michele Sanmicheli (1487-1559) και ολοκληρώθηκε το 1558, ενισχύοντας την άμυνα της πόλης με την ταχεία πρόοδο του πυροβολικού κατά τις επόμενες δεκαετίες. Μια άλλη πολιορκία από τους Οθωμανούς, το 1571, ανάγκασε τους Βενετούς να ξεκινήσουν ένα τεράστιο έργο οχύρωσης προκειμένου να προστατεύσουν την μεσαιωνική πόλη, τα προάστια της, το λιμάνι, και όλα τα στρατιωτικά κτίρια (1576-1588). Ο Ferrante Vitelli, αρχιτέκτονας του Δούκα της Σαβοΐας, σχεδίασε ένα φρούριο (το Νέο Φρούριο), στο λόφο του Αγίου Μάρκου στα δυτικά της

παλιάς πόλης, για να περιφρουρήσει την γύρω περιοχή και τη θάλασσα, καθώς επίσης και τα 24 προάστια που περικλείονταν σκάβοντας ένα τείχος με προμαχώνες και τέσσερις πύλες. Περισσότερα κτίρια, τόσο στρατιωτικά όσο και πολιτικά, κατασκευάστηκαν ενώ τον 15ο αιώνα αναμορφώθηκε και διευρύνθηκε το λιμάνι του Μανδρακίου. Την ίδια στιγμή, η μεσαιωνική πόλη άρχισε να εξυπηρετεί περισσότερο στρατιωτικούς σκοπούς (ο καθεδρικός ναός μεταφέρθηκε στη νέα πόλη τον 17ο αιώνα) για να γίνει η παλιά Ακρόπολη. Μεταξύ του 1669 και του 1682, το σύστημα της άμυνας ενισχύθηκε περαιτέρω στα δυτικά, από ένα δεύτερο τείχος, έργο του στρατιωτικού μηχανικού Filippo Vernada. Το 1714 οι Οθωμανοί προσπάθησαν να ανακαταλάβουν τον Μοριά (Πελοπόννησος), αλλά η ενετική αντίσταση σκλήρυνε όταν οι οθωμανικές δυνάμεις κατευθύνθηκαν προς την Κέρκυρα. Τόσο η στήριξη των χριστιανικών ναυτικών στόλων όσο και μια Αυστριακή νίκη στην Ουγγαρία το 1716, βοήθησαν να σωθεί η πόλη.

Οι Γάλλοι, οι Βρετανοί και το Βασίλειο των Ελλήνων

Η συνθήκη του Campo Formio (1797) σηματοδότησε το τέλος της Δημοκρατίας της Βενετίας και η Κέρκυρα ήλθε σε γαλλικό έλεγχο (1797-1799), έως ότου η Γαλλία αποσύρθηκε λίγο πριν από την ρωσο-τουρκική συμμαχία, με αποτέλεσμα την ίδρυση του κράτους των Ιονίων Νήσων, με πρωτεύουσα την Κέρκυρα (1799-1807). Ο επαναπροσδιορισμός των εδαφικών ορίων στην Ευρώπη, μετά την πτώση του Ναπολέοντα, έφερε την Κέρκυρα, μετά από ένα σύντομο διάλειμμα, υπό γαλλικό έλεγχο (1807-1814) και την μετέτρεψε σε ένα βρετανικό προτεκτοράτο για τον επόμενο μισό αιώνα (1814-1864). Ως πρωτεύουσα των Ηνωμένων Ιονίων Νήσων, η Κέρκυρα έχασε τη στρατηγική της σημασία. Υπό τη διακυβέρνηση του Ύπατου Αρμοστή της Βρετανίας Sir Thomas Maitland (1816-1824), η αναπτυξιακή της δραστηριότητα επικεντρώθηκε στη Σπιανάδα. Αργότερα,

Κέρκυρα, Μέγαρο Καποδίστρια

Κέρκυρα, Παλιό Φρούριο

ο διάδοχός του, Sir Frederic Adam (1824-1832), έστρεψε την προσοχή του προς τα δημόσια έργα (ανοικοδόμησης ενός υδραγωγείου, την αναδιάρθρωση της Παλαιάς Ακρόπολη και την προσθήκη νέων στρατιωτικών κτιρίων εις βάρος των ενετικών, την ανασυγκρότηση και την αύξηση των κατοικιών της πόλης) και την αναδιοργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος (η νέα Ιόνιος Ακαδημία εγκαινιάστηκε το 1824), συμβάλλοντας στην ανάπτυξη των γραμμάτων κατά τη διάρκεια της Γαλλικής κατοχής. Την ίδια στιγμή, οι Βρετανοί άρχισαν να κατεδαφίζουν τις εξωτερικές οχυρώσεις, στο δυτικό άκρο της πόλης και στράφηκαν στο σχεδιασμό κατοικημένων περιοχών έξω από τα τείχη. Το 1864 το νησί προσαρτήθηκε στο Βασίλειο των Ελλήνων.

Τα φρούρια αποπλίστηκαν και διάφορα τμήματα του περιμετρικού τείχους και της άμυνας σταδιακά κατεδαφίστηκαν. Το νησί έγινε ένας αγαπημένος προορισμός διακοπών για την αριστοκρατία της Ευρώπης. Η παλιά πόλη υπέστη σοβαρές ζημιές από τους βομβαρδισμούς του 1943 ενώ στις ανθρώπινες απώλειες προστέθηκε η καταστροφή πολλών σπιτιών και δημοσίων κτιρίων (η Ιόνιος Βουλή, το θέατρο, και η βιβλιοθήκη), δεκατεσσάρων εκκλησιών, και μια σειρά από κτίρια στην παλιά Ακρόπολη.

ΝΤΟΥΜΠΡΟΒΝΙΚ

Το οχυρωμένο μαργαριτάρι της Αδριατικής

Η πόλη του Dubrovnik (Ντούμπροβνικ) είναι οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο της Νότιας Δαλματίας, αλλά και έδρα του ομώνυμου πανεπιστημίου, καθώς και της διοίκησης της κομητείας Ντούμπροβνικ-Νέρετβα. Η ιστορία της κατασκευής των τειχών είναι ταυτοχρόνως και η ιστορία της εξέλιξης της πόλης — μιας Πόλης με κεφαλαίο Π, όπως την ονομάζουν οι κάτοικοί της (Grad— Γκράντ). Τα τείχη ήταν η προϋπόθεση *εκ των ων ουκ άνευ* της πόλης — χιλιοεπωμένα, απαθανατισμένα και υμνημένα μέχρι της ημέρες μας. Η φημισμένη επιγραφή, χαραγμένη στο υπέρθυρο της πύλης του Φρουρίου του Αγίου Λαυρεντίου (Lovrjenac), αναφέρει: *Non bene pro toto libertas venditur auro — Η ελευθερία δεν πουλιέται ούτε για όλο το χρυσάφι (του κόσμου)*. Η ελευθερία ήταν το πραγματοποιημένο ιδανικό φυλαγμένο επί τους αιώνες, όπως τόνιζε και η χαρακτηριστική επιγραφή στη σημαία της Δημοκρατίας του Ντούμπροβνικ, ενός μικρού μεσαιωνικού κράτους με κέντρο την πόλη του Ντούμπροβνικ.

Ντούμπροβνικ, Αεροφωτογραφία

Σύμφωνα με τον θρύλο, η απαρχή της ιστορίας της πόλης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καταστροφή της αρχαίας πόλης της Επιδαύρου (στην περιοχή της σημερινής πόλης του Cavtat-Τσάβτατ) — οι πρόσφυγές της κατέφυγαν σε έναν βράχο ονόματι *Laus* ή *Raus*, και ίδρυσαν εκεί την πόλη του Dubrovnik. Οι αρχαιολογικές σκαπάνες στον ιστορικό του πυρήνα, έφεραν στο φως ένα κέρμα του 4ου ή του 3ου π.Χ. αιώνα, που μαρτυρά την ύπαρξη οικισμού ήδη την Ελληνιστική εποχή. Επιπλέον, και άλλα

αρχαιολογικά δεδομένα — νομισματικά και επιγραφικά ευρήματα της Ρωμαϊκής εποχής — δείχνουν συνεχόμενη κατοίκηση της περιοχής της μεσαιωνικής πόλης. Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες ετυμολογικές ερμηνείες, το λατινικό όνομα της πόλης δείχνει να ευνοεί αυτή την θεωρία: *Ragusium* προέρχεται από την ελληνική λέξη *ραγούσα*, που σήμαινε πετρώδες έδαφος καλυμμένο με ρωγμές. Το σλαβικό του όνομα “Dubrovnik” προέρχεται από το “*đubrava*” — όπως το δάσος, που κάλυπτε τις λοφοπλαγιές του Srđ (Σρντζ).

Ντούμπροβνικ, Η πομπή
ανήμερα της Εορτής του
Αγίου Βλασίου

Ο πρώτος οικισμός σχηματίστηκε στο υψηλότερο σημείο της χερσονήσου, στην περιοχή σήμερα γνωστή ως Sveta Marija (Αγία Μαρία) — συνδεδεμένη τότε με τον ηπειρωτικό χώρο από τη δυτική του πλευρά — ένας βαθύς και απάνεμος όρμος, κατάλληλος για αγκυροβόλιο. Η τοποθεσία του, που ορίζεται από την πλευρά της θάλασσας με απότομους γκρεμούς μέχρι και 35 μέτρα ύψους, και από το βορρά με μεγάλη και αρκετά απότομη πλαγιά, προσέφερε σχετική ασφάλεια στον οικισμό εκθέτοντας εχθρό, κατακτητή ή κλέφτη στην έγκαρη παρατήρηση. Αυτή η στρατηγική θέση που προσέφερε δυνατότητα εξαιρετικού ελέγχου των πλοίων, που έπλεαν στις θαλάσσιες οδούς της ανατολικής Αδριατικής, ήταν γνωστή ήδη από την αρχαιότητα. Προστατευμένος όρμος και οι πλαγιές της χερσονήσου με πηγές πόσιμοι νερού επέτρεψαν την ανάπτυξη και την ευημερία του οικισμού. Σύμφωνα με τον θρύλο, αυτός ο πρώτος οικισμός ήταν οχυρωμένος από την πλευρά της ενδοχώρας, αρχικά με ένα πασσάλωμα, ενώ αργότερα με ξερολιθιά.

Η σημερινή πόλη, σε μορφή και μέγεθος, σχηματίστηκε τον 13ο αιώνα. Τα τείχη εκσυγχρονίζονταν συστηματικά μέχρι το 1660, όταν ολοκληρώθηκαν έργα και στον τελευταίο Προμαχώνα του Αγίου Στεφάνου, στο νότιο τμήμα των τειχών. Τα τείχη έχουν μήκος 1940 μέτρα και συμπεριλαμβάνουν και έξι πύργους, τρία φρούρια, έξι προμαχώνες, δύο γωνιακά οχυρώματα, τρία προχώματα με σειρές πυργίσκων, τρεις τάφρους, δύο πλάγια φρούρια, έναν κυματοθραύστη και δύο κρεμαστές γέφυρες. Σε ύψος φθάνουν έως και 25 μέτρα, με το κύριο ισχυρό τείχος πάχους 4 με 6 μέτρα στη χερσαία και 1,5 με 3 μέτρα στη θαλάσσια πλευρά τους. Στην κατασκευή τους συμμετείχαν πολλοί, γνωστοί και άγνωστοι, εργάτες και μάστορες — τα ονόματα των περισσότερων θα παραμείνουν για πάντα άγνωστα.

Το ιστορικό κέντρο της πόλης του Dubrovnik, με τους προμαχώνες, τα οχυρώματα και τις τάφρους, αναγνωρίστηκαν ως πολιτιστικά αγαθά της Κροατίας το 1966, ενώ το 1979 εγγράφηκαν στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Υπό καθεστώς προστασίας βρίσκονται συνολικά 188 στρέμματα. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης, ως Χώρος Παγκόσμιας

Ντούμπροβνικ, Το άγαλμα
του Αγίου Βλασίου στον
ενοριακό ναό

Ντούμπροβνικ,
Πύργος Minčeta

Κληρονομιάς της UNESCO, ενσωματώνεται με μεγάλη προσοχή στον σύγχρονο τρόπο ζωής, ακολουθώντας αυστηρές αρχές για την συντήρησή της. Οι προστατευμένες ζώνες της πόλης δεν μπορούν να αποχωριστούν από τις υπόλοιπες περιοχές της, αλλά πρέπει να υπάρχει λειτουργική αλληλεπίδραση και οπτική ισορροπία. Όλες οι διαδικασίες του πολεοδομικού σχεδιασμού πρέπει να αναπτύσσονται σε άμεση σχέση με την πολιτιστικό-ιστορική αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης.

Το ιστορικό κέντρο της πόλης είναι και η πιο ελκυστική ζώνη της αστικής ζωής, αλλά υπάρχουν ακόμα και αρκετά ερημωμένα τμήματά του, στα οποία πρέπει να δοθεί μία καινούργια θέση στην σημερινή ζωή της πόλης, με σκοπό την επιστροφή του νεότερου πληθυσμού και των τουριστών. Ορθολογική και λειτουργική οργάνωση της ζωής στην παλιά πόλη εξαρτάται από την ανανέωση των υφιστάμενων κτιρίων και εγκαταλελειμμένων περιοχών. Η βελτίωση των συνθηκών κατοικίας θα οδηγήσει στη δημιουργία κοινωνικών, εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και ψυχαγωγικών εγκαταστάσεων.

Μια ανάλυση των υπάρχοντων αθλητικών υποδομών ανέδειξε τις ελλείψεις στις εγκαταστάσεις, καθώς και ποικιλία αθλημάτων, που δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες κατοίκων και τουριστών. Τα έργα στο γήπεδο Peline (Πέλινε) ξεκίνησαν ως αναστήλωση ενός εγκαταλελειμμένου γηπέδου, αλλά οδήγησαν στην αποκάλυψη μιας σημαντικής αρχαιολογικής θέσης κάτω από τον πύργο Minčeta. Η αναστήλωση του γηπέδου επεδίωκε την βελτίωση του βιωτικού επιπέδου και την επιστροφή των μικρότερων ηλικιών στο ιστορικό κέντρο της πόλης, με την δημιουργία ενός ευκολοπλησίαστου σύγχρονου αστικού χώρου, απολύτως ταιριαστού στο περιβάλλον πολύτιμης πολιτιστικής κληρονομιάς ενός αρχαιολογικού χώρου.

Το Φρούριο Revelin

Ανατολικά των τειχών της Πόλης, μπροστά από την είσοδο της Πύλης Ploče, βρίσκεται το Φρούριο Revelin (Ρεβέλιν). Χτίστηκε για την ενίσχυση της άμυνας των ανατολικών εισόδων της Πόλης και του λιμανιού. Πρωτοχτίστηκε το 1463, την εποχή που υπήρχε συνεχής κίνδυνος εισβολής των Οθωμανών. Το όνομά του προέρχεται από τη λέξη *rivellino* ή *revellino*, έναν όρο της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής που αναφέρεται σε φρούριο χτισμένο απέναντι από το πιο αδύνατο σημείο της άμυνας μιάς πόλης, ή απέναντι από την είσοδο της πόλης για να ενισχύσει την αμυντική δύναμη της πόλης.

Στα τέλη του 15ου αιώνα, κατά τη διάρκεια του Πρώτου Ιερού Συνασπισμού, επιδεινώθηκε ο κίνδυνος εισβολής των Ενετών και δημιουργήθηκε ανάγκη για ενίσχυση των αδύναμων σημείων του οχυρωματικού συγκροτήματος. Η Γερουσία προσκάλεσε τον Antonio Ferramolino, έμπειρο τεχνίτη κατασκευής φρουρίων στην υπηρεσία του γενοβεζικού ναυάρχου Andrea Doria, έμπιστου φίλου της Δημοκρατίας του Ντούμπροβνικ. Το 1538, η Γερουσία ενέκρινε τα σχέδια του Ferramolino για ένα καινούργιο, ισχυρότερο φρούριο. Τα έργα κατασκευής του φρουρίου σταμάτησαν πολλά άλλα έργα στην πόλη, και ολοκληρώθηκαν 11 χρόνια αργότερα (το 1549).

Το φρούριο έχει σχήμα ακανόνιστου τετράπλευρου, με την οξεία γωνία της βόρειάς του πλευράς να σχηματίζει μίαν αιχμηρή προεξοχή. Η είσοδος του φρουρίου βρίσκεται στη νότια πλευρά του, όπου ο δρόμος που οδηγεί ανάμεσα στις δύο οχυρωμένες πύλες διασχίζει μία μεγάλη αναβάθρα. Και το φρούριο και η αναβάθρα είναι απομονωμένες από όλες τις πλευρές, με τη νότια πλευρά του φρουρίου να κατεβαίνει απότομα στη θάλασσα, ενώ στις άλλες τρεις πλευρές το φρούριο περιβάλλεται από τάφρο. Στον παχύ βόρειο τοίχο του φρουρίου, στο ύψος της τάφρου, οι διάδρομοι είναι χωρισμένοι σε μικρές υποδιαίρεσεις με τριπλές πολεμίστρες, και είναι εφοδιασμένοι με αεραγωγούς οι οποίοι τελειώνουν στην οροφή του φρουρίου.

Ντούμπροβνικ, Κεντρική
πλατεία και εκκλησία του
Αγίου Βλασίου

Η οδός Stradun

Η κεντρική οδός Stradun, ή Placa (Στράντουν ή Πλάτσα) όπως ονομάζεται από τους ίδιους τους κατοίκους της πόλης, είναι και ο κύριος ανοιχτός χώρος της, τόπος συγκεντρώσεων και περιπάτου, η σκηνή στην οποία εξελίσσονται όλα τα δρώμενα των εορτών της πόλης, αλλά και η καθημερινή της ζωή. Χωρίζει την πόλη στα δύο: το βόρειο και το νότιο ήμισυ, δείχνοντας ταυτοχρόνως τη συντομότερη διαδρομή μεταξύ της ανατολικής και της δυτικής πύλης της Πόλης. Το μήκος της είναι περίπου 300 μέτρα.

Ο δρόμος αυτός δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα εμπορικών συναλλαγών και διευρημένων οικονομικών και κοινωνικών δεσμών μεταξύ των πληθυσμών του μικρού ελληνικού και ρωμαϊκού οικισμού της νησίδας Lave (*Laus*), και του μεγαλύτερου κροατικού (σλαβικού) οικισμού της ενδοχώρας. Οι δύο πληθυσμιακές ομάδες έσμιξαν, και ήδη από το 12ο αιώνα ισχυρότερο ήταν το κροατικό-σλαβικό στοιχείο της πόλης, ενώ από το 14ο αιώνα επικράτησε οριστικά.

Στα τέλη του 11ου αιώνα το ρηχό κανάλι που χώριζε τους οικισμούς σκεπάστηκε με χώμα για να δημιουργηθεί κοινός χώρος οικονομικών συναλλαγών. Ο χώρος απέκτησε την σωστή του λειτουργία στα τέλη του 12ου αιώνα, όταν οι δύο οικισμοί περιβλήθηκαν με ένα τοίχος και ενώθηκαν σε μία πόλη.

Ο δρόμος λιθοστρώθηκε το 1468. Το λιθόστρωτο αυτό είναι σήμερα γυαλισμένο από τη χρήση, και λάμπει αντανακλώντας το φως σαν να ήταν γυαλί. Αξιοσημείωτο είναι και το σχέδιο που δημιουργούν τα πλακάκια του λιθόστρωτου: το ψαροκόκαλο που σε ένα μισό του δρόμου οδηγεί προς τη μία, και στο άλλο προς την άλλη κατεύθυνση. Στο σημείο επαφής των δύο σχεδίων υπάρχει μικρός ορθογώνιος λίθος σφηνωμένος στο οδόστρωμα, το μοναδικό διαφορετικό κομμάτι ολόκληρο του σχεδίου.

Το (ύστερο μεσαιωνικό / πρώιμο μοντέρνο) Χυτήριο

Το χυτήριο της πόλης βρίσκεται στα βορειοδυτικά του ιστορικού κέντρου της, σε μία περιοχή όπου τα τείχη σχημάτιζαν μια εσοχή, σαν πένσα. Το τμήμα του τείχους που χτίστηκε το 1457 ένωσε τους πύργους Minčeta και Gornji ugaο, και ενσωμάτωσε την περιοχή εντός των τειχών της πόλης, καθορίζοντας τον χώρο αυτό για την εγκατάσταση του χυτηρίου. Τα τείχη προστάτευαν τον χώρο εξωτερικά από την εισβολή του εχθρού, και εσωτερικά από τον κίνδυνο εξάπλωσης της πυρκαγιάς.

Οι αρχαιολογικές σκαπάνες έφεραν στο φως και τμήματα του παλαιού οχυρού της πόλης. Μόλις έχασαν την αμυντική τους λειτουργία διαλύθηκαν, και το έδαφος ισοπεδώθηκε για να ιδρυθεί το χυτήριο. Αυτό το χυτήριο λειτουργούσε, με κάποιες διακοπές, από το 15ο αιώνα μέχρι το μεγάλο σεισμό του 1667, όταν χρησιμοποιήθηκε ως αποθηκευτικός χώρος για τα χαλάσματα των κτιρίων της περιοχής, αλλά και ως χωματερή της πόλης. Η ζώνη της καμίνου παρέμεινε στη χρήση ακόμα ένα μικρό χρονικό διάστημα, ενώ οι άλλες ζώνες λειτουργούσαν πρόχειρα ωσπου ο χώρος δεν ξαναγέμισε οριστικά.

Λιωμένο μέταλλο χρησίμευε για τη χύτευση καμπαρών, κανονιών, οβίδων και άλλων στοιχείων πολεμικού εξοπλισμού της Δημοκρατίας του Ντούμπροβνικ. Η παραγωγή δεν απευθυνόταν αποκλειστικά για την κάλυψη των αναγκών της πόλης, αλλά και για την εξαγωγή στην Ισπανία, με την οποία η πόλη διατηρούσε καλές σχέσεις. Υπήρχαν εξαγωγές και στην Ιταλία και στην Βενετία, με την οποία οι καλές εμπορικές σχέσεις επιβίωναν συχνές μικρής κλίμακας συγκρούσεις λόγω επικάλυψης συμφερόντων και φιλοδοξιών. Η περιοχή του χυτηρίου είχε επιχωματωθεί αρκετές φορές, με αποτέλεσμα μια απλή στρωματογραφική αλληλουχία. Οι ανασκαφές επιβεβαίωσαν την προτεινόμενη ύπαρξη έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας, κατά την ύστερη μεσαιωνική εποχή και αργότερα, σε αυτό το τμήμα της πόλης.

Ντούμπροβνικ, Φρούριο
Lovrijenac

ΦΕΡΡΑΡΑ

Η αναγεννηση στο δελτα του Παδου

Η πόλη της Ferrara ήταν ήδη κατά τον Μεσαίωνα σημαντικό ποτάμιο εμπορικό κέντρο, αλλά στο απόγειο του μεγαλείου της έφτασε στην Αναγέννηση, υπό την ηγεσία της οικογένειας Este. Σ' αυτήν τη χρυσή εποχή αναφέρεται και η ένταξη της πόλης στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, η οποία πραγματοποιήθηκε σε δύο διαδοχικά στάδια: αρχικά το 1995 και, στη συνέχεια, το 1999.

Το 1995, κατά τη διάρκεια της 19ης Συνεδρίασης της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς στο Βερολίνο, η πόλη της Ferrara προστέθηκε στον Κατάλογο σύμφωνα με τα κριτήρια (ii), (iv) και (vi), διότι είναι "χώρος εξέχουσας οικουμενικής αξίας, ως μία αναγεννησιακή εντυπωσιακά ρυμοτομημένη πόλη, η οποία έχει διατηρήσει τον αστικό της ιστό σχεδόν ανέπαφο. Οι εξελίξεις στον τομέα της πολεοδομίας που βρήκαν την έκφρασή τους στην Ferrara, συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξη των σχεδίων πόλεων στους επόμενους αιώνες". Η ένταξη αφορούσε το κέντρο της πόλης, περιβαλλόμενο από τα πελώρια τείχη του, με διατηρημένους εσωτερικούς χώρους και κήπους.

Φεράρα, Το κάστρο της οικογένειας d'Este

Φεράρα,
Δημοτικό Μέγαρο

Τη 2η Δεκεμβρίου 1999, κατά τη διάρκεια της 23ης συνεδρίασής της στο Μαρακές του Μαρόκο, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς επέκτεινε την αναγνώρισή της και στα κριτήρια (iii) και (v), δηλώνοντας ότι οι δουκικές κατοικίες της οικογένειας Este αποτελούν εξαιρετικά παραδείγματα της επιρροής του πολιτισμού της Αναγέννησης στο φυσικό τοπίο· το Δέλτα του Πάδου είναι ένα έξοχα σχεδιασμένο πολιτιστικό τοπίο το οποίο διατηρεί, σε ένα αξιοσημείωτο βαθμό, την αρχική της μορφή.

Κατόπιν αιτήσεως του ιταλικού κράτους, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς αποφάσισε επομένως να αλλάξει το όνομα της εγγεγραμμένης περιοχής στο “Φεράρα, η Πόλη της Αναγέννησης και το Δέλτα του Πάδου”, συμπεριλαμβάνοντας την ευρύτερη περιοχή και τονίζοντας την συνοχή μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου. Τα κίνητρα για τους δύο μεταγενέστερους συνυπολογισμούς προβάλλουν τον τρόπο με τον οποίο τα αναγεννησιακά ιδεώδη της αυλής των Este πραγματοποιήθηκαν όχι μόνο στα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά σχέδια της πόλης, αλλά και στον σχεδιασμό τοπίου της υπαίθρου, σε μια απόλυτη αλληλεπίδραση περιβάλλοντος και πολιτισμού. Η εγγραφή αυτού του χώρου στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς προϋποθέτει την εφαρμογή των μέτρων προστασίας και προώθησης, όχι μόνο σε ένα απομονωμένο μνημείο, αλλά σε ολόκληρο το σύμπλεγμα περιβλεπτών οροσήμεων της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

Ο χώρος αυτός αποτελεί ένα πολιτιστικό τοπίο, το οποίο περιλαμβάνει το ιστορικό κέντρο της πόλης Ferrara και την ευρύτερη περιοχή του αρχαίου δέλτα του Πάδου. Τα όρια της περιοχής δεν ορίζονται με μία αδιάκοπη γραμμή, αλλά περιβάλλουν τις εκτάσεις οι οποίες είναι αντιπροσωπευτικές της περιοχής που έζησε μεγάλες αλλαγές την εποχή της Αναγέννησης.

Εκείνη την εποχή, η οικογένεια Este υποκίνησε μια πολεοδομική, αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική ανάπτυξη τόσο της πόλης, όσο και της υπαίθρου με αποχετευτικά έργα σε μεγάλες εκτάσεις βαλτώδους εδάφους, με εισαγωγή των “castalderie” και την κατασκευή του δικτύου των μεγαλοπρεπών εξοχικών αρχο-

ντικών κατοικιών, γνωστών ως “Delizie Estensi”. Ο χώρος της UNESCO στην πόλη της Ferrara επεκτείνονται ως το δακτύλιο των τειχών που περικυκλώνουν την πόλη. Με το πέρασμα του χρόνου, ο δακτύλιος σταδιακά μεγάλωνε για να προσαρμοστεί στις καινούργιες επεκτάσεις της πόλης.

Η Πόλη

Η καρδιά της πόλης εξακολουθεί να διατηρεί τη σωστή ισοροπία μεταξύ παρελθόντος και παρόντος. Στο λαβύρινθο των περιπλεγμένων δρόμων της εποχής του Μεσαίωνα, ακόμα ανευρίσκονται τα ίχνη της παλιάς κοίτης του Πάδου ποταμού. Τα παραδείγματα της τυπικής αρχιτεκτονικής εκείνης της εποχής υπάρχουν ακόμα στις καλά διατηρημένες “case a cassero”, ευδιάκριτες λόγω του στενόμακρου σχήματός τους. Βόρεια της Μεσαιωνικής περιοχής, στο κέντρο της πόλης, βρίσκονται σημαντικά μνημεία, όπως το Κάστρο των Este (Castello Estense) ως σύμβολο της υπεροχής τους στην πόλη, και ο Καθεδρικός Ναός, ένα εξαιρετικό μείγμα Ρομανικού και Γοθτικού ρυθμού.

Μεταξύ των πολυάριθμων εξαιρετικών μνημείων εντός των τειχών της πόλης ξεχωρίζουν μερικά: Palazzo dei Diamanti (Παλάτι των Διαμαντιών) — το οποίο είναι μοναδικό του είδους του στην Ευρώπη — έργο του αρχιτέκτονα Biagio Rossetti χτισμένο το 1492 κατά παραγγελία του δούκα Ercole I, το οποίο βρίσκεται στην οδό Corso Ercole I d’Este που αποτελεί τον κύριο άξονα της πολεοδομικής επέκτασης· Palazzo Schifanoia με τις τοιχογραφίες στην Salone dei Mesi (Αίθουσα των Μηνών), οι οποίες ανήκουν στα μεγαλύτερα επιτεύγματα της αναγεννησιακής ζωγραφικής στην Ferrara, και είναι μία από τις καλύτερες μαρτυρίες της αίγλης της αυλής των Este που προσέλκυε τους καλλιτέχνες, ποιητές και φιλοσόφους, ειδικά τους νέους ανθρωπιστές της Αναγέννησης.

Εντός των τειχών της πόλης δεν χάνεται η επαφή με την φύση, όχι μόνο στον Βοτανικό Κύπο, αλλά και σε πολλά πάρκα, κήπους και παλαιά περιβόλια, συχνά καλά κρυμμένα εντός των προαύλιων χώρων των αναγεννησιακών παλατιών. Αυτά τα

Φεράρα, Το Παλάτι των Διαμαντιών

αιωνόβια δέντρα αποτελούν σύμβολο και ζωντανή απόδειξη του αθάνατου παρελθόντος.

Η διάταξη της πόλης προκύπτει από της αλλαγές πραγματοποιημένες κατά το Μεσαίωνα και αργότερα, ειδικά με τις αναγεννησιακές επεκτάσεις του Biagio Rossetti, ο οποίος δημιούργησε ένα σύστημα προοπτικών αξόνων που ενώνουν την πόλη, που είναι διατηρημένοι και ορατοί και στον σημερινό επισκέπτη. Σύμφωνα με το πολεοδομικό σχέδιο, το δίκτυο δρόμων και τειχών ήταν στενά συνδεδεμένο με τα παλάτια, τις εκκλησίες και τους κήπους, ως μέρη ενός συνολικού σχεδίου που έδινε προτεραιότητα στην αρμονική διάταξη των οπτικών αξόνων της πόλης, παρά στην έμφαση ομορφιάς ενός απομονωμένου κτιρίου. Οι εξελίξεις στην πολεοδομία πραγματοποιημένες στην Ferrara της Αναγέννησης επηρέασαν καθοριστικά την ανάπτυξη της στους επόμενους αιώνες.

Το Τοπίο

Το κέντρο της πόλης της Ferrara, ο ιστορικός και καλλιτεχνικός πυρήνας της περιοχής, βρίσκεται στην καρδιά ενός σχεδιασμένου πολιτιστικού τοπίου — μία πράσινη περιοχή εκτός των τειχών της πόλης, κατά τον ρουν του Πάδου έως την Αδριατική Θάλασσα. Πέραν από τα άριστα διατηρημένα τείχη της πόλης, το πολιτιστικό τοπίο στα περίχωρά της διατηρεί τα ανθρώπινα σημάδια πολλών αιώνων στο φυσικό του περιβάλλον.

Ο ορισμός του χώρου αυτού ως “Πολιτιστικού Τοπίου” αποβλέπει στην ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο τα αναγεννησιακά ιδεώδη της αυλής των Este πραγματοποιήθηκαν τόσο στα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά σχέδια, όσο και στο φυσικό τους περιβάλλον, με έμφαση στη αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπινης δραστηριότητας και της φύσης. Η ανάγκη για χρησιμοποίηση του ελώδους εδάφους της ευρύτερης ζώνης εκτός των τειχών της πόλης ως αγροτικής περιοχής, σήμαινε πολλούς αιώνες αδιάκοπων εγγειοβελτιωτικών έργων που άλλαξαν, διαμόρφωσαν και οργάνωσαν το τοπίο.

Στο τοπίο αυτό βρίσκουμε σπαρμένα κτίρια, εκκλησίες, φρούρια και κάστρα, αλλά και πάρκα και επιφυλλασσόμενες περιοχές, από την ενδοχώρα έως τις ακτές, όπου ο κάμπος συναντάει τη θάλασσα. Η μεγάλη ποικιλότητα στην τυπολογία των αρχιτεκτονικών αριστουργημάτων που ενώνονται σε μία μοναδική διάρθρωση εδάφους επηρεασμένη από την προβληματική ισοροπία γης και υδάτων, σε ένα τοπίο “αμφίβιο” σηματοδευμένο με ψιλό πλέγμα αρδευτικού δικτύου και σχηματισμένο με αλληλεπίδραση του ανθρώπου και της φύσης, εντός του οποίου δημιουργήθηκαν ενότητες αγροτικών εκτάσεων, οικισμών και πολιτιστικών κέντρων.

Ως εξαιρετικό δείγμα ανθρώπινου ελέγχου του φυσικού περιβάλλοντος παραμένει και σήμερα το σύστημα των “delizie” — πριγκηπικές κατοικίες οι οποίες ήταν κύριοι μοχλοί ψυχαγωγίας και πολιτισμού. Ο όρος “delizia” (“απόλαυση”) εμφανίζει πολλές και διάφορες μορφές πριγκηπικών κατοικιών, τις οποίες χαρακτήριζε συνεχής αλληλεπίδραση φύσης και τεχνάσματος, και τις οποίες η λογοτεχνική παράδοση του όψιμου 16ου αιώνα συνέδεε κυρίως με χώρους ανάπαυσης και ψυχαγωγίας. Οι “απολαύσεις” της οικογένειας Este συμπεριλαμβάνουν περισσότερες από 30 επαύλεις, κυνηγετικά περίπτερα και θερινά καταφύγια, χτισμένα από την οικογένεια Este στις περιοχές της Ferrara και του Ronigo από τα τέλη του 14ου ως τα μέσα του 16ου αιώνα. Οι κατοικίες αυτές, κυρίως προαστιακές ή αγροτικές, εξυπηρετούσαν οικονομικούς, πολιτικούς, στρατηγικούς και κοινωνικούς σκοπούς, και ήταν πάντοτε έτοιμες να δεχτούν μια περιπλανώμενη αυλή.

Μερικές από τις “απολαύσεις” σώζονται και έχουν αναστηλωθεί, αλλά πέντε από αυτές αποτελούν τα καλύτερα παραδείγματα του είδους. Delizia di Schifanoia, η έπαυλη που χτίστηκε πρώτη, στα τέλη του 14ου αιώνα, και ήταν αρχικά τοποθετημένη στα περίχωρα της πόλης, διακοσμημένη με μία εξέχουσα σειρά τοιχογραφιών ζωγραφισμένων από τους μεγάλους καλλιτέχνες της τοπικής σχολής, της επονομαζόμενης “Officina ferrarese”. Η έπαυλη Delizia del Belriguardo στην Voghiera, που ακολου-

Η έπαυλη
“Delizia del Verginese”

θεί το υπόδειγμα των αρχαίων ρωμαϊκών επαύλεων, χτίστηκε στην εξοχή το 1436—1440, με συμβολές πολλών από τους σπουδαιότερους αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες της εποχής (μεταξύ των άλλων: Pietrobono Brasavola, Pietro Dagli Ordini, Biagio Rossetti, Cosmè Tura και Ercole de' Roberti). Το κάστρο Castello della Mesola ανεγέρθηκε ως σύμβολο ολοκλήρωσης έργων αποστράγγισης του ελώδους εδάφους της περιοχής Polesine κοντά στην Ferrara. Το κάστρο, τριγυρισμένο από πυκνά δάση, ήταν για τους δούκες τόπος κυνηγιού και ποταμίστου

ψαρέματος. Η έπαυλη Delizia del Verginese, στο Portomaggiore, ξεχωρίζει λόγω των τεσσάρων πύργων με επάλξεις και επιβλητικών ακρογωνιαίων λίθων. Τη Delizia di Benvignante στην Argenta χαρακτηρίζουν το αίθριο με θολωτή οροφή (σταυροθόλιο) και ένας πύργος με επάλξεις.

Το πολιτιστικό τοπίο εκτείνεται από τις πόλεις των τεχνών, όπως είναι η Ferrara και το Comacchio, των οποίων τα παλαιά τους κέντρα της πόλης διατηρήθηκαν μέχρι τις ημέρες μας, ως

Το κάστρο Mesola

Ο πύργος Abate,
αεροφωτογραφία

τους περισσότερο μυστηριακούς χώρους όπως είναι ο ενοριακός ναός του Αγίου Γεωργίου στην Argenta και το συγκρότημα του Μοναστηριού της Romposa. Συμπεριλαμβάνει και τα χαρακτηριστικά οικοδομήματα των “casoni di valle” (καλύβες χτισμένες στους βάλτους του Δέλτα του Πάδου, που χρησίμευαν ως αποθήκες ή καταφύγια κατά τις περιόδους ψαρέματος), τα παρατηρητήρια στην Αδριατική και τις υποδομές των εγχειοβελτιωτικών έργων. Επίσης, συμπεριλαμβάνει και φρούρια με σημαντικότερο το φρούριο Rocca Possente di Stellata, τις επαύλεις και τα κάστρα συχνά τριγυρισμένα με χωριά, αλλά και τους κήπους και τα τείχη της Ferrara, με το δίκτυο των “απολαύσεων” των Este διασκορπισμένων σε ολόκληρη την περιοχή.

Η αναγνώριση της UNESCO υπογραμμίζει ακριβώς αυτήν την πτυχή του πολιτιστικού τοπίου, επιβεβαιώνοντας έτσι τον καινούργιο τρόπο αντιμετώπισης των πολιτιστικών αγαθών, όχι ως απομονωμένων μνημείων αλλά, όπου είναι δυνατόν, ως μέρη ενός σημαντικού και ενιαίου συνόλου. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς δεν εγγράφηκαν οι “delizie” των Verginese, Romposa, Mesola Castle ή Belriguardo, αλλά η περιοχή στην οποία βρίσκονται —τονίζοντας την συνοχή μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου— ένα πολιτιστικό σύνολο στο οποίο τα μνημεία και φυσικά χαρακτηριστικά του τοπίου είναι ενωμένα με δυνατές αμοιβαίες σχέσεις.

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΟΤΟΡ

Φύση, πολιτισμός και ιστορία

Η φυσική, πολιτιστική και ιστορική περιοχή του Κotoρ βρίσκεται στον εντυπωσιακό κόλπο της Boka Kotorska, σε ένα μοναδικό φυσικό λιμάνι της ανατολικής ακτής της Αδριατικής, **στο Μαυροβούνιο**. Λόγω της εξαιρετικής και οικονομικής της αξίας, η περιοχή εγγράφηκε το 1979 στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το 2011 ορίστηκε ότι η προστατευμένη ζώνη περιβάλλει ολόκληρο τον κόλπο. Η “Φυσική και Πολιτιστικό-Ιστορική Περιοχή του Κotoρ”, είναι ένας αρμονικός συνδυασμός ποικίλων φυσικών φαινομένων και κληρονομιάς φτιαγμένης από τον άνθρωπο. Ο κόλπος της Boka Kotorska, εκτός από τις προστατευμένες ζώνες των ορμών **του Κotoρ και του Risan**, περιβάλλει και τους κόλπους του Tivat και του Herceg Novi. Με ποικίλα και μοναδικά φυσικά, γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του, ο κόλπος του Boka Kotorska αποτελεί πολιτιστικό τοπίο εξέχουσας οικονομικής αξίας.

Boka Kotorska,
Αεροφωτογραφία του κόλπου

Η πόλη του Kotor με τον λόφο Sveti Ivan (Άγιος Ιωάννης)

Τα φυσικά χαρακτηριστικά (του κόλπου της Boka Kotorska)

Γεωλογικά, ο κόλπος της Boka Kotorska ήταν κοιλάδα ποταμού που βυθίστηκε και κατακλύστηκε ως αποτέλεσμα τεκτονικών δραστηριοτήτων. Τα μορφολογικά του χαρακτηριστικά, ειδικά τα ευδιάκριτα πριονωτά βουνά του, τον καθιστούν μοναδικό στη Μεσόγειο. Ο κόλπος αυτός διεισδύει στην ξηρά περίπου 29 χιλιόμετρα και περιβάλλεται από απόκρημνα ασβεστολιθικά βουνά των Δειναρικών Άλπεων, με τις υψηλότερες κορυφές στα βουνά Orjen (1895μ.), και Lovćen (1749μ.), ένα από τα πέντε Εθνικά Πάρκα του Μαυροβουνίου. Το μέγιστο βάθος του κόλπου είναι 52 μέτρα. Η περιοχή του κόλπου με την ενδοχώρα της αποτελεί τυπικό παράδειγμα καρστικού τοπίου, με τη χαρακτηριστική μορφολογία και υδρολογία.

Η γεωλογική σύσταση των βουνών είναι βασικά ασβεστολιθική, με πολλές καρστικές μορφές (όπως σπηλαία, καταβόθρες, φρέατα, κα.), ενώ το παράκτιο τμήμα αποτελείται από φλύσχη και ιζηματογενή πετρώματα. Ο καρστικός χαρακτήρας της περιοχής έχει επηρεάσει και την υδρολογία του. Πολυάριθμες καρστικές πηγές εμφανίζονται στο επίπεδο της θάλασσας (Škurda, Gurdic, Ljuta), αλλά υπάρχουν και κρυμμένες πηγές πάνω από το επίπεδο της θάλασσας (Sorot, 33μ.), καθώς και πηγές στον πυθμένα της θάλασσας. Ένα τμήμα της ενδοχώρας του Kotor (Crkvice, 1097 μ.) δέχεται την υψηλότερη βροχόπτωση στην Ευρώπη (5155 mm). Ωστόσο, λόγω της καρστικής μορφής του εδάφους, το μεγάλο μέρος αυτών των υδάτων περνάει κάτω από την επιφάνεια της γης, δημιουργώντας υπόγεια υδάτινα ρεύματα που αναδύονται στο επίπεδο της θάλασσας ή κάτω από αυτό, μειώνοντας την αλατότητα του θαλασσινού νερού, αλλά και αυξάνοντας την εδαφική ανυδρία.

Σε μία περιοχή όπου τα ψηλά βουνά με πριονωτές κορυφές και απότομες πλαγιές καταλήγουν στη θάλασσα, υπάρχει σε σχετικά μικρό χώρο μεγάλη ποικιλία κλιματικών συνθηκών — από μεσογειακές ως υποαλπικές — που συμβάλλουν στην πλούσια και ποικίλη βλάστηση.

Perast/Πέραστ

Η ιστορία (της Boka Kotorska)

Εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, ευνοϊκή γεωγραφική θέση και ταραχώδης ιστορία, σε συνδυασμό με τη συνεχή επίδραση του ανθρώπου, δημιούργησαν ένα αξιοθαύμαστο πολιτιστικό τοπίο. Έντονες επιρροές από όλες της περιοχές της Μεσογείου, τόσο του Ανατολικού όσο και του Δυτικού, διαμόρφωσαν τη Boka Kotorska ως ένα σημείο συνάντησης διαφόρων πολιτισμών που αφομοιώθηκαν από τον αυτόχθονο, και εμποτίστηκαν με το πνεύμα του ντόπιου πληθυσμού δημιουργώντας μια μοναδική πολιτιστική ταυτότητα. Ο ανθρώπινος μόχθος συνυφασμένος με μεγάλη ευαισθησία για το φυσικό περιβάλλον, δημιουργεί μια τέλεια ένωση σε αυτό το συναρπαστικό τοπίο της ακτογραμμής της Boka. Η ζωή στην περιοχή του Kotor χρονολογείται ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους και σηματοδεύτηκε από μεγάλες ιστορικές αλλαγές και ανατροπές από διάφορες εξουσίες και διοικήσεις. Ευρήματα της Νεολιθικής εποχής προέρχονται από ένα σπήλαιο πάνω από το Perast, όπως και ζωγραφιές ελαφιών

που χρονολογούνται στη Μέση Εποχή του Χαλκού από ένα σπήλαιο στο Lipci, κοντά στο Morinj. Από τον 4ο αι.π.Χ. στην περιοχή κατοικούσαν οι Ιλλυρικές φυλές. Κατά τη διάρκεια της Ιλλυρικής κυριαρχίας, στην περιοχή της Boka ιδρύθηκαν δύο πόλεις: Risan, από τον οποίο πήρε όνομα και ολόκληρος ο κόλπος (*Simus Rhizonicus*) και οποίος ήταν η κύρια κατοικία της Βασίλισσας των Ιλλύρων, της Teuta· η δεύτερη πόλη ήταν το *Acruvium*, την οποία αναφέρει ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος τον 1ο αι.μ.Χ., και για την οποία θεωρείται ότι βρισκόταν στην τοποθεσία της σημερινής πόλης του Kotor.

Οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Ιλλυρία το 168 π.Χ., και κυριαρχούσαν στην περιοχή περισσότερο από πέντε αιώνες. Μετά την πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (476 μ.Χ.), Boka έγινε τμήμα της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (Βυζαντινής Αυτοκρατορίας). Στα τέλη του βου και στις αρχές του 7ου αιώνα, σλαβικά φύλα εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, και έως το 10ο αιώνα η περιοχή του Kotor ήταν εκσλαβισμένη. Η

Prčanj

κυριαρχία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας διήρκεσε μέχρι το 1185, με σύντομα διαστήματα κυριαρχίας της οικογένειας Vojislavljević, κυβερνητών από το σλαβικό κράτος της Duklja (*Doclea*). Παρά τις συχνές αλλαγές των δυνάμεων εξουσίας — έως το 19ο αιώνα η περιοχή υπέστη οκτώ πολιτικές μετατροπές από ξένους και ντόπιους κυβερνήτες — η πόλη του Kotor και η περιοχή της Boka εξακολούθησε να ακμάζει. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι η πόλη είχε πολύ ισχυρές τοπικές δημοτικές αρχές — που διαμορφώθηκαν ήδη τη ρωμαϊκή εποχή — αλλά και στις μεταγενέστερες μεσογειακές επιρροές, που ρύθμιζαν όλες τις πτυχές του οικονομικού, πολιτικού και εκκλησιαστικού συστήματος.

Η ανάπτυξη της πόλης του Kotor και της περιοχής της ήταν στενά συνδεδεμένη με τη ναυτιλία και το εμπόριο. Η πρώτη μεγάλη επέκταση συνέβη την εποχή της κυριαρχίας του σερβικού κράτους της Raška, όταν η πόλη του Kotor έγινε το κύριο λιμάνι των βασιλέων της Σερβίας και ένα ευημερούν διαμετακομιστικό κέντρο. Μετά από σύντομες περιόδους υπό την κυριαρχία του ούγγρο-κροατικού βασιλείου, του βόσνιου βασιλείου, και ως ανεξάρτητη πόλη-κράτος, μετά το 1420 απειλήθηκε από τους Οθωμανούς που είχαν ήδη κατακτήσει τις γειτονικές περιοχές. Η πόλη αναζήτησε την προστασία της Δημοκρατίας της Βενετίας και παρέμεινε υπό την κυριαρχία της μέχρι το 1797. Αυτή είναι και η περίοδος της δεύτερης ανόδου του θαλάσσιου εμπορίου στην περιοχή — οι οικισμοί Perast, Prčanj και Dobrota αναπτύχθηκαν ως εξέχοντα κέντρα ναυσιπλοΐας και εμπορίου. Την περίοδο εκείνη η περιοχή της υπερηφανευόταν μέχρι 300 ποντοπόρα ιστιοφόρα, κι άλλα τόσα μικρότερα ακτοπλοϊκά.

Η περιοχή της Boka Kotorska ήταν υπό την κυριαρχία της Αυστρο-ουγγαρίας από το 1797 μέχρι το 1918, ως το νοτιότερο τμήμα της αυτοκρατορίας. Τον 20ο αιώνα το κυρίαρχο κράτος άλλαξε πέντε φορές, έως ότου τελικά το 2006 ιδρύθηκε το ανεξάρτητο κράτος του Μαυροβουνίου.

Η περιοχή του Kotor

Κατα μήκος της μορφολογικά ιδιαίτερα περίπλοκης ακτής της Boka βρίσκονται πολλοί οικισμοί, τους οποίους χωρίζουν περιοχές καλλιεργημένων εκτάσεων ή παλαιά βραχώδη τοπία. Η περιοχή του Kotor

περικλείει περισσότερες από δέκα πόλεις και μικρότερους ή μεγαλύτερους οικισμούς διακριτικού χαρακτήρα.

Risan, αρχαίο κέντρο ιλλυρικού και ελληνιστικού πολιτισμού αυτής της περιοχής, διέσωσε απομεινάρια του ιλλυρικό-ελληνιστικού φρουρίου Gradina· απομεινάρια της ρωμαϊκής πόλης *Rhizon*, συμπεριλαμβανομένης και της ρωμαϊκής έπαυλης με ψηφιδωτά του 2ου αιώνα π.Χ.· και ίχνη της παλαιότερης τουρκικής πόλης στο κέντρο, στα περίχωρα και στο λιμάνι.

Από τον 6ο αιώνα μ.Χ., η πόλη του Kotor αντικατέστησε Risan ως πρωτεύουσα και διοικητικό και πολιτικό κέντρο της περιοχής της Boka. Η πόλη του Kotor ξεχωρίζει λόγω της μακράς της ιστορίας. Η πόλη στην αρχική της έκταση οχυρώθηκε, και αποτελεί μοναδικό παράδειγμα αστικής οχύρωσης στην Αδριατική. Τα τείχη — μήκους 4,5 χιλιόμετρα, πλάτους από 2 έως 15 μέτρα, και ύψους έως 20 μέτρα — ακολουθούν την γραμμή της απότομης πλαγιάς της οροσειράς του Αγίου Ιωάννη (Sveti Ivan/San Giovanni).

Η παλαιά πόλη του Kotor είναι ένα δίκτυο από στενά δαιδαλώδη δρομάκια που συνδέουν πλατείες διαφορετικού μεγέθους, συνήθως ακανόνιστου σχήματος, αλλά και διακριτικού χαρακτήρα. Περισσότερες από 30 εκκλησίες έχουν διασωθεί ή καταγραφεί ότι υπήρχαν στην παλαιά πόλη. Έξι από αυτές, του ρομανικού ρυθμού, έχουν ιδιαίτερη ιστορική αξία: ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Τρύφωνα και οι εκκλησίες του Αγίου Λουκά, της Αγίας Άννας, της Αγίας Μαρίας Collegiate, του Αγίου Παύλου και του Αγίου Μιχαήλ. Επιπλέον, η πόλη υπερηφανεύεται ότι έχει πολλά παλάτια παλαιών ευγενών οικογενειών (Pima, Bizanti, Buća, Drago, Grgurina, Vrakijjen, κα.), καθώς και δημόσια κτίρια.

Η πόλη είχε και τον καταστατικό του χάρτη, ο οποίος χρονολογείται στο 1301 και τυπώθηκε στη Βενετία το 1616. Κάποτε φημισμένο μεσαιωνικό κέντρο χειροτεχνίας, η πόλη του Kotor σήμερα έχει πολλά γραφικά θολωτά καταστήματα με χαρακτηριστικά ενωμένες πόρτες και παράθυρα. Ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, καλλιτεχνικά και άλλα επαγγέλματα άνθιζαν σε πολλά εργαστήρια της πόλης. Ήταν οργανωμένα σε συντεχνίες (*confraternitas*) και για τις πρώτες τους ύλες — ειδικά για μέταλλα (χρυσόχοοι και σιδηρουργοί), δέρ-

Το νησί της Παναγίας των Βράχων

μα και ξύλο — βασιζόταν στον εφοδιασμό από την ενδοχώρα. Οι ενώσεις αυτές ήταν ταυτοχρόνως και θρησκευτικές οργανώσεις και οικονομικές συντεχνίες. Η πόλη του Kotor είχε ήδη από τον 9ο αιώνα μια ισχυρή Αδελφότητα των Ναυτικών, η οποία συνέβαλε σημαντικά στην ζωή της πόλης: παρέχοντας βοήθεια στα μέλη της, αλλά και διαφυλάσσοντας τους παραδοσιακούς χορούς και τις φορεσιές. **Fides et Honor**, το σύνθημα της Αδελφότητας των Ναυτικών της Boka, είναι μόνο μια ένδειξη της πολιτιστικής ταυτότητας της Boka Kotorska, και της μακροχρόνιας παράδοσης και ανάπτυξής της.

Ήδη κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, στα τέλη του 13ου αιώνα, άνοιξε στην πόλη (του Kotor) το πρώτο της λύκειο, ενώ ύπαρξη ενός φαρμακείου, καθώς και υπηρεσίας υγείας, επιβεβαιώνεται για πρώτη φορά το 1326. Αρχιτέκτονες, ποιητές και ζωγράφοι αυτής της περιοχής έπαιξαν σημαντικό ρόλο και στον τόπο τους και στην ευρύτερη Ευρωπαϊκή σκηνή, ειδικά μετά το Μεσαίωνα. Το 15ο και το 16ο αιώνα, οι τυπογράφοι A.Paltašić και J.Zagurović ήταν παραγωγικοί και φημισμένοι ναυτικοί εμπειρογνώμονες που, από το 1698, δίδασκαν ναυσιπλοία στο Perast.

Η ίδια η πόλη του Kotor είναι ένα θησαυροφυλάκιο τέχνης και πολιτισμού: περίτεχνα διακοσμημένες μαρμάρινες Άγιες Τράπεζες, εικόνες, πολύτιμα έργα ζωγραφικής, έργα καλλιτεχνικής αργυροχοΐας, επάργυρα και διακοσμητικά αντικείμενα, κειμήλια, άμφια και κεντήματα, σπαράγματα τοιχογραφιών — μαρτυρίες πολιτιστικής συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης των λαών και των ιστορικών εποχών. Πολύτιμα αντικείμενα και έγγραφα, συμπεριλαμβανομένου και του παλαιότερου (από το 1326) βιβλίου των συμβολαιογράφων του Kotor, φυλάσσονται στα μουσεία, στις εκκλησίες και στα αρχεία, όπως το Ναυτικό Μουσείο του Μαυροβουνίου και το Ιστορικό Αρχείο του Kotor.

Άλλα κέντρα

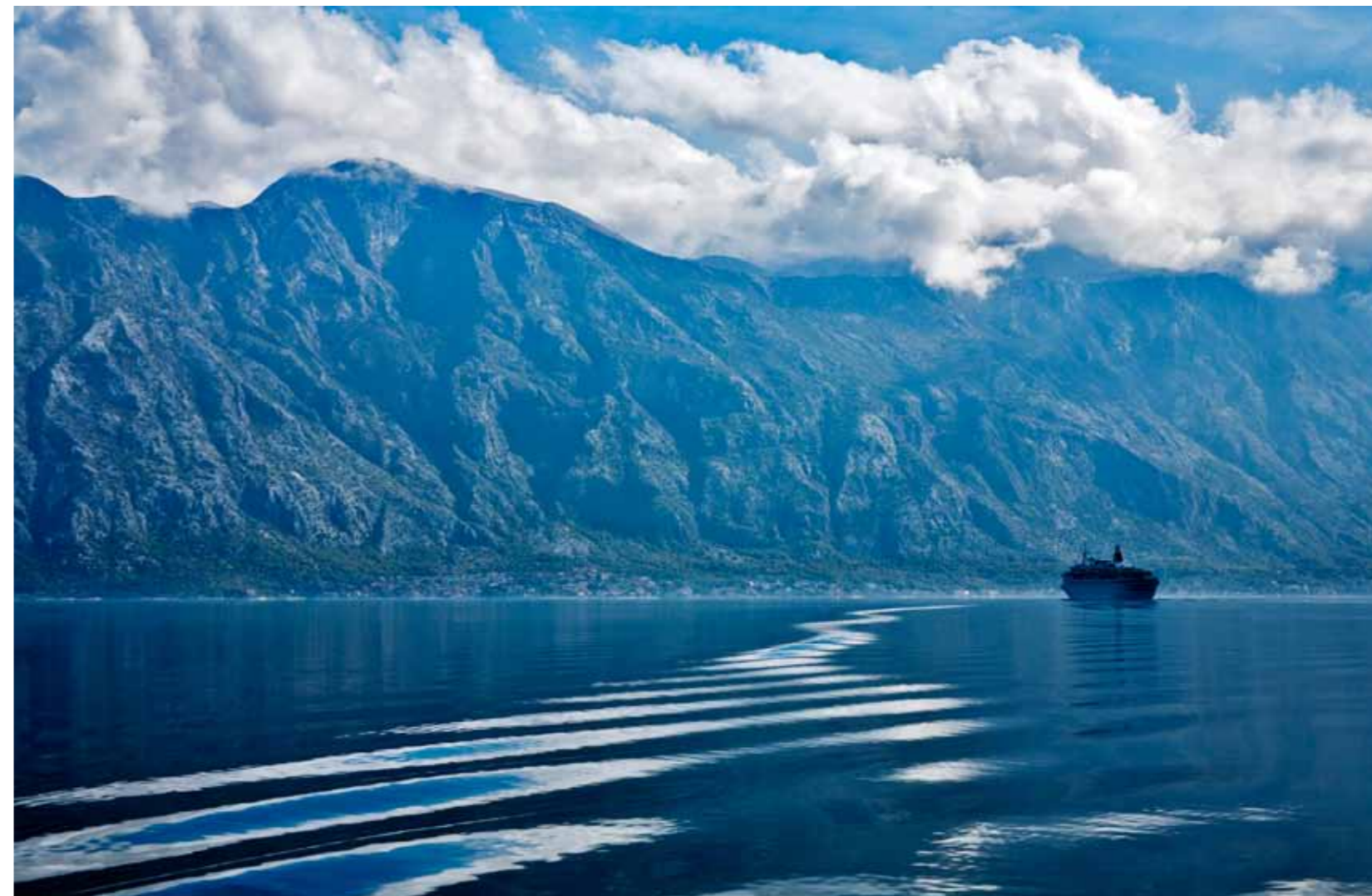
Κατά τη διάρκεια του 17ου και 18ου αιώνα, οι γειτονικοί παράκτιοι οικισμοί — Perast, Dobrota, Prčanj και Stoliv — ήρθαν στο προσκήνιο, παραμένοντας άρρηκτα συνδεδεμένοι με την πόλη του Kotor. Σε αυτούς τους οικισμούς κυριαρχεί η κοσμική αρχιτεκτονική των ανακτόρων, χτισμένων με την τεχνοτροπία του μπαρόκ.

Perast — μια γραφική παράκτια πόλη, γνωστή για τα μπαρόκ παλάτια και τις εκκλησίες της. Στην πόλη δεσπόζει το κωδωνοστάσιο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου (17ος αι.), αλλά και τα ανάκτορα των επιφανών ναυτικών, εμπόρων, αξιωματούχων της πόλης και της εκκλησίας, παρατεταγμένα κατά μήκος της ακτογραμμής. Τα χαρακτηριστικότερα διακριτικά γνωρίσματα της πόλης είναι μάλλον τα δύο της νησιά: το “φυσικό” νησί του Αγίου Γεωργίου, με το μοναστήρι των Βενεδικτίνων (9ος αι.) και το νησί της Παναγίας των Βράχων (Gospa od Škrpjela), ένα τεχνητό νησί, χτισμένο με πέτρες και σκόπιμα βυθισμένα σκάφη γύρω από έναν μικρό βράχο (škrpjel). Ένα παραδοσιακό έθιμο ονομαζόμενο “Fašinateda” διατηρείται και στις ημέρες μας στο Perast: κάθε χρόνο, ανήμερα της 22ης Ιουλίου, οι κάτοικοι της, με τις βάρκες τους φέρνουν κι άλλες πέτρες για να ενισχύσουν το νησί. Στο νησί βρίσκεται ομώνυμη εκκλησία: Gospa od Škrpjela (15ος—18ος αι.), διακοσμημένη με εξαιρετικές τοιχογραφίες του Tripo Kokolja, γνωστού ζωγράφου του Perast της εποχής του μπαρόκ.

Dobrota και Prčanj — άλλοτε οικισμοί ναυτικών, στρατιωτών και εμπόρων — ξακουστοί για τα μπαρόκ ανάκτορά τους (17ος—19ος αι.) και τις εκκλησίες: του Αγίου Ματθαίου (13ος—17ος αι.) και του Αγίου Ευσταθίου (18ος αι.) στην Dobrota, με πολύτιμες συλλογές έργων ζωγραφικής, κεντημάτων και ασημένιων αντικειμένων. Στο Prčanj βρίσκονται οι εκκλησίες του Αγίου Θωμά (9ος αι.), και η υπέροχη εκκλησία της Παναγίας (18ος αι.).

Η περιοχή του Kotor περιλαμβάνει επίσης και τα ψαροχώρια Miuo και Orašonac, καθώς και ένα δίκτυο αγροτικών οικισμών στην ενδοχώρα του κόλπου (Gornji Stoliv, Morinj, Kostanjica, Škaljari). Κάποιοι από αυτούς του οικισμούς, όπως Gornji Stoliv, προηγήθηκε της ανάπτυξης των παράκτιων οικισμών.

Εκτός από το μοναδικό φυσικό περιβάλλον, τους αρχιτεκτονικούς θησαυρούς και την κινητή κληρονομιά του, ο κόλπος της Boka Kotorska υπερηφανεύεται και για την πλούσια άυλη πολιτιστική κληρονομιά του (ο Ναυτικός Χορός της Boka, “Fašinateda”, οι θρύλοι, κα.), χάρη στην οποία η περιοχή είναι σήμερα πολιτιστικό τοπίο εξέχουσας οικουμενικής αξίας

Dobrota/Ντόμπροτα

MOSTAR

Η Παλαιά Γέφυρα, Stolac, Blagaj και οι νερόμυλοι

Η νότια περιοχή της Βόσνιας και Ερζεγοβίνης ξεχωρίζει λόγω πλούτου, αξίας και ποικιλομορφίας της αρχαιολογικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της, αλλά και λόγω συνεχόμενης κατοίκησης της, σε ορισμένα μέρη ήδη από την Παλεολιθική περίοδο. Οι πόλεις Mostar, Stolac, Ročitelj, Ljubuški, Blagaj, Zavalja και Blidinje ανήκουν στους πιο σημαντικούς αρχαιολογικούς τόπους της περιοχής· στον καθένα από αυτούς, το φυσικό του περιβάλλον επέδρασε καθοριστικά στην διαμόρφωση του αστικού ιστού. Η αστική μορφολογία και η λαϊκή αρχιτεκτονική αυτών των πόλεων — που δημιουργήθηκαν στις όχθες των ποταμών Radobolja, Neretva, Bregava, Trebižat και Buna, ή κοντά στο σπήλαιο Vjetrenica και παγετώ-

Stolac/Στόλατς, Νερόμυλος και καταρράκτης στον ποταμό Bregava/Μπρέγκαβα

Blidinje/Μπλίντινιε,
Λίμνη και μεσαιωνική
νεκρόπολη

δεις λίμνες του Blidinje, μαρτυρούν μακραίωνη αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τη φύση.

Η σημασία μερικών από αυτές τις τοποθεσίες έχει ήδη αναγνωριστεί με την εγγραφή του στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς ή στον Ενδεικτικό Κατάλογο Υποψηφιοτήτων της UNESCO.

Οι ιστορικές αστικές περιοχές των Stolac, Ročitelj και Blagaj, η τοποθεσία του σπηλαίου Vjetrenica στη Zavala, και η νεκρόπολη με επιτύμβιες στήλες (stećak, πληθ. stećci) στο Blidinje, όλοι βρίσκονται στον Ενδεικτικό Κατάλογο Υποψηφιοτήτων, στο στάδιο σύνταξης του φακέλλου υποψηφιοτήτων. Εκτεταμένα έργα διατήρησης πραγματοποιούνται σε ορισμένες τοποθεσίες, όπως Stolac και Ročitelj.

Η περιοχή της Παλαιάς Γέφυρας και η Παλαιά Πόλη του Μόσταρ/Mostar

Ο χώρος αυτός εγγράφηκε στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO το 2005. Η πόλη του Mostar είναι αποτέλεσμα μακραίωνης αλληλεπίδρασης των φυσικών φαινομένων και της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Ο οικουμενικός χαρακτήρας των πολιτιστικών τοπίων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που είναι κοινή ιδιοκτησία όλης της ανθρωπότητας. Η πολιτιστική και ιστορική αξία του Mostar βρίσκεται στο πολεοδομικό συγκρότημα που δημιουργήθηκε το 16ο αιώνα γύρω από την Παλαιά Γέφυρα, την

εποχή που η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν στο αποκορύφωμα των δυνάμεών της.

Η ιστορική πόλη του Mostar, που εκτείνεται κατά μήκος της βαθιάς κοιλάδας του ποταμού Neretva, αναπτύχθηκε το 15ο και 16ο αιώνα ως μια Οθωμανική συνοριακή κωμόπολη, και κατά την εποχή της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας το 19ο και 20ο αιώνα. Η πόλη είναι γνωστή για τα παλαιά τουρκικά σπίτια της και για την Παλαιά Γέφυρα (Stari Most), από την οποία πήρε και το όνομά της. Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στις αρχές της δεκαετίας του 1990 καταστράφηκε το μεγάλο μέρος του ιστορικού της κέντρου, καθώς και

η Παλαιά Γέφυρα σχεδιασμένη από τον γνωστό αρχιτέκτονα Σινάν. Η περιοχή της Παλαιάς Γέφυρας, με τα προ-οθωμανικά, ανατολικο-οθωμανικά, μεσογειακά και δυτικό-ευρωπαϊκά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της, αποτελεί ένα εξέχον παράδειγμα πολυπολιτισμικού αστικού οικισμού. Η ανοικοδομημένη Παλαιά Γέφυρα, όπως και η Παλαιά Πόλη, σήμερα είναι σύμβολα συμφιλίωσης, διεθνούς συνεργασίας και ειρηνικής συνύπαρξης διαφορετικών πολιτιστικών, εθνικών και θρησκευτικών κοινοτήτων.

Με την “αναγέννηση” της Παλαιάς Γέφυρας και των περιχώρων της — εξαιρετικών συμβόλων συνύπαρξης κοινοτήτων διαφορετικής πολιτικής, εθνικής και θρησκευτικής προέλευσης — συμβόλων

Μόσταρ, Η Παλαιά Γέφυρα

της πόλης και της δύναμής της, αποκαταστάθηκε και ενισχύθηκε και η σημασία των συνεχών προσπαθειών της ανθρώπινης αλληλεγγύης για ειρήνη και συνεργασία στην αντιμετώπιση των καταστροφών.

Ο ιστορικός πυρήνας της πόλης Stolac

Η πόλη του Stolac βρίσκεται στην Ερζεγοβίνη, σε μια περιοχή γνωστή ως Humina, στην τουριστική διαδρομή που διαπερνάει την Ερζεγοβίνη και συνδέει την ορεινή ενδοχώρα της Βοσνίας με τις παράκτιες περιοχές της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, της πόλης του Dubrovnik, και του Μαυροβουνίου.

Ο ιστορικός πυρήνας της πόλης του Stolac, φυλάσσοντας σε μικρό χώρο μοναδικούς πολιτιστικούς και καλλιτεχνικούς θησαυρούς, αποτελεί παράδειγμα σύνθετης αλλά αρμονικής ένωσης ιστορικό-πολιτιστικής κληρονομιάς και περιβάλλοντος. Η ομορφιά του τοπίου ήταν καθοριστικός παράγοντας στον σχεδιασμό και στην κατασκευή της πόλης — μια αρχή συχνά παρούσα στην κατασκευή των μεσαιωνικών πόλεων.

Το αρχιτεκτονικό σύνολο της πόλης του Stolac αποτελείται από εννέα στρώματα: της προϊστορικής εποχής, της ιλλυρικό-ρωμαϊκής περιόδου, του Πρώιμου, Μέσου και Ύστερου Μεσαίωνα, της Οθωμανικής περιόδου, της περιόδου της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας, και τις περιόδους της Πρώτης και της Δεύτερης Γιουγκοσλαβίας. Τα ορατά αστικά τοπία μαρτυρούν την συνύπαρξη πολλών επιρροών στην διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής της πόλης, αποκαλύπτοντας τη σύγκρουση και τη συμφιλίωση αντιθέτων και ομοιοτήτων, σχεδιασμού και αυθορμητισμού, λογικού και παράλογου, και συμβάλλοντας στη δημιουργία σύνθετης εικόνας μιας πόλης εξέχουσας οικουμενικής αξίας.

Το ιστορικό κέντρο της πόλης είναι ανοιχτό και εύκολα κατανοητό με την πρώτη ματιά, και προσφέρει την σπάνια ευκαιρία και πολιτισμικό προνόμιο παρατήρησης επιδράσεων των τεσσάρων αυτοκρατοριών (της Ρωμαϊκής, της Βυζαντινής, της Οθωμανικής και της Αυστροουγγρικής), των τριών βασιλείων (της Βοσνίας, της Ουγγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας), των τριών μεγάλων μονοθεϊστικών θρησκειών (του Ορθόδοξου και Καθολικού Χριστιανισμού, του Ισλάμ και του Ιουδαϊσμού), που όλοι συνέβαλαν στη δημιουργία μεγάλης ποικιλίας αρχιτε-

Blagaj, Πανδοχείο (tekija) στον ποταμό Μπούνα/Buna

κτονικών τεχνοτροπιών και παραδόσεων, παρμένων από τους κύκλους πολιτισμού ορισμένους ως μεσογειακός, κεντρο-ευρωπαϊκός, δυτικο-ευρωπαϊκός, βυζαντινός, βαλκανικός και οθωμανικός. Παρ' όλη αυτή την ποικιλότητα, το ιστορικό κέντρο της πόλης του Stolac είναι ένα αρμονικό ιστορικό και πολιτιστικό μνημείο εντός του οποίου μεμονωμένα μνημεία ενώθηκαν σε ένα μοναδικό σύνολο.

Το φυσικό και αρχιτεκτονικό σύνολο του Blagaj

Η πόλη του Blagaj είναι μια από τις πολυτιμότερες αστικοαγροτικές περιοχές της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Σχηματίζει ένα εδαφικά και τοπογραφικά αυτόνομο σύνολο, του οποίου η δομή διαφέρει από εκείνη των άλλων παρόμοιων οικισμών, λόγω της διακλαδισμένης και ακανόνιστης αστικής διάταξης, οργανικά συνδεδεμένης μονάχα με τη θέση της αγοράς (“čaršija”) ως κεντρικού λειτουργικού στοιχείου, και την παρουσία του φρουρίου Stjepan grad προς το οποίο οδηγούσαν δύο μικρότεροι και ένας μεγαλύτερος δρόμος.

Αστική δομή και οργάνωση της πόλης (του Blagaj) μπορεί να ανιχνευθεί και να αναχθεί από τα μεσαιωνικά περίχωρα του φρουρίου, τα οποία κατά την οθωμανική περίοδο μετατράπηκαν σε “kasaba” (πόλη), και στη συνέχεια σε διοικητικό κέντρο. Η περίοδος της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας δεν επέφερε αλλαγές στην αστική ανάπτυξη της πόλης, αλλά και στο Μεσοπόλεμο συνεχίζεται η περίοδος στασιμότητας. Μια ξαφνική και απότομη αύξηση του πληθυσμού από το 1961, είχε ως αποτέλεσμα τη χωρίς ουσιαστική προγραμματισμό ανάπτυξη των αστικών συγκροτημάτων.

Η ανάλυση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης (του Blagaj) και των παλαιών συνοικιών, των μαχαλάδων (“mahala”), έδειξε ότι τα κτήρια μεγαλύτερης πολιτιστικής και περιβαλλοντικής αξίας βρίσκονται σε ένα σχετικά μικρό χώρο, μιά λωρίδα γης κατά μήκος του ποταμού Buna: από τη γέφυρα “Lehina ćurija” μέχρι την πηγή του ποταμού Buna, και από τους μαχαλάδες Bunsko και Harmana μέχρι το μαχαλά Džamijaska ή Carska (Αυτοκρατορικός), δίπλα στο ρυάκι Bunsko. Η ρυμοτομία του Blagaj φανερώνει τόσο τα ανατολίτικα όσο και τα μεσογειακά χαρακτηριστικά, ενώ ο ίδιος ο οικισμός

είναι αποτέλεσμα πολλών και διαφορετικών παραγόντων: της φυσικής διαμόρφωσης του εδάφους και των κοινωνικό-οικονομικών σχέσεων.

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά των νερόμυλων

Οι ποταμοί είναι οι αρτηρίες των αστικών περιοχών των πόλεων Mostar, Stolac, Blagaj και Ljubuški, και βρίσκονται στο επίκεντρο της καθημερινής ζωής των κατοίκων τους. Το κοινό στοιχείο όλων αυτών των αστικών συγκροτημάτων, χτισμένων δίπλα σε μεγάλα ποτάμια, είναι η λαϊκή αρχιτεκτονική των γεφυρών και των μύλων — αλευρόμυλων και τριβείων. Η αλληλεπίδραση των ανθρώπων και του φυσικού τους περιβάλλοντος που οδήγησε στη δημιουργία αυτών των φυσικών και αρχιτεκτονικών συνόλων μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο τρόπο εκμετάλλευσης φυσικών πόρων που είναι πάνω απ' όλα βιώσιμος. Ο τρόπος με τον οποίο τα κτίρια τοποθετήθηκαν στο περιβάλλον τους, δείχνει ότι οι ντόπιοι τεχνίτες προσπαθούσαν να τους ενσωματώσουν στο περιβάλλον τους με τον απλούστερο δυνατό τρόπο, δίχως επιβολή στο περιβάλλον και υποταγή του στα έργα τους. Η αξιοποίηση των πλωτών οδών με τρόπο που δεν είναι επιβλαβής του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά εφέβεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τους περιορισμούς του.

Αν και είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με ακρίβεια πότε χτίστηκαν οι πρώτοι νερόμυλοι στην Ερζεγοβίνη, κατά πάσα πιθανότητα να συνέβη ήδη κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, αλλά οι πρώτες τεκμηριωμένες αναφορές χρονολογούνται στο 1465. Οι υφιστάμενοι διατηρημένοι μύλοι χρονολογούνται κυρίως στο 18ο ή 19ο αιώνα, αλλά χτίστηκαν στις θέσεις των παλαιότερων κτισμάτων που καταστράφηκαν από της πλημμύρες ή κατεδαφίστηκαν για να κτισθούν μεγαλύτεροι μύλοι. Η τοποθέτησή τους εξαρτάται αποκλειστικά από την ισχύ του ρεύματος: ήταν χτισμένοι στα σημεία όπου το ρεύμα του ποταμού δεν είναι υπερβολικά δυνατό, αλλά παρέχει μια σταθερή πηγή ενέργειας για να την τροφοδοτήσει τους τροχούς του μύλου.

Οι περισσότεροι νερόμυλοι ανήκουν στον ίδιο τύπο κτιρίου, χωρίς μεγάλες διαφορές στο δομικό τους σύστημα. Η μέθοδος κατασκευής τους ήταν πλήρως υποταγμένη στη λειτουργία τους, και ήταν απαλλαγμένοι από κάθε περιττή διακόσμηση. Οι περισσότεροι είναι μονώροφα κτίσματα χτισμένα πάνω από τον ποταμό, και σχεδόν πάντα έχουν

Μόσταρ, Νερόμυλος

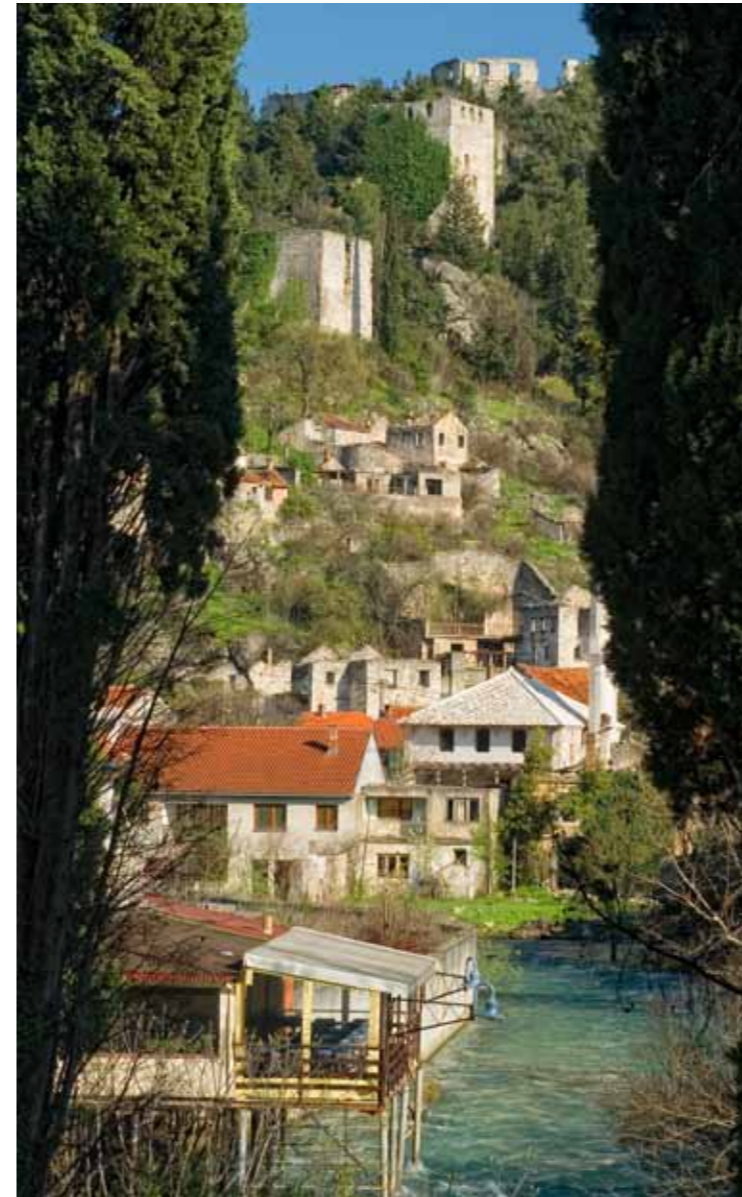

δίρριχτη στέγη. Βλέποντάς τους από τα κατάντη του ποταμού, λόγω της τοποθέτησής τους κάτω από τα όρη, και λόγω κινήσεων του τροχού, μοιάζουν με διώροφα κτίρια με τον επάνω όροφο που στηρίζεται στις καμάρες του ισογείου.

Το εσωτερικό του νερόμυλου αποτελείται από έναν ενιαίο χώρο στον οποίο βρίσκονται οι τροχοί του. Το μήκος του κτιρίου εξαρτάται από τον αριθμό των τροχών, με άλλα λόγια από τον ποταμό. Οι νερόμυλοι στους ποταμούς Radobolja, Trebižat, Bregana και Buna είναι μεγαλύτεροι από τους υπόλοιπους στη Βόσνια και Ερζεγοβίνη, και έχουν έξι έως ένδεκα τροχούς. Οι τροχοί τοποθετούνται σε ίσες αποστάσεις μεταξύ τους, και ο ρυθμός αυτός αντανακλάται και στο εξωτερικό του κτιρίου, στη διάταξη των καμαρών. Όλοι οι νερόμυλοι, εκτός από έναν, έχουν

οριζόντιους τροχούς. Κάποιοι νερόμυλοι, χτισμένοι στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, έχουν κι τον δεύτερο όροφο που χρησίμευε ως κατοικία του μυλωνά ή προσωρινό κατάλυμα (μύλοι αυτού του είδους βρίσκονται στις όχθες του ποταμού Trebižat στο Ljubuški).

Οι νερόμυλοι είναι πάντοτε χτισμένοι από πέτρα, με πελεκητά αγκωνάρια στα παράθυρα, στις πόρτες και στις καμάρες. Σχεδόν όλοι είναι καλυμμένοι με δίρριχτη στέγη (μονάχα ένας, στον ποταμό Trebižat, έχει τετράκλινη στέγη). Η απλή ξύλινη οροφή είναι επιστρωμένη με πέτρινες πλάκες, αν και σε πολλούς μύλους αυτές έχουν αντικατασταθεί με κεραμίδια. Πολύ λίγοι νερόμυλοι, εκείνοι χτισμένοι τον 20ο αιώνα, έχουν επίπεδες στέγες. Ένας ή δύο, που κατασκευάστηκαν ως ατμόμυλοι, είναι εξοπλισμένοι με τη νέα τεχνολογία (ένα τέτοιο παράδειγμα βρίσκεται στο Mostar).

Stolac/Στόλατς, Νερόμυλος

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο αριθμός των νερόμυλων στη Βόσνια και Ερζεγοβίνη μειώθηκε απότομα, ως άμεση συνέπεια της απώλειας της οικονομικής τους σημασίας και της εισαγωγής των ηλεκτροκίνητων μύλων. Σήμερα απειλούνται κυρίως από αμέλεια μετά το κλείσιμό τους, που είναι άμεσο αποτέλεσμα αλλαγής ιδιοκτησίας, αφήνοντάς τα άχρηστα και χωρίς καμία φροντίδα. Είναι εξίσου ευάλωτα και στην απρογραμμάτιστη ή κακώς σχεδιασμένη χρήση τους, και στην παράβλεψη εκτίμησης της αξίας και των δυνατοτήτων τους.

Οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται οι νερόμυλοι, εξαιρετικά κακή κατάστασή τους και η εξέχουσα αξία τους, επιβάλλουν την υποχρέωση λήψης όλων των δυνατών μέτρων για την διατήρησή τους. Η Επιτροπή Διατήρησης Εθνικών Μνημείων έχει αναλάβει την ανακαίνιση δύο νερόμυλων στο Mostar και δύο στο Stolac, ως μέρος μιας εκστρατείας για την προώθηση της αξίας και της σημασίας της παραδοσιακής λαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η ανακαίνισή τους περιλαμβάνει και τα βασικά έργα συντήρησης και την επαναφορά τους σε λειτουργία.

Οι νερόμυλοι του Mostar βρίσκονται στις όχθες του ποταμού Radobolja. Ένας από αυτούς — μοναδικός στην καταφανή ιστορική πολυπλοκότητά του — αποτελείται ουσιαστικά από δύο μύλους: ο παλαιότερος χρονολογείται στο 18ο αιώνα, ενώ ο καινούργιος, του 20ου αιώνα, είναι και ο μοναδικός ατμόμυλος με επίπεδη στέγη. Ο άλλος μικρότερος νερόμυλος αποτελεί τυπικό παράδειγμα του είδους, και βρίσκεται πολύ κοντά στην Παλαιά Γέφυρα, ένα από τα Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

Σε άλλους δύο νερόμυλους στο Stolac εκτελούνται επίσης έργα αναστήλωσης, και οι δύο αποτελούν τυπικά παραδείγματα κατασκευής μεγαλύτερων μύλων, με επτά κι οκτώ τροχούς. Ο νερόμυλος Elezonić, ο οποίος περιλαμβάνει και την κατοικία του μυλωνά, ήταν σε χρήση μέχρι τον 20ο αιώνα. Από το νερόμυλο Podgradska σήμερα υπάρχουν μονάχα τα θεμέλια.

PIRAN

Μία πολη από τον αφρό της θάλασσας

Η πόλη του Piran, με το αρχαίο κέντρο και τις αλυκές της, είναι ένα σημαντικό μνημείο πλούσιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με μοναδικό πολιτιστικό τοπίο των αλυκών, στις οποίες και σήμερα υπάρχει παραγωγή βασισμένη στην παραδοσιακή καλλιέργεια του αλατιού. Το Ινστιτούτο της Μεσογειακής Κληρονομιάς του Επιστημονικού και Ερευνητικού Κέντρου του Πανεπιστημίου της (Περιφέρειας) Primorska, σε συνεργασία με το Δήμο του Piran, αλλά και με άλλους οργανισμούς προστασίας της κληρονομιάς, ετοιμάζουν τις επιστημονικές κατευθυντήριες γραμμές για την υσττήριξη της υποψηφιότητας για τήν λίστα της UNESCO, και της πόλης του Piran και του φυσικού περιβάλλοντος της ενδοχώρας του.

Η τοποθεσία της χερσονήσου του Piran είναι ιδιαιτέρως ελκυστική — στο βορρά η κορυφογραμμή βουνών προστατεύει την πόλη από τη “bora” (τον βορειοανατολικό άνεμο στην Αδριατική), ενώ η απότομη πλαγιά του και ο κόλπος στην ανατολή εξασφαλίζουν τον έλεγχο της μοναδικής χερσαίας πρόσβασης στην πόλη. Η περιοχή ήταν κατοικημένη από την προϊστορική ήδη εποχή· ένα λίθινο στιλέτο, εύρημα από τα ρηχά νερά γύρω

Πίραν. Θέα από τα τείχη της πόλης

από το Cape Madonna, χρονολογείται στην Εποχή του Χαλκού, ενώ τα ευρήματα της Μέσης Εποχής του Χαλκού βρέθηκαν στην παλαιά πλατεία της πόλης.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή, η ακτογραμμή του Piran ήταν σπαρμένη με πολλές παραθαλάσσιες επαύλεις, οι οποίες πιθανόν συγκέντρωναν τις οικονομικές δραστηριότητες των μεγαλύτερων κτημάτων, και ταυτοχρόνως εξυπηρετούσαν της θαλάσσιες συνδέσεις στη Βόρεια Αδριατική. Στην πόλη του Piran βρέθηκαν πολλά ίχνη οικισμού εκείνης της εποχής, όταν η περιοχή ήταν μέρος της ρωμαϊκής **Regio Decima**. Κατά τη διάρκεια της ταραχώδους εποχής της Ύστερης Αρχαιότητας, ο πληθυσμός της περιοχής άρχισε να αναζητά προστασία στα καλύτερα φυλασσόμενα καταφύγια κατά μήκος της ακτογραμμής. Η στρατηγική τοποθέτηση της χερσονήσου του Piran ήλθε και πάλι στο προσκήνιο, και πολύ σύντομα η πόλη ήταν πικνοκατοικημένη.

Τα ιστορικά γεγονότα

Η πρώτη γραπτή αναφορά του ονόματος της πόλης του Piran βρίσκεται, μαζί με τα ονόματα άλλων πόλεων της Ιστρίας, στο *Ravennatis Anonymi Cosmographia*, ένα κείμενο του 7ου αιώνα. Η πόλη φαίνεται να ζει αδιάκοπα, αλλάζοντας μονάχα τις διακυβερνήσεις: κατά τη διάρκεια του 7ου αιώνα ήταν υπό τη βυζαντινή κυριαρχία· το β' μισό του 8ου αιώνα τέθηκε, μαζί με την υπόλοιπη Ιστρία, υπό την κυριαρχία των Φράγκων· το 952 εντάχθηκε στην Άγια (Γερμανική) Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ως τμήμα της κομητείας του Friuli· μετά το 1209 την θέση του κόμη και την διακυβέρνηση της περιοχής ανέλαβε ο πατριάρχης της Aquileia. Η περίοδος της σχετικής αυτονομίας έληξε το 1283, όταν το Piran κατακτήθηκε από τους Ενετούς. Η μακροχρόνια περίοδος ειρήνης και ευημερίας επί της Ενετοκρατίας τελείωσε το 1797, με την διάλυση της Δημοκρατίας της Βενετίας.

Μετά την εποχή της κυριαρχίας των Ενετών το Piran, όπως και ολόκληρη η Ιστρία, έγινε — κι έμεινε ως το 1918 — τμήμα του Küstenland της Αυστρο-Ουγγρικής Αυτοκρατορίας. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η περιοχή συμπεριλήφθηκε στο Βασίλειο

Πίραν, Το Ενετικό ανάκτορο

Πίραν, Περιστεύλιο
μονής μινωριτών

της Ιταλίας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η πόλη ήταν τμήμα της ζώνης Β της Ελεύθερης Περιοχής της Τεργέστης (1947 – 1954), αλλά μετά το Μνημόνιο του Λονδίνου εισήλθε στα όρια της επικράτειας της Γιουγκοσλαβίας, και το 1991 της Δημοκρατίας της Σλοβενίας.

Ο παλαιός ρωμαϊκός πληθυσμός αυτής της ισχυρά οχυρωμένης πόλης, παρά το πλήθος Σλάβων μεταναστών στην ενδοχώρα, επί αιώνες ζούσε — όπως και οι άλλες πόλεις της δυτικής Ίστριας — με τη νοοτροπία και τη γλώσσα των Ενετών. Και το όνομα της πόλης παρέμεινε σχετικά αμετάβλητο: στα Λατινικά ως *Ryrganum*, μεταξύ το 670 και 1282 ως *Piranum*, *Piranon*, *Ryrganum*, αργότερα *Pirano*, σε τοπική παραλλαγή *Piramin*, και

στα Σλοβενικά *Piran*. Η προτεινόμενη ετυμολογική ερμηνεία του ονόματος της πόλης *Piranon* από την αρχαία ελληνική λέξη *πύρ* (φωτιά ή φάρος) φαίνεται σωστή.

Ιστορία της πόλης

Ο πυρήνας του οικισμού, ήδη από του Προϊστορικούς χρόνους, βρισκόταν στην κορυφογραμμή της χερσονήσου. Εδώ ήταν και το κάστρο του *gastald* της *Aquileia*, καθώς και ο κύριος ενοριακός ναός της πόλης, η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Η πόλη αναπτύχθηκε αρχικά στην περιοχή του *Cape Madona*, με επίκεντρο την *Piazza Vecchia* — την πλατεία που στέγαζε το πρώτο Δημαρχείο την εποχή της διακυβέρνησης του πατριάρχη

της *Aquileia*. Ταυτοχρόνως, χτίστηκαν και τα πρώτα από τα σήμερα ορατά τείχη της πόλης. Αυτή η πρώιμη μεσαιωνική εικόνα με τις σειρές κτιρίων που φτάνουν ως τη θάλασσα, με δύο κύριους δρόμους κατά μήκος της πόλης και μία κεντρική πλατεία, παραμένει και σήμερα το βασικό της σχήμα.

Υπό την κυριαρχία της Δημοκρατίας της Βενετίας η πόλη άρχισε να απλώνεται πέρα από τη μοναδική χερσαία πύλη της, την *Porta campo*, προς την περιοχή του λιμανιού (σημερινή πλατεία *Tartini*) και την πλαγιά του λόφου. Απέναντι από την εκκλησία του Αγίου Πέτρου (χτισμένη το 1272), στην περιοχή του εσωτερικού λιμανιού (*mandrač/mandracchio*) χτίστηκε στις αρχές του 14ου αιώνα το καινούργιο Δημοτικό Μέγαρο, μαζί με άλλα σημαντικά κτίρια: *fontico*, *loggia* και τα πρώτα ανάκτορα. Η σημερινή πόλη είναι κυρίως αποτέλεσμα οικοδομικών δραστηριοτήτων των επιφανών οικογενειών, οι οποίες τόνιζαν την κοινωνική τους θέση χτίζοντας ανάκτορα με πλούσια λαξευμένα παράθυρα και πόρτες, που σε κάποια από αυτά υπάρχουν και σήμερα.

Με την επέκταση της χερσαίας ζώνης, η πόλη σταδιακά περιβάλλεται με τείχη ενσωματώνοντας τις καινούργιες συνοικίες (π.χ. *Marciana*) που δημιουργήθηκαν εκτός των τειχών. Τα πρώτα και τα δεύτερα τείχη σταδιακά εγκλείστηκαν στον αστικό ιστό, ενώ τα μνημειώδη και οριστικά τρίτα τείχη, που χτίστηκαν μεταξύ 1470 και 1534 στις πλαγιές του *Mogaron*, διατηρούν και σήμερα την αναγνωρίσιμη εικόνα της πόλης. Επτά πύλες της πόλης διατηρούνται και σήμερα: *Porta Muglia* (13ος αιώνας), *Porta Campo* (15ος αιώνας), *Porta Dolfin* (1483), *Prima Porta di Raspo*, *Seconda Porta di Raspo*, *Porta Marziana*, *Porta San Giorgio*.

Τον 16ο αιώνα ζωντανή οικοδομική δραστηριότητα ανέδειξε τον πλούτο της πόλης. Μεταξύ του 1590 και 1637, ο ενοριακός ναός του Αγίου Γεωργίου ξαναχτίστηκε ολοκληρωτικά. Χτίστηκε και το καινούργιο οκταγώνιο βαπτιστήριο του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου (του Βαπτιστή), στο οποίο σώζονται και μερικά παλαιότερα στοιχεία, όπως η κολυμβήθρα από το προϋπάρχον κτίριο ρομανικού ρυθμού. Ξαναχτίστηκε και το

Μοναστήρι των Φραγκισκανών με το περιστύλιό του. Το 16ο και 17ο αιώνα, εκτός από τα θρησκευτικά κτίρια η πόλη απέκτησε και πολλά ιδιωτικά και δημόσια, τα οποία καθρεφτίζουν τα χαρακτηριστικά της τεχνοτροπίας της όψιμης Αναγέννησης και του πρώιμου Μπαρόκ. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η πόλη επεκτάθηκε και εξελίχθηκε κυρίως στην παράκτια περιοχή, κατά μήκος του λιμανιού *Magnarolla*, και εκτός των τελευταίων τειχών της πόλης, όπου δημιουργήθηκε καινούργια συνοικία ονόματι *Borgo*.

Όταν η Τεργέστη ανακηρύχθηκε ελεύθερο λιμάνι το 1719, ξεκίνησε για το *Piran* μία καινούργια εποχή της οικονομικής ευημερίας, η οποία υποκίνησε την οικοδόμηση μιάς σειράς επιβλητικών νεοκλασικών κτιρίων στο εσωτερικό λιμάνι της πόλης. Το τελικό περίγραμμα της πόλης ορίστηκε με την αποξήρανση της περιοχής του εσωτερικού λιμανιού και την δημιουργία μιάς ευρύχωρης πλατείας, με το μεγαλοπρεπές Δημαρχιακό Μέγαρο και το άγαλμα του θρυλικού βιολιστή και συνθέτη *Giuseppe Tartini*, ο οποίος γεννήθηκε στο *Piran*.

Ακόμη μία νέα οικονομική ανάταση του 18 και του 19ου αιώνα αντανακλάται εδώ, και πάλι σε άλλο ένα κύμα αρχιτεκτονικής επιχειρηματικότητας, με άλλη μία σειρά καινούργιων κτιρίων κατά μήκος του νέου μεγαλύτερου εξωτερικού λιμανιού και πέρα από αυτό.

Οι Αλυκές

Η συγκομιδή άλατος, όπως και θαλάσσιά του μεταφορά και εμπόριο, αποτελούσαν τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες στο *Piran* ήδη από την εποχή του Πρώιμου Μεσαίωνα. Αντικατοπτριζόταν στα προνόμια και στις υποχρεώσεις των παραχωρήσεων και των φόρων ήδη από τον πρώτο καταστατικό χάρτη της πόλης. Μετά την προσάρτηση των πόλεων της Ίστριας στην Δημοκρατία της Βενετίας, το εμπόριο και διανομή του άλατος επέβλεπε Ενετός υπάλληλός της, προστατεύοντας το μονοπώλιό της. Παρόλο που στο προσκήνιο ήλθε και το

Πίραν, Το άγαλμα του Giuseppe Tartini στην Κεντρική Πλατεία

Λιμάνι του Κορετ, το Piran ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις με την ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης και της Εγγύς Ανατολής. Οι έμποροι ερχόταν από την Carniola, Carinthia και Styria, από την Karst και Friuli, από την Ολλανδία και την Τουρκία.

Οι γεωλογικές συνθήκες της ενδοχώρας του Piran στις προ-σχωσιγενείς πεδιάδες Strunjan, Lucija και Sečoveljske, το μεγάλο ποσοστό άλατος στον κόλπο της Τεργέστης, και οι κλιματικές συνθήκες με πολλές ηλιόλουστες ημέρες και ελαφρούς ανέμους, ευνοούσαν την κατασκευή των αλυκών.

Η παραδοσιακή συγκομιδή άλατος απέκτησε νέα δυναμική στο τέλος του 14ου αιώνα, όταν καλλιεργήθηκε η retola, ως ένα νέο επιφανειακό στρώμα που αποτελείται από μικροοργανισμούς φυκιών, γύψο και λάσπη άλατος, και με την οποία ξεκίνησε και στο Piran η παραγωγή του καθαρού λευκού αλατιού. Το χειμώνα τα έργα συντήρησης πραγματοποιούνται στα κανάλια και στις άκρες τους, όπως και στις αποθήκες στις οποίες αποθηκευόταν η σοδειά του αλατιού και όπου ζούσαν οι οικογένειες εργατών κατά την διάρκεια της συγκομιδής. Κανονικά οι εργασίες στις αλυκές ξεκινούν το Μάρτιο, όταν καθαρίζονται τα κανάλια (canalete) γύρω από τις λεκάνες εξάτμισης και ανανεώνεται η retola στους αλμαγωγούς, καθώς και στα σπίτια και ιδιαίτερα στις λεκάνες κρυστάλλωσης (cavedini) —οι μικρότερες λεκάνες εξάτμισης— στις οποίες και λαμβάνει χώρα η παραγωγή και η συγκομιδή του άλατος.

Αυτή η παράδοση της εποχιακής μετανάστευσης των οικογενειών που εργάζονταν στις αλυκές σταμάτησε με τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής την εποχή της κυριαρχίας της Αυστρίας- τα ερείπια των σπιτιών στις αλυκές, στην εγκαταλελειμμένη περιοχή του Sečoveljske, ακόμα θυμίζουν το μακραίωνα τρόπο ζωής και αποτελούν διακριτικό γνώρισμα αυτού του τοπίου. Το Μουσείο της Αλατοποίας διατηρεί και αναβιώνει την βενετική παράδοση στην τεχνολογικά πρωτόγονη παραγωγή του άλατος, με αυθεντικές αναλογίες των αλυκών, με την ίδια παραδοσιακή διαδικασία παραγωγής, και με την αποθήκευση της σοδειάς στα ανακαινισμένα σπίτια στις αλυκές.

Sečovelje-Fontanigge,
Ανεμόμυλος για άντληση
νερού

Στις αρχές του 20ου αιώνα, στο Strunjan καθώς και στο τμήμα των αλυκών Sečovelje που ονομάστηκε Lera, άρχισε ο εκσυγχρονισμός της παραγωγής με την ανακατανομή των λεκανών, τη χρήση αντλιών με κινητήρα, και τη μεταφορά εμπνευσμένη από την τεχνολογία των ορυχείων. Ωστόσο, η παραγωγή του αλατιού εξακολουθεί να βασίζεται στα παραδοσιακά υλικά, από τις λεκάνες κρυστάλλωσης (cavedini) χτισμένες με την αλατούχα λάσπη, έως την επιφανειακή κρούστα (petola). Το αλάτι παράγεται αποκλειστικά με τη βοήθεια του ήλιου, του αέρα και της θάλασσας· μία σειρά προϊόντων όπως άνθος αλατιού και aqua madre (ιδιαίτερα συμπυκνωμένη άλμη) ανήκουν στα υψηλής ποιότητας προϊόντα παραγωγής αλατιού.

Το Οικοσύστημα

Οι περιοχές των αλυκών στο Strunjan και Sečovelje βρίσκονται υπό καθεστώς ειδικής προστασίας ως φυσικά πάρκα, διότι φιλοξενούν σπάνια, απειλούμενα και χαρακτηριστικά για την περιοχή είδη άγριας ζωής, δηλαδή αποτελούν τυπικό οικοσύστημα αλυκών διαμορφωμένο με την μακροχρόνια επίδραση των δραστηριοτήτων του ανθρώπου στο φυσικό του περιβάλλον. Στο πάρκο δίνουν μία ξεχωριστή αξία οι υψηλοί αμμώδεις βράχοι του Strunjan, ενώ ο υγρότοπος στο εγκαταλελειμμένο τμήμα του Sečovelje αποτελεί τοπίο εξαιρετικής οικολογικής αξίας.

Στις αλυκές ευδοκούν τα αλόφυτα που χρειάζονται πολύ αλμυρά εδάφη· σε ορισμένα σημεία υπάρχουν πραγματικοί αγροί αλοφύτων, ενώ οι όχθες των αλμαγωγών, των λεκανών και των αναχωμάτων είναι κατάφυτες με τη βλάστηση χαρακτηριστική για τον κάθε συγκεκριμένο οικότοπο. Κάποιοι από αυτούς φιλοξενούν τη μέλισσα των αλυκών (*Pseudapis bisriposa*), και πολλά είδη φυτοφάγων εντόμων· στις καλάμιες βρίσκουμε την αράχνη-τζιτζίκι (*Caliscelis wallengreni*), και ένα από τα μικρότερα θηλαστικά στον κόσμο, την πυγμαία “ασπρόδοντη” μέγαιρα (*Suncus etruscus*), την ιταλική σαύρα του τοίχου (*Lacerta sicula*), και τη μικρή νυχτερίδα με αυτιά σαν του ποντικίου (*Myotis blythi*).

Sečovelje-Fontanigge,
Cavedini – αλυκές

Οι λεκάνες των αλυκών αποτελούν οικότοπο για τη γαρίδα άλμης (*Artemia salina*), ενώ τα πιά ρηχά νερά φιλοξενούν τριχωτά σκουλήκια, γαρίδες, μύδια και μικρά ριγωτά ψάρια που ονομάστηκαν δόντι κυπρίνου (*Cyprinodon fasciatus*). Σχεδόν 300 είδη πουλιών ζουν σε αυτό τον οικότοπο, μερικά μονάχα για να φωλιάζουν στις αλυκές, μεταξύ τους και αξιοπρόσεκτος μικρός λευκος ερωδιός (*Egretta garzetta*) — το σύμβολο του φυσικού πάρκου Sečovelje.

Οι αλυκές του Piran είναι αποτέλεσμα χειρωνακτικής εργασίας με χιλιετή παράδοση. Από τις πολλές αλυκές της Βόρειας Αδρι-

ατικής, μονάχα αυτές στο Strunjan και στο Sečovelje διατηρούν τις αρχικές τους εκτάσεις και την παραδοσιακή παραγωγή. Αποτελούν καλό παράδειγμα συμφιλίωσης και ένταξης της κληρονομιάς στη σύγχρονη ζωή, και όχι μόνο συντήρησης του τοπίου ως ιστορικού, οικονομικού, τεχνολογικού και αισθητικού μνημείου.

ΕΥΦΡΑΣΙΑΝΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΝΤΙΟ

Ο καθεδρικός ναός του επισκόπου Ευφρασιου

Η ρωμαϊκή πόλη Parentium, η σημερινή πόλη Poreč, ιδρύθηκε από τους Ρωμαίους στην ήδη σποραδικά κατοικημένη χερσόνησο. Η μικρή ρωμαϊκή πόλη είχε ορθογώνιο και κανονικό σχηματισμό δικτύου δρόμων, με δύο (cardo και decumanum) λεωφόρους που τη διέσχίζαν και διαμορφώναν οικοδομικά τετράγωνα των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων. Η αγορά (forum) βρισκόταν στην κορυφή της χερσονήσου, ενώ στη βόρεια πλευρά του χτίστηκε, τον 3ο αιώνα, ο πρώτος παλαιохριστιανικός χώρος λειτουργίας ο οποίος, έναν αιώνα αργότερα, πήρε τη μορφή της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας. Ο επίσκοπος Ευφράσιος ίδρυσε κατά τα μέσα του 6ου αιώνα, στη θέση μίας παλαιότερης κατά έναν αιώνα εκκλησίας, μία μεγάλη βασιλική διακοσμημένη με εξαιρετικά εντοιχία ψηφιδωτά.

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασιού, Αεροφωτογραφία

Το συγκρότημα της βασιλικής του Ευφρασίου εγγράφηκε επισήμως στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της το 1997. Η διαδικασία δικαιολόγησης της ξεχωριστής θέσης της βασιλικής ανάμεσα στα παρόμοια μνημεία ήταν χρονοβόρα. Η περιγραφή του καθεδρικού ναού δεν ήταν ιδιαίτερα δύσκολο επιχείρημα, αλλά έπρεπε να αποδειχτεί πειστικά και αναμφίβολα η μοναδικότητά της. Η σπουδαιότητα του μνημείου δεν βρίσκεται μονάχα στην αισθητική του αξία, αλλά και στην ιστορική αξία και του συνόλου και της κάθε λεπτομέρειας. Η σύγχρονη αξιολόγηση των μνημείων συμπεριλαμβάνει στις αναλύσεις της όλα τα στοιχεία της δομής τους (τα ορατά και τα αόρατα), όπως τα θεμέλια, η εσωτερική δομή των τοίχων, οι

στρώσεις της επίχρησης των τοιχών, τα αρχαιολογικά απομεινάρια, τα ίχνη των διαφορετικών περιόδων, και κρίνει την αρχαιακή και επιστημονική αξία τους. Μπορούμε να προσθέσουμε και τον τρόπο αξιοποίησης του μνημείου, ο οποίος είναι και σήμερα σύμφωνος με την αρχική του λειτουργία.

Προ Ευφρασιού εποχή

Πριν από την ίδρυση της βασιλικής από τον επίσκοπο Ευφράσιο, στην ίδια θέση υπήρχαν τουλάχιστον δύο παλαιότερα στάδια παλαιохριστιανικών κτισμάτων. Η πρώτη εκκλησία χτίστηκε τον 4ο

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασίου, Το ψηφιδωτό της αψίδας

αίωνα, και τα απομεινάρια της σώζονται νοτιώς της βασιλικής του Ευφρασίου. Ο χώρος της εκκλησίας αυτής ήταν χωρισμένος σε τρεις τετραγωνικές αίθουσες ανίσου μεγέθους, με ψηφιδωτά δαπέδου των οποίων τα αποσπάσματα σώζονται και σήμερα. Τα ψηφιδωτά αυτά σώζονται και επιγραφές με ονόματα χορηγών, που πληροφορούν περί συμμετοχής ορισμένων ευσεβών πιστών στην κατασκευή τους. Τμήμα της βόρειας αίθουσας πιθανόν χρησίμευε ως βαπτιστήριο. Η είσοδος στην εκκλησία ήταν μέσω νάρθηκα, ο οποίος ήταν χτισμένος στον χώρο της λεωφόρου *Cardo*, που οδηγούσε έως τη βόρεια είσοδο της πόλης. Ακόμα και σήμερα είναι φανερή η στενή σχέση της ρωμαϊκής πολεοδομίας και της θέσης του καθεδρικού ναού. Η παλαιότερη εκκλησία βρισκόταν στην γωνία ενός από τα βόρεια οικοδομικά τετράγωνα (*insulae*) της πόλης, στη θέση των ρωμαϊκών εγκόσμιων κτιρίων. Η παλαιότερη ιστοριογραφία ερμήνευε ένα μέρος της δομής των ρωμαϊκών οικιών ως απομεινάρια μυστικής χριστιανικής εκκλησίας του 3ου αιώνα (*domus ecclesiae*), συνδέοντάς τα με τα στοιχεία της επιγραφής που αναφέρει τη μεταφορά της σορού του επισκόπου Μάουρου (*Mauro*), ο οποίος επισκέυασε την αρχική εκκλησία (*primitiva ecclesia*). Σύμφωνα με αυτές τις ερμηνείες, σε αυτή την κρυμμένη εκκλησία βρισκόταν και το ψηφιδωτό που απεικόνισε τον "ιχθύ" ως μυστικό σύμβολο της χριστιανοσύνης. Εντός της βασιλικής σώζεται και η επιγραφή με το όνομα του επισκόπου Μάουρου.

Στα μέσα του 5ου αιώνα η πρώτη εκκλησία επισκευάστηκε και επεκτάθηκε. Αυτό το δεύτερο στάδιο του καθεδρικού συγκροτήματος ονομάζουμε Προευφρασιάνα, την οποία αποτελούσαν δύο παράλληλες τρίκλιτες βασιλικές, χωρισμένες με μικρότερες αίθουσες και μια δεξαμενή νερού. Τις προσόψεις των δύο βασιλικών ένωνε ένας νάρθηκας με ψηφιδωτό δάπεδο (σχήμα ψαροκόκαλο). Η κάτωψη της μεγάλης νότιας βασιλικής συμπίπτει με την σημερινή, εκτός από την ανατολική πλευρά, η οποία έκλινε με τοίχο. Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Προ-Ευφρασιού βασιλικής διατηρήθηκαν μέχρι τις ημέρες μας κάτω από σημερινό λίθινο κάλυμμα, και μερικά αποσπάσματα εικόνων φαίνονται σε ανοίγματα στο δάπεδο. Η μικρότερη των δύο Προ-Ευφρασιανών βασιλικών διατηρήθηκε στα αρχαιολογικά κατάλοιπα του τμήματος του θριαμβευτικού τόξου και της αρχής

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασίου, Αίθριο και πρόσοψη της εκκλησίας

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασίου, Βυζαντινό κιονόκρανο

της τοξοστοιχίας. Κατά τον Πρώιμο Μεσαίωνα, ο χώρος αυτής της βασιλικής περιορίστηκε στο κεντρικό κλίτος, ενώ στην αψίδα τοποθετήθηκε μεγάλη λίθινη σαρκοφάγος κάτω από το αρκοσόλιο, και δίπλα του το Ιερό Βήμα. Την δεύτερη περίοδο των επισκευών του Πρώιμου Μεσαίωνα, η αψίδα διαμορφώθηκε με την προσθήκη τριών μικροτέρων εγγεγραμμένων αψίδων. Κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα, ο χώρος αυτός προσαρμόστηκε για να χρησιμοποιηθεί ως σκευοφυλάκιο. Στους τοίχους υπάρχουν υπολείμματα τοιχογραφιών γοτθικής τεχνοτροπίας, της ίδιας εποχής. Το συγκρότημα των Προ-Ευφρασιανών βασιλικών συμπεριλάμβανε και το οκταγωνικό βαπτιστήριο με εξαγωνική κολυμβήθρα. Από το βαπτιστήριο, γύρω από το οποίο υπήρχε πολυγωνικός διάδρομος, το αίθριο ως εσωτερική αυλή οδηγούσε στη μεγάλη βασιλική.

Η βασιλική του Ευφρασίου

Με τα μεγάλα έργα του επισκόπου Ευφρασίου (στα μέσα του 6ου

αιώνα), ο οποίος ανέλαβε τα καθήκοντα του επισκόπου του Παρεντίου μετά την ανακατάληψη της περιοχής από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό, επισκευάστηκε προσεκτικά και ο καθεδρικός ναός. Στην παλαιότερη μεγάλη βασιλική προστέθηκε καινούργιο ιερό με αψίδες, κιονοστοιχία και διάκοσμο, χτίστηκε και το παρεκκλήσι, καινούργιο αίθριο και το Επισκοπικό Μέγαρο. Η μικρότερη βασιλική και το βαπτιστήριο παρέμειναν ανέγγιχτοι εντός του συγκροτήματος. Ο επίσκοπος Ευφράσιος διακόσμησε τη βασιλική με κίονες, κιονόκρανα και λειτουργικό εξοπλισμό από μάρμαρο της Προκοννήσου. Ξεχωριστή θέση έχει μια σειρά κιονόκρανα με διαφορετικές μορφές: κορινθιακά κιονόκρανα με σειρές ακανθώδους άκανθου, σε μορφή πρισματοειδούς καλάθιου, δυζωνικά με φανταστικά ζώα στις γωνίες. Το κιβώριο της Αγίας Τράπεζας επισκευάστηκε, από τα σωζόμενα αποσπάσματα, σε υποτιθέμενη αρχική της μορφή. Τα κιγκλιδώματα του κιβωρίου είναι στολισμένα με συμβολικές συνθέσεις που συμπεριλαμβάνουν τους σταυρούς, το μονόγραμμα του Χριστού, τα κέρατα της αφθονίας, τα ελάφια που πίνουν από τον κάρναρο. Πολλά θραύσματα του κιβωρίου και του αμβώνα βρίσκονται εκτεθειμένα στο αίθριο και στο lapidarium. Τα αρχιτεκτονικά γλυπτά και ο διάκοσμος αναδεικνύουν χαρακτηριστικά της βυζαντινής γλυπτικής του 6ου αιώνα, και πιθανόν να προέρχονται από τα αυτοκρατορικά εργαστήρια λιθοτεχνίας στην Ελλάδα, και εισήχθησαν στο Παρέντιο ως έτοιμο προϊόν. Στα τόξα της βόρειας κιονοστοιχίας σώζεται σε εξαιρετικά καλή κατάσταση ο αρχικός διάκοσμος σε στόκο, με ένα ρεπερτόριο γεωμετρικών και φυτικών σχημάτων εντός των οποίων βρίσκονται τα πουλιά και τα κέρατα της αφθονίας. Τα κατάλοιπα του στόκου της ίδιας εποχής είναι ορατά και στο εσωτερικό του παραθύρου της δυτικής πρόσοψης.

Το καινούργιο ιερό με τρεις αψίδες ήταν επικαλυμμένο με μεγάλη ψηφιδωτή σύνθεση. Το εικονογραφικό πρόγραμμα του ψηφιδωτού διακόσμου της κύριας αψίδας αποτελείται από την ανώτερη ζώνη του θριαμβευτικού τόξου στην οποία εικονίζεται ο Χριστός καθισμένος ανάμεσα στους δώδεκα αποστόλους. Στις μικρές αψίδες που πλαισίωναν την κεντρική αψίδα εικονιζόταν, σε ψηφιδωτό επίσης, ο Χριστός αγένειος, σε προτομή που αναδύεται μέσα από σύννεφα, κρατώντας στέφανο για να στέψει τους αγίους Κωσμά και Δαμιανό.

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασίου, Ψηφιδωτό δαπέδου

Πόρετς, Βασιλική του Ευφρασίου, Ψηφιδωτός «Ιχθύς»

Εντός του θριαμβευτικού τόξου σειρά μεταλλίων με προτομές αγίων (γυναικών). Στην κόγχη της αψίδας η έθρονη βρεφοκρατούσα Παναγία περιστοιχίζεται από δύο αγγέλους που κρατούν κοντάρι, τον δωρητή και μερικούς αγίους. Δεξιά της ο άγιος Μαύρος, κυριότερος προστάτης της πόλης, κρατά στα καλυμμένα από το μιάτιο χέρια του τον στέφανο του μαρτυρίου και εισάγει τον επίσκοπο Ευφράσιο, ο οποίος προσφέρει την εκκλησία στην Θεοτόκο. Ακολουθεί ο αρχιδιάκονος Κλαύδιος. Ανάμεσα στα δυο τελευταία πρόσωπα παρεμβάλλεται ο νεαρός γιος του Κλαύδιου, Ευφράσιος. Ψηλά, το χέρι του Θεού κρατάει ένα στέφανο πάνω από το κεφάλι της Παναγίας και βγαίνει από τον ουρανό με μακρόστενα σύννεφα.

Σε όλο το πλάτος της αψίδας, η επιγραφή με τέσσερις σειρές λευκών γραμμάτων σε σκούρο γαλάζιο φόντο αφηγείται την ιστορία της βασιλικής, την οποία έκτισε ο επίσκοπος Ευφράσιος από τα θεμέλια, διότι η παλαιότερη ήταν ερειπωμένη και δίχως διάκοσμο.

Στην χαμηλότερη ζώνη βρίσκονται παραστάσεις του Ευαγγελισμού και της Επίσκεψης της Μαρίας στην Ελισάβετ, καθώς και τα πρόσωπα του Αγίου Ζαχαρία και του Αγίου του Ιωάννη του Προδρόμου (του Βαπτιστή). Το ευδιάκριτο γείσο από το στόκο χωρίζει το ψηφιδωτό διάκοσμο στο ισόγειο τμήμα της αψίδας, το οποίο αποτελείται από μια σειρά τετραγώνων σχεδιασμένων με τεχνική πολύχρωμου *opus sectile*. Στην εκτέλεσή τους χρησιμοποιήθηκαν θραύσματα μαρμάρου και κεραμιδιών σε δεκάδες χρώματα. Ιδιαίτερη εντύπωση αφήνει η ανάκλαση του φωτός στις φιλντισένιες επιφάνειες. Στο κάτω μέρος της αψίδας σώζονται στην αρχική τους μορφή, τα καθίσματα των κληρικών και ο θρόνος του επισκόπου. Στις πλευρικές αψίδες σώζονται τμήματα του ψηφιδωτού διάκοσμου της κόγχης, με την εικόνα του Χριστού που τοποθετεί τα στεφάνια του μαρτυρίου στα κεφάλια των αγίων.

Το αίθριο με τις τέσσερις στοές μπροστά από την δυτική πρόσοψη, με κιονοστοιχίες αποτελούμενες από δυο κίονες (και τρία τόξα), ίδιους με εκείνους στο εσωτερικό της βασιλικής, εκτός από τους δυο κίονες της βόρειας πλευράς του αιθρίου οι οποίοι αποτελούν αντιγραφές του 19ου αιώνα. Υπήρχαν επίσης και ψηφιδωτά στο εξωτερικό: στη δυτική πρόσοψη, πάνω από την στοά του αιθρίου, ο

Χριστός περιστοιχίζομενος από οκτώ αποστόλους κατελάμβανε ένα τύμπανο, ενώ πίο κάτω οι υπόλοιποι τέσσερις απόστολοι πλαισίωσαν τα παράθυρα, ανάμεσα στα οποία εικονίζονταν αστραφτερές οι επτά λυχνίες της Αποκαλύψεως. Στο ανατολικό αέτωμα παριστάνονταν η Μεταμόρφωση. Τα ψηφιδωτά αυτά δυστυχώς υπέφεραν αρκετά από αδέξιες επισκευές του τέλους του 19ου αιώνα.

Βόρεια των αψιδών της βασιλικής βρίσκεται ένας μικρός τρίχωρος ναός (cella trichora, σε σχήμα τριφυλλιού), χτισμένος κι αυτός επι Επισκοπίας Ευφρασίου, πιθανόν ως μαυσωλείο. Μπροστά του ελλειψοειδές προαύλιο. Κι εδώ βρίσκουμε κατάλοιπα πολύχρωμου ψηφιδωτού του 6ου αιώνα, ενώ στη μέση τοποθετήθηκε μεγάλη μαρμάρινη σαρκοφάγος-λειψανοθήκη του 1247, με λείψανα των δυο αγίων προστάτων της πόλης, του Μάυρου και του Ελευθερίου.

Το Επισκοπείο

Η επίσημη κατοικία του επισκόπου κτίστηκε βορείως του αιθρίου — ένα μονώροφο κτίριο με μεγάλη κεντρική αίθουσα στον πρώτο όροφο. Στην βόρεια πλευρά της ο χώρος καταλήγει σε αψίδες από τις οποίες η κεντρική είναι αρκετά μεγαλύτερη. Η κεντρική αίθουσα σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση σε όλο το ύψος της — αυτή ήταν η αίθουσα τελετών του Επισκόπου Ευφρασίου από την οποία διοικούσε την επισκοπή και την πόλη. Αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα ιεραρχικά οργανωμένου και προσανατολισμένου χώρου. Τετράγωνη αίθουσα φωτίζεται από μια σειρά παράθυρα κάτω από την στέγη (σε ένα από τα παράθυρα σώζεται και το αρχικό λίθινο κάλυμμα παραθύρου). Η μεγάλη αψίδα φωτίζεται από τα πέντε χαμηλότερα τοποθετημένα μεγάλα παράθυρα. Σώζεται και το μεσαίο τρίλοβο άνοιγμα — τριβήλο — μπροστά στη μεγάλη αψίδα.

Και το κτίριο της Επισκοπής του Παρεντίου (του Πόρετς) είναι αποτέλεσμα των οικοδομικών δραστηριοτήτων του Επισκόπου Ευφρασίου τον 6ο αιώνα. Αποτελεί μοναδικό σωζόμενο δείγμα αρχιτεκτονικής αυτού του τύπου της Παλαιοχριστιανικής περιόδου.

Στη μικρότερη ανατολική αίθουσα είναι φανερά τα ίχνη των αλλαγών στον χώρο — η εμφάνιση του χώρου άλλαξε ανάλογα με την εποχή, αλλά η δομή του παρέμεινε εξαιρετικά διατηρημένη. Στην δυτική αίθουσα σώζονται οι τειχογραφίες της εποχής της Επισκοπίας του Πολεσίνη του τέλους του 18ου αιώνα.

Το ανακαινισμένο κτίριο της Επισκοπής σήμερα φιλοξενεί το εκκλησιαστικό μουσείο, το οποίο εκθέτει τα ευρήματα των μακροχρόνιων αρχαιολογικών ανασκαφών: τα κατάλοιπα των αρχικών ψηφιδωτών δαπέδου του 4ου και του 5ου αιώνα, ένα θραύσμα ψηφιδωτού δαπέδου με τον σύμβολο του Χριστού (Ιχθύς), θραύσματα αγαλμάτων της εποχής του 2ου—6ου αι., την πρόσοψη του Ιερού Βήματος του Επισκόπου Ευφρασίου από το μάρμαρο της Προκοννήσου με συμβολικά ανάγλυφα και μια επιγραφή, τον μονολιθικό θρόνο του επισκόπου του 8ου αι., που βρισκόταν στην βόρεια εκκλησία.

Το ανακαινισμένο κτίριο της Επισκοπής σήμερα φιλοξενεί το εκκλησιαστικό μουσείο, το οποίο εκθέτει τα ευρήματα των μακροχρόνιων αρχαιολογικών ανασκαφών: τα κατάλοιπα των αρχικών ψηφιδωτών δαπέδου του 4ου και του 5ου αιώνα, ένα θραύσμα ψηφιδωτού δαπέδου με τον σύμβολο του Χριστού (Ιχθύς), θραύσματα αγαλμάτων της εποχής του 2ου—6ου αιώνα, την πρόσοψη του Ιερού Βήματος του Επισκόπου Ευφρασίου από το μάρμαρο της Προκοννήσου με συμβολικά ανάγλυφα και μια επιγραφή, τον μονολιθικό θρόνο του επισκόπου του 8ου αιώνα, που βρισκόταν στην βόρεια εκκλησία.

Το συγκρότημα της Βασιλικής του Ευφρασίου έχει υποστεί ελάχιστες αλλαγές από τον 6ο αιώνα μέχρι σήμερα. Κατά το Μεσαίωνα εγκαταλείφθηκε και καταστράφηκε η μικρότερη από τις δυο παλαιότερες βασιλικές. Η εμφάνιση του πρεσβυτερίου της βασιλικής του Ευφρασίου άλλαξε μερικώς το 1267, όταν προστεθηκε το τετράγωνο κιβώριο διακοσμημένο με ψηφιδωτά. Η βασιλική δυστυχώς υπέφερε αρκετά από αδέξιες επισκευές του τέλους του 19ου αιώνα, όταν προστέθηκαν δυο πλάγια παρεκκλήσια τα οποία αφαιρέθηκαν κατά τη διάρκεια των αναστηλωτικών έργων της μεσοπολεμικής περιόδου. Στην σημερινή του μορφή το συγκρότημα της βασιλικής είναι μάλλον το καλύτερα διατηρημένο παλαιοχριστιανικό συγκρότημα στον κόσμο.

ΡΑΒΕΝΝΑ

Υψιστη τεχνη του ψηφιδωτού

Η πόλη της Ravenna αναγνωρίστηκε από την UNESCO ως Χώρος Παγκόσμιας Κληρονομιάς, όταν τα οκτώ μνημεία της του 5ου και 6ου αιώνα συμπεριλήφθηκαν, το 1996, στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Τα παλαιοχριστιανικά μνημεία της πόλης αναγνωρίστηκαν ως θησαυροί της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς διότι: “Η πόλη έχει εξέχουσα οικουμενική αξία και αξιόλογη σημασία λόγω των δειγμάτων ύψιστης δεξιοτεχνίας στην τέχνη του ψηφιδωτού που περιέχουν τα μνημεία της, αλλά και λόγω των σημαντικών στοιχείων που παρέχουν περί των καλλιτεχνικών και θρησκευτικών σχέσεων και επαφών σε μια κρίσιμη περίοδο της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ιστορίας.”

Ραβέννα, Μασωλείο του Θεοδορίχου

Ραβέννα, Βασιλική του Αγίου Βιταλίου

Η Βασιλική του Αγίου Βιταλίου (San Vitale)

Η βασιλική του San Vitale είναι ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της παλαιοχριστιανικής τέχνης στην Ιταλία. Την κατασκευή της ξεκίνησε ο επίσκοπος Ecclesius, το 527 μ.Χ., όταν η πόλη της Ravenna βρισκόταν υπό την κυριαρχία των Οστρογότθων, και ολοκληρώθηκε και εγκαινιάστηκε από τον επίσκοπο Maximianus στις 17 Μαΐου 548 (επί του Βυζαντινού Εξαρχάτου της Ravenna). Κυριαρχεί, και στην αρχιτεκτονική και στην τέχνη του ψηφιδωτού, η ανατολική Βυζαντινή επίδραση: στο αρχιτεκτονικό της σχέδιο δεν παρουσιάζει πιά ένα κλίτος με δύο διαδρόμους, αλλά έναν κεντρικό οκταγώνιο χώρο με τρούλλο. Η τολμηρότητα της κατασκευής και η διακοσμική λειτουργία των ψηφιδωτών αλληλοσυμπληρώνονται σε ένα θαυμάσιο αποτέλεσμα μοναδικό στον κόσμο.

Στο εσωτερικό της βασιλικής η προσοχή στρέφεται στο καταπληκτικό ψηφιδωτό διάκοσμο, που περιορίζεται στο χώρο του Ιερού Βήματος και της αψίδας του, και αποτελεί την εξαιρετική παράσταση του αριστοκρατικού ζεύγους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας: ο Ιουστινιανός και η Θεοδώρα με την αυλή τους. Κανένα άλλο ψηφιδωτό, ή λογοτεχνικό κείμενο, σε ολόκληρη την αυτοκρατορία, δεν καταφέρνει να αποδώσει την ενότητα και την τελειότητα του ύφους σε συνδυασμό με την ευγένεια της πολιτικής και θρησκευτικής σκέψης, όπως η σειρά στην αψίδα και στο πρεσβυτήριο του San Vitale.

Η εξύμνηση της αυτοκρατορίας δεν περιορίζεται μόνο στους δυο πίνακες του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας· στο τόξο της αψίδας έρχονται σε επαφή η πολιτική και η θρησκευτική διάσταση του κόσμου της εποχής.

Στο πρεσβυτήριο απεικονίζεται η ενότητα της Εκκλησίας (και των κληρικών) και της αυτοκρατορίας, ενώ πάνω από το τόξο της αψίδας, ανάμεσα στις συμβολικές παραστάσεις των πόλεων Ιερουσαλήμ και Βηθλεέμ, ένας εξίσου συμβολικός ήλιος, με το (γράμμα) άλφα στο κέντρο, υπενθυμίζει ιδεολογικά τον Χριστό ως δημιουργό του κόσμου και του ιστορικού σύμπαντος.

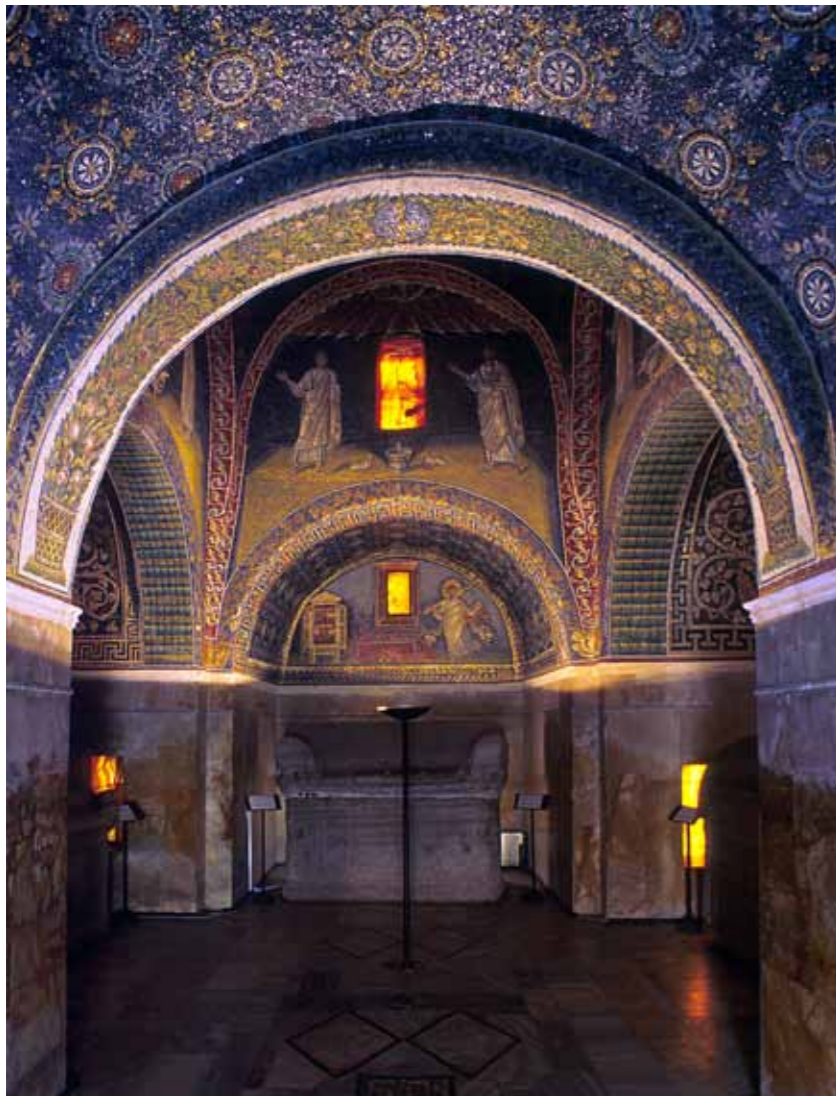
Το μασωλείο της Galla Placidia

Η δομή και το εικονογραφικό διάκοσμος του μασωλείου της αυτοκράτειρας Galla Placidia εξιστορούν την ζωή και το θάνατο μιας πριγκίπισσας του 5ου αιώνα, βαθιά συνδεδεμένης με την ιστορία της αυτοκρατορίας του πατέρα της, του Ρωμαίου Αυτοκράτορα Θεοδόσιου Α' (αποκαλούμενου στη συνέχεια Μέγας). Κόρη, αδελφή, σύζυγος και μητέρα του αυτοκράτορα, βασίλευε και η ίδια ως αυτοκράτειρα της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας τον 5ο αιώνα (425-437), όποτε και χτίστηκε το Μασωλείο της. Το εξωτερικό του κτιρίου είναι λιτό σε αντίθεση με τη λαμπρότητα του εσωτερικού διακόσμου. Τα αμέτρητα αστέρια του τρούλλου αφήνουν βαθιά εντύπωση στη φαντασία και στην ευαισθησία των επισκεπτών του μασωλείου της στη Ravenna.

Αν και παρόμοιο με τα άλλα μεγάλα παγανιστικά μασωλεία με κεντρικό σχέδιο, μια ενιαία είσοδο και κορύφωμα της οροφής και εξωτερική νηφαλιότητα, το εσωτερικό αυτού του μασωλείου είναι πλήρως καλυμμένο με χριστιανικά σύμβολα της αθανασίας και της αιώνιας ζωής. Για την Galla Placidia, η δόξα της Χριστιανικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας εκφράστηκε με το σταυρό, και το μασωλείο έχει τη μορφή του λατινικού σταυρού, ο οποίος είναι και το κύριο σύμβολο του ψηφιδωτού στο κέντρο της καμάρας. Ο ουράνιος σταυρός λάμπει ανάμεσα στα αστέρια του ουρανού, του ουρανού της αιώνιας σωτηρίας και της Βασιλείας του Θεού. Ο ουράνιος θόλος της μεγάλης εισόδου, με τα σύμβολα του φωτός, αναδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο το θεμελιώδες θέμα της έννοιας του δρόμου προς το βραβείο της αιωνιότητας για τον κάθε χριστιανό, όπως το είδανε η Galla Placidia και ο Petrus Crisologus, επίσκοπος της Ravenna.

Το (καθολικό) βαπτιστήριο του Νέωνος

Το κτίριο, το οποίο παραγγέλθηκε από τον επίσκοπο Neonius, χρονολογείται στο β' μισό του 4ου αιώνα, και είναι το αρχαιότερο παλαιοχριστιανικό μνημείο στη Ravenna. Το εσωτερικό του

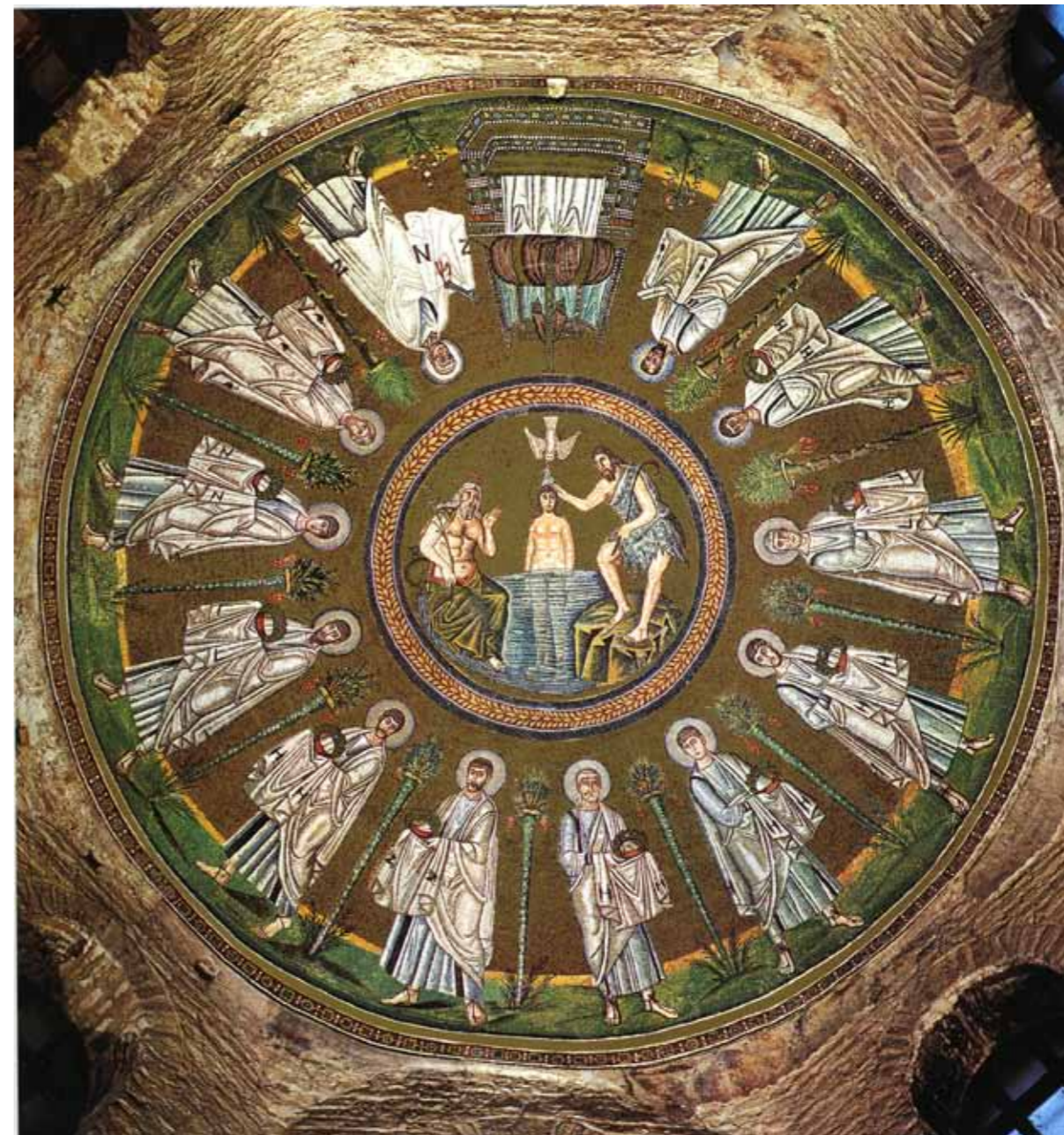
Μαυσωλείο της Galla Placidia, εσωτερικό

είναι διακοσμημένο με λαμπερά ψηφιδωτά με φανερά σημάδια της επίδρασης της ελληνο-ρωμαϊκής τεχνης. Η μεγάλη του αξία βρίσκεται στον εσωτερικό διάκοσμο της σειράς ψηφιδωτών εμπλουτισμένων με θαυμάσιους στόκους των δεκαέξι προφητών: οι τέσσερις μεγάλοι και οι δώδεκα μικροί προφήτες. Κανένα άλλο βαπτιστήριο που χρονολογείται στις αρχές του Χριστιανισμού δεν μπορεί να συγκριθεί, από πλευράς τελειότητας ψηφιδωτού διάκοσμου και βαθμού διατήρησης της δομής, με αυτό το κτίριο στην Ravenna.

Ο τρούλλος του βαπτιστηρίου χωρίζεται σε τρεις ζώνες: στο κεντρικό μετάλλιο έχουμε μία παράσταση θεοφανείας, την Βάπτιση του Χριστού. Η μεσαία ζώνη περιλαμβάνει πορτρέτα των δώδεκα αποστόλων, σε δύο πομπές, με επικεφαλής τον Πέτρο και τον Παύλο. Η τρίτη ζώνη παρουσιάζει την ετοιμασία του θρόνου για τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού, με άδειες θέσεις σε φανταστικά αρχιτεκτονήματα του επίγειου κήπου και του επουράνιου παραδείσου, που συμβολίζει τον προορισμό των ψυχών για την αιώνια ζωή τους.

Το βαπτιστήριο των Αρειανών

Χτισμένο από τον Θεοδώριχο στα τέλη του 5ου αιώνα, την εποχή που ο Αρειανισμός ήταν η επίσημη θρησκεία της Αυλής. Το σχήμα του είναι οκταγώνιο και το εσωτερικό του πλούσια διακοσμημένο με ψηφιδωτά από τα τέλη του 5ου και τις αρχές του 6ου αιώνα. Στον τρούλλο βρίσκεται ψηφιδωτό που απεικονίζει τη στιγμή της Βάπτισης του Χριστού στον Ιορδάνη ποταμό και τους δώδεκα Αποστόλους. Σύμφωνα με το δόγμα των Αρειανών, ο Χριστός ήταν ο Υιός του Θεού, αλλά διατήρησε την ανθρώπινη φύση Του. Εδώ οι απόστολοι, κρατώντας στεφάνια της ζωής-δόξας-νίκης, όπως και στο άλλο βαπτιστήριο, χωρίζονται όχι με κηροπήγια ως σύμβολα του φωτός, αλλά με φοίνικες ως σύμβολα της ζωής. Στην εικόνα αυτή των Αρειανών ο Χριστός, πηγαίνοντας προς ανατολάς, είναι ένας Χριστός που γίνεται Θεός τη στιγμή του βαπτίσματος στον

Ραβέννα, Το Βαπτιστήριο των Αρειανών τα ψηφιδωτά του τρούλου

Ιορδάνη, και ο οποίος γίνεται θεϊκός από το αρχέγονο νερό, ένα αρχέγονο αναγεννητικό πλάσμα στο οποίο κατοικεί το πνεύμα του Θεού.

Το Αρχιεπισκοπικό Παρεκκλήσιο

Χτισμένο ως ιδιωτικό παρεκκλήσι του Επισκόπου Πέτρου Β', κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας των Οστρογότθων, είναι ο μοναδικός σωζόμενος χώρος λατρείας εντός του επισκοπικού μεγάρου. Παρουσιάζει ψηφιδωτή εικονογραφία μεγάλου ενδιαφέροντος. Ο επίσκοπος παρήγγειλε τα είκοσι εξαιρετικά εξάμετρα ψηφιδωτά του αιθρίου, και τοποθέτησε το Χριστό τον Πολεμιστή, με το σταυρό στον ώμο Του, πάνω από την είσοδο. Στην πραγματικότητα, η εξύμνηση του Χριστού, η μορφή του οποίου κυριαρχεί σε όλο τον ψηφιδωτό διάκοσμο, μπορεί να ερμηνευθεί ως αντιαρειανικό στοιχείο. Η παράσταση του Χριστού του Πολεμιστή, που πορεύεται πατώντας το θηρίο της αίρεσης των Αρειανών, αποτελεί μια κατηγορία εναντίον της τότε κυρίαρχης πολιτικής της κυβέρνησης του Θεοδώριχου, του Αρειανού βασιλέως. Οι προσωπογραφίες των ευαγγελιστών, των αποστόλων και διαφόρων αγίων από την ανατολή, την δύση και την Αφρική, εκφράζουν την ενότητα της πίστεως στην καθολική οικουμένη του πρώιμου Χριστιανισμού, πριν από της αιρέσεις των βαρβάρων και των Αρειανών. Έξοχη είναι και η διακόσμηση της καμάρας του προθαλάμου, όπου σε έναν χρυσό ουρανό, ανάμεσα σε μια σειρά από κρίνα και μικρά τριαντάφυλλα, βρίσκονται εικόνες πάνω από 99 ειδών πουλιών, που κάποιες από αυτές μπορεί να δει κανείς και στο φυσικό περιβάλλον της πόλης της Ravenna.

Η Νέα Βασιλική του Αγίου Απολλιναρίου

Η Βασιλική του Sant' Apollinare Nuovo χτίστηκε τον 6ο αιώνα, αρχικά ως παλατινή εκκλησία του Θεοδώριχου. Ιστορικά είναι η πιο ενδιαφέρουσα εκκλησία της πόλης, καθώς στην πραγματικότητα παρουσιάζει τη σύνθεση του βασιλείου των

Οστρογότθων του Θεοδώριχου και της αυτοκρατορίας του Ιουστινιανού. Τα μεγαλοπρεπή ψηφιδωτά του εσωτερικού αποτελούν τη μεγαλύτερη ψηφιδωτή επιφάνεια κληρονομημένη από την αρχαιότητα. Η δόξα και η δύναμη του βασιλέως των Γότθων παριστάνεται στις μεγάλες συνθέσεις που απεικονίζουν το Palatium, την πόλη της Ravenna, και το λιμάνι με την πόλη Classe. Ο Θεοδώριχος εξύψωνε τον πολιτισμό της κλασικής Ελλάδας και της Ρώμης και, τοποθετώντας τον δίπλα στον γοτθικό πολιτισμό, ήθελε να αναδείξει την δική του βασιλική και πολιτική εξουσία ως ενωμένη με την δύναμη του Χριστού του Βασιλέως. Στην μεγάλη σύνθεση μεταξύ των παραθύρων — με τριάντα έξι μορφές προφητών, αποστόλων, ευαγγελιστών, με κώδικες, βιβλία και κυλίνδρους — ο Θεοδώριχος νομιμοποίησε το κύρος του πολιτισμού του και τη δύναμή του. Ο Αρχιεπίσκοπος Agnelllo αργότερα τροποποίησε τα ψηφιδωτά αφαιρώντας τους Αρειανούς μαγίστρους, και ενσωματώνοντάς τα στην καθολική παράδοση θριαμβευτικών πομπών των αγίων, με τους τρεις Μάγους και τους αγίους συμβολικά οδηγούμενους από τον Άγιο Μαρτίνο και την Άγια Ευφημία, οι οποίοι αφιερώθηκαν στη μάχη κατά των Αρειανών.

Το Μουσείο του Θεοδώριχου

Το Μουσείο του Θεοδώριχου είναι ένα μυστηριώδες, διότι ανεξήγητο, κτίριο το οποίο κατασκευάστηκε κοντά στην βαρβαρική νεκρόπολη, περί το έτος 520 από τον εκχριστιανισμένο Οστρογότθο ηγεμόνα και προοριζόταν εξ αρχής για τον τάφο του. Το διώροφο κτίσμα είναι κατασκευασμένο εξ ολοκλήρου από τον λίθο που μεταφέρθηκε στη Ravenna από την περιοχή της Ίστριας (στην απέναντι πλευρά της Αδριατικής), και ακολουθώντας το πρότυπο των αρχαιότερων ταφικών μνημείων, αλλά μνημειώδους μεγέθους για να συμβολίζει την δύναμη και το πνεύμα του Οστρογότθου βασιλέως. Σκεπασμένο με έναν ενιαίο μεγάλιθο, διαμέτρου περίπου 10 μέτρων και βάρους περίπου 300 τόνων, πιθανόν έναν από τους μεγαλύτερους στον κόσμο που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τρούλου.

Ραβέννα, Νέα Βασιλική του Αγίου Απολλιναρίου, το εσωτερικό με ψηφιδωτά

Ραβέννα, Βασιλική του Αγίου Απολλιναρίου in Classe

Ένα στεφάνι αποτελούμενο από 12 μέταλλα, λαξευμένο από τον ίδιο λίθο του τρούλου, φέρει τα ονόματα των τεσσάρων ευαγγελιστών και οκτώ αποστόλων. Αυτές οι μορφές θυμίζουν ή το βασιλικό στέμμα ή το κράνος του πολεμιστή. Ορατή είναι και μια μεγάλη ρωγμή στο μονόλιθο, που πιθανώς να συνέβη κατά την τοποθέτησή του πάνω σε κεκλιμένο επίπεδο. Σύμφωνα με τον θρύλο, ο τρούλος ράγισε από έναν κεραυνό του Θεού που χτύπησε τον Θεοδώριχο, ο οποίος καθόταν εντός, και τον σκότωσε ως τιμωρία για τα εγκλήματά του· έτσι πραγματοποιήθηκε η προφητεία που προέβλεψε τον θάνατό του από χτύπημα κεραυνού.

Το εσωτερικό του Μουσείου φωτίζεται ελάχιστα από τα μικρά παράθυρα από τα οποία εκείνο της ανατολικής πλευράς είναι σταυροειδές. Στον πρώτο όροφο βρίσκεται πορφύρη σαρκοφάγος στην οποία αρχικά τοποθετήθηκε η σορός του Θεοδώριχου, αλλά μεταφέρθηκε ήδη την εποχή της βυζαντινής κυριαρχίας. Ο διάκοσμος του τάφου του Βασιλέως με το πέρασμα του χρόνου σταδιακά εξαφανίστηκε.

Η βασιλική Sant'Apollinare in Classe

Η πρώτη βασιλική του Αγίου Απολλιναρίου, μάρτυρα και ιδρυτή της τοπικής εκκλησίας, είναι ο λαμπρότερος τόπος λατρείας στην Ravenna, ο οποίος χτίστηκε κατά το α' μισό του 6ου αιώνα, στο αρχαίο νεκροταφείο στο, από καιρό θαμμένο, ρωμαϊκό λιμάνι της Classis. Σήμερα, με την υποχώρηση της θάλασσας, βρίσκεται στα προάστια της πόλης, σε έναν ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο. Η τρίκλιτη βασιλική έχει την αψίδα της κατασκευασμένη πάνω από την κρύπτη, όπου φυλασσόταν το σκήνωμα του Αγίου Απολλιναρίου.

Το εσωτερικό παρουσιάζει ένα εκπληκτικό σκηνικό. Ο ρυθμός που δημιουργείται με 24 κολόνες από υπέροχο ελληνικό μάρμαρο με εγκάρσιες φλέβες, καταλήγει στο απαλό πράσινο του ψηφιδωτού λιβαδιού, στη ζωρότητα των προβάτων και στη λάμψη του πευκοδάσους του San Apollinare, σε μια μοναδική

ενότητα της αρχιτεκτονικής και της διακόσμησης. Εκτός από την αρχιτεκτονική της δομή, η βασιλική Sant'Apollinare in Classe είναι γνωστή και για τα ψηφιδωτά της αψίδας, καθώς και για τις μαρμάρινες σαρκοφάγους των αρχιεπισκόπων κατά μήκος των πλαγιών κλιτών. Το κέντρο αυτής της εκκλησιαστικής βασιλικής, η οποία χρησιμοποιείται για την τελετή της Θείας Ευχαριστίας, καταλαμβάνει μια από τις πιο υπέροχες σκηνές Θεοφάνειας του πρώιμου Χριστιανισμού, μια μεγάλη συμβολική Μεταμόρφωση που καλύπτει με ψηφιδωτά όλη την αψίδα.

Ο ένδοξος σταυρός της Ανάστασης ξεχωρίζει σε δεσπόζουσα θέση και παριστάνει τον Χριστό ως κύριο πρόσωπο της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, νοουμένου ως σύμβολο του Πάσχα, του Πάσχα της προσφοράς, της Ευχαριστίας του αρνιού και του Σταυρού: το χέρι του Θεού λαμβάνει την ευχαριστιακή θυσία του πλήθους. Η θυσία, που προσφέρεται για την Εκκλησία και την κοινότητα των πιστών από τον επίσκοπο, τοποθετείται σε ένα όμορφο λουλουδιασμένο λιβάδι, ένα ειδυλλιακό όραμα του ουρανού, ενώ οι δώδεκα αρνιά, έξι σε κάθε πλευρά, που κινούνται προς τον Ποιμένα Apollinare, αντιπροσωπεύουν την εκκλησία της Ravenna κατά τον εορτασμό της Θείας Λειτουργίας.

ΣΠΛΙΤ

Το παλατι που έγινε πόλη

Η πόλη ιδρύθηκε ως Ελληνική αποικία Ασπάλαθος τον 4ο ή τον 3ο π. Χ. αιώνα, σε μικρή απόσταση από τη γειτονική πόλη Σαλώνα/Σάλωνα, η οποία τον 1ο π.Χ. αιώνα έγινε πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Επαρχίας της Δαλματίας. Περίπου το 295 μ.Χ., ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας Διοκλητιανός (*Gaius Aurelius Valerius Diocletianus*, αυτ. 284—305 μ.Χ.), έδωσε εντολή να ξεκινήσουν εργασίες για ένα ανάκτορο κοντά στη γενέτειρά του, όπου θα αποσυρόταν.

Το κτίριο είχε ορθογώνια κάτοψη, και έμοιαζε με οχύρωση, με σειρές πύργων στις τρεις πλευρές του, ενώ η νότια πλευρά, με θέα τη θάλασσα, στο ανώτερό της επίπεδο ήταν ανοιχτή, με στοές κατά όλο το μήκος της πρόσοψης. Το Παλάτι συμπεριλάμβανε το αυτοκρατορικό διαμέρισμα, την κεντρική πλατεία (το Περιστύλιο) — μεταξύ του διαμερίσματος και του κύριου δρόμου απ' ανατολών προς δυσμάς (*decumanus*), τις ιερές περιοχές του Μουσουλίου και των ναών, και το αυτοκρατορικό κλωστοϋφαντουργικό εργαστήριο (*gynaecium*, *γυναικωνίτης*) στο βόρειο του τμήμα. Μετά τον θάνατο του Διοκλητιανού, το Παλάτι παρέμεινε στην ιδιοκτησία της αυτοκρατορικής οικογένειας.

Σπλιτ, Αεροφωτογραφία

Σταδιακά μετατράπηκε σε οχυρωμένο οικισμό, ο οποίος ονομάστηκε Sralatum και απέκτησε όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πόλης μετά την άλωση της Σαλώνας τον 7ο αιώνα, όταν οι πρόσφυγες επέλεξαν να ζήσουν εντός των τειχών του. Ως τμήμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η πόλη είχε μια μεταβαλλόμενη, αλλά σημαντική πολιτική αυτονομία.

Το Κροατικό κράτος του Πρώιμου Μεσαίωνα (αργότερα Βασίλειο της Κροατίας) περιέλαβε το μεγαλύτερο μέρος της κεντρικής Αδριατικής και της ενδοχώρας, ενώ οι πόλεις παρέμειναν υπό την κυριαρχία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Επί αρκετά διαστήματα το Σπλιτ βρέθηκε υπό τον έλεγχο των Φράγκων, των Ενετών και, τον 11ο αιώνα, των Κροατών. Στους επόμενους αιώνες το Σπλιτ αποκτούσε όλο και περισσότερο τον Κροατικό χαρακτήρα.

Από τις αρχές του 12ου αιώνα, η πόλη του Σπλιτ έγινε ανεξάρτητη κοινότητα υπό την κυριαρχία των Ούγγρων βασιλέων. Το ανάκτορο ήταν πλέον πολύ μικρό για μια ακμάζουσα πόλη, η οποία επεκτάθηκε προς τα δυτικά, διπλασιάζοντας την έκτασή της. Το δυτικό τμήμα της πόλης οχυρώθηκε με καινούργια τείχη και η νέα πλατεία διαμορφώθηκε δίπλα στο δημοτικό μέγαρο.

Η Βενετική Δημοκρατία ανέλαβε το 1420 την πόλη, η οποία παρέμεινε υπό την εξουσία της για 377 χρόνια. Η αυτονομία της πόλης μειώθηκε: η ανώτερη αρχή ήταν ένας πρίγκιπας-καπετάνιος, γεννημένος (πάντοτε) στην Βενετία. Παρ' όλα αυτά το Σπλιτ εξελίχθηκε σε σημαντική πόλη-λιμάνι, με σημαντικούς εμπορικούς δρόμους στο Οθωμανοκρατούμενη ενδοχώρα, μέσω του κοντινού περάσματος Κλις. Άνθιζε και ο πολιτισμός με το Σπλιτ ως κέντρο της Κροατικής λογοτεχνίας. Την εποχή εκείνη χτίστηκαν στην πόλη και πολλά ωραία παλάτια.

Μετά από μία σύντομη Ναπολεόντια διακυβέρνηση (1806–1813), η πόλη προσαρτήθηκε στην Αυστριακή Αυτοκρατορία κατά το Συνέδριο της Βιέννης. Αυτή την περίοδο έγιναν στην πόλη μεγάλες επενδύσεις. Το Ρωμαϊκό υδραγωγείο επισκευάστηκε, χτίστηκε ένας κυματοθραύστης, κατασκευάστηκε ο σιδηρόδρομος, όπως

και οι καινούργιοι δρόμοι, ενώ τμήματα των αρχαίων οχυρώσεων κατεδαφίστηκαν. Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και την διάλυση της Αυστρο-Ουγγαρίας, το Σπλιτ έγινε το σημαντικότερο λιμάνι της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στους βομβαρδισμούς καταστράφηκαν λιμενικές εγκαταστάσεις και τμήματα του λιμανιού.

Μετά το 1945 η πόλη γνώρισε τη μεγαλύτερη οικονομική και δημοσιογραφική έκρηξη. Ιδρύθηκαν δεκάδες εργοστάσια και εταιρείες, και ο πληθυσμός της πόλης τριπλασιάστηκε. Την περίοδο μεταξύ 1945 και 1990, η πόλη μεταμορφώθηκε και επεκτάθηκε καταλαμβάνοντας ολόκληρη την (ομώνυμη) χερσόνησο. Το Σπλιτ είναι σήμερα η δεύτερη σε μέγεθος πόλη της Κροατίας, και το οικονομικό και διοικητικό κέντρο της Κεντρικής Δαλματίας. Η πόλη αναπτύσσεται εστιάζοντας κυρίως στον τουρισμό και στο εμπόριο, αλλά αναβιώνεται και βιομηχανική κληρονομιά — αλιεία, ελαιοκαλλιέργεια, αμπελοργία και οινοπαραγωγή, αλλά και βιομηχανία χάρτου, τσιμέντου και χημικών.

Η προστασία του Χώρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς

Η κατασκευή του Παλατιού του Διοκλητιανού ολοκληρώθηκε το 305 μ.Χ. ως σύνθεση, σε μορφή και λειτουργία, μιας έπαυλης και ενός οχυρωμένου κάστρου της ύστερης αρχαιότητας. Θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα σωζόμενα έργα αρχιτεκτονικής της εποχής του, λόγω της εξαιρετικής κατάστασης διατήρησης των αρχικών του μερών, όπως και του συνόλου, αλλά και λόγω ποικίλων αρχιτεκτονικών μορφών που βρίσκονται ανάμεσα στην κλασική και την μεσαιωνική τέχνη. Εντός των τειχών του Παλατιού, μεταμορφωμένου σε μία μεσαιωνική οχυρωμένη πόλη, χτίστηκαν κτίρια διαφόρων αρχιτεκτονικών τεχνολογιών, εμπνευσμένα από τα μεγαλοπρεπή πρότυπα της αρχαιότητας.

Ο χώρος του ιστορικού πυρήνα της πόλης του Σπλιτ κηρύχθηκε, το 1979, Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς λόγω πολυάριθμων

Σπλιτ, Αναπαράσταση του Παλατιού του Διοκλητιανού, του Hebrard (1912)

καλά διατηρημένων έργων αρχιτεκτονικής από όλες τις περιόδους της ιστορίας του. Το Παλάτι απειλήθηκε από την ταχεία ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης, από την τάση προς την κυριαρχία των εμπορικών δραστηριοτήτων στα ισόγεια των κτιρίων, όπως και από τις δυσμενείς αλλαγές στην κοινωνική δομή του πληθυσμού.

Ο εορτασμός της 1700 επετείου της κατασκευής του Παλατιού (τη δεκαετία του 2000), έδωσε ώθηση για καινούργια έργα αναστήλωσης των σημαντικότερων ιστορικών μνημείων στο Σπλιτ. Από τις πολυάριθμες αρχές της συντήρησης, οι οποίες εφαρμόζουμε σήμερα, υπογραμμίζουμε μερικές: διατήρηση παρά την αναστήλωση-έμφαση στη διατήρηση και αναστήλωση των αστικών υποδομών με σκοπό την βελτίωση ποιότητας ζωής εντός του ιστορικού κέντρου· οπωσδήποτε και η χρήση παραδοσιακών τεχνικών και υλικών.

Ο Καθεδρικός Ναός του Αγίου Δομνίου (Το Μαουσολείο του Διοκλητιανού)

Ο καθεδρικός ναός του Σπλιτ είναι, πιθανόν, και ο αρχαιότερος της Ευρώπης. Χτίστηκε ως μαυσολείο του Διοκλητιανού, αλλά περιλαμβάνει και το ρομανικό κωδωνοστάσιο και τον εξώστη (εξέδρα για την χορωδία) σε στυλ μπαρόκ. Αυτό είναι το σημαντικότερο οικοδόμημα σε ολόκληρο το Παλάτι, με τις περισσότερες διαφορετικές διαστρώσεις της ιστορίας του, αξιοθαύμαστο λόγω των γερών λίθινων τοίχων, της μοναδικής δομής του τρούλου κατασκευασμένου με τούβλα, και του καλά διατηρημένου αρχαίου διάκοσμου. Εξίσου αξιοθαύμαστη είναι και η πλούσια συλλογή έργων τέχνης εντός του κτιρίου, σωζόμενων από της εποχή της μετατροπής του Μαυσολείου σε Καθεδρικό Ναό, τον 6ο αιώνα. Το 1996 άρχισαν έργα αναστήλωσης στα πιά προβληματικά σημεία του κτιρίου.

Ολοκληρώθηκε και μία πλήρης αναστήλωση της οροφής του

Σπλιτ, Το Παλάτι του Διοκλητιανού, υπόγειο

Μαυσωλείου: καθένα από τα περίπου 500 ρωμαϊκά τούβλα που βρέθηκαν, επισκευάστηκε και ξαναχρησιμοποιήθηκε. Όπως και τα έργα αναστήλωσης της οροφής, κι εκείνα της πρόσοψης του Μαυσωλείου πραγματοποιήθηκαν με εφαρμογή αποκλειστικά παραδοσιακών υλικών και τεχνικών. Η κατάσταση της κατασκευής του εξώστη, προστεθειμένου στο εσωτερικό του κτιρίου την εποχή του μπαρόκ τον 17ο αι., χειρότερη λόγω κακής ποιότητας των θεμελίων και της τοιχοποιίας.

Δομική αποκατάσταση ξεκίνησε με την επισκευή των τοίχων θεμελίωσης και το τέντωμα χαλυβδινών καλωδίων. Το εσωτερικό του εξώστη της χορωδίας, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα παραμελημένος, υποβλήθηκε σε μια πλήρη αναστήλωση, με ξεχωριστή προσοχή στα μπαρόκ αρχιτεκτονικά του χαρακτηριστικά. Ο καθαρισμός με τη χρήση της τεχνολογίας λέιζερ ξεκίνησε από τις προσόψεις και συνεχίζεται στους εσωτερικούς τοίχους και τα τούβλα του θόλου.

Ο καινούργιος φωτισμός επέτρεψε μια πιό σύνθετη αντίληψη του Καθεδρικού Ναού· στο εσωτερικό του εκτελέστηκαν πολλά έργα αναστήλωσης.

Ο ναός του Δία (Το Βαπτιστήριο)

Ταυτοχρόνως με τη μετατροπή του Μαυσωλείου του Διοκλητιανού στον καθεδρικό ναό της πόλης, ο Ναός του Δία αναμορφώθηκε σε βαπτιστήριο που σήμερα λειτουργεί ως εκκλησία μόνο μία φορά το χρόνο, ανήμερα της εορτής του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου (24 Ιουνίου). Είναι ένα από τα πρώτα σε επισκεψιμότητα αξιοθέατα της πόλης, και ο καλοδιατηρημένος θόλος, όπως και τα μοναδικά χαρακτηριστικά της κατασκευής του, προσελκύουν το ενδιαφέρον αρχαιολόγων, ιστορικών της τέχνης και αρχιτεκτόνων από όλο τον κόσμο.

Σπλιτ, Το Παλάτι του Διοκλητιανού, Η Εκκλησία του Αγίου Μαρτίνου

Λόγω της έλλειψης συντήρησης του μνημείου, η κατάσταση του οικοδομήματος επιδεινώθηκε. Η κατάσταση του δυτικού αετώματος ήταν ιδιαίτερα δραματική: μερικοί ογκόλιθοι του θριγκού, βάρους 3 με 6 τόνων, λόγω οξειδωσης των συνδετικών καρφιών μετατοπίστηκαν ελαφρώς προς τα έξω και ήταν γεμμένοι επικίνδυνα. Η αναστήλωση του Ναού πραγματοποιήθηκε συνδυάζοντας τις παραδοσιακές τεχνικές με τη σύγχρονη τεχνολογία — δημιουργήθηκε τρισδιάστατο αντίγραφο για την ανάλυση της δομικής συμπεριφοράς του οικοδομήματος.

Για την αποφυγή της περαιτέρω μετακίνησης και επιταχυνόμενης επιδείνωσης της κατάστασης των ογκολιθών, αλλά και για την αποκατάσταση της σταθερότητας και της αρχικής κατανομής του βάρους, το δυτικό αέτωμα και ένα μέρος του εξωτερικού θριγκού αποσυναρμολογήθηκαν, επισκευάστηκαν ακολουθώντας τις παραδοσιακές τεχνικές, και επανατοποθετήθηκαν στις θέσεις τους. Την θέση των παλαιών σιδερένιων συνδετήρων πήραν οι καινούργιοι από ανοξείδωτο ατσάλι, σταθεροποιημένοι με λιωμένο μόλυβδο. Ο ανάγλυφος διάκοσμος της πύλης της εισόδου και του αετώματος της πρόσοψης, καθαρίστηκαν με χρήση της τεχνολογίας λέιζερ.

Η Χρυσή Πύλη

Έργα αναστήλωσης της Χρυσής Πύλης, της κύριας εισόδου του Παλατιού του Διοκλητιανού, ήταν εξαιρετικά περίπλοκα λόγω της σοβαρής κατάστασης της δομής του κτιρίου, αλλά και της λίθινης επιφάνειας που καταστράφηκε λόγω κρυσταλλοποίησης των επιθετικών διαλυτών αλάτων κάτω από ένα παχύ στρώμα σκόνης. Ο συνδυασμός των προβλημάτων της δομής του κτιρίου και εκείνων που συνδέονται με τον καθαρισμό και τη διατήρηση της πέτρας, έκανε την επιχείρηση της αναστήλωσης της Χρυσής Πύλης εξαιρετικά περίπλοκη. Ολόκληρη η επιφάνεια καθαρίστηκε με λέιζερ, και αυτή ήταν και η πρώτη του εφαρμογή στην Κροατία. Οι τοίχοι συναρμολογήθηκαν με ασβεστοκονίαμα, η διαλελυμένη πέτρα αντικαταστάθηκε με τη νέα, και το επάνω τμήμα της δομής που έκλεινε προς τα εμπρός προκαλώντας ρωγμές στην πρόσοψη, σταθεροποιήθηκε με μέταλλο.

Σπλιτ, Το Παλάτι του Διοκλητιανού, Περιστύλιο

Το Περιστύλιο

Η αναστήλωση της κεντρικής πλατείας του Παλατιού του Διοκλητιανού ξεκίνησε ως απλή προσάθεια καθαρισμού των πέτρινων επιφανειών, αλλά εξελίχθηκε σε πολύ περίπλοκη επιχείρηση που περιλάμβανε και την ενίσχυση της δομής και την επισκευή και συντήρηση της πέτρας και των άλλων υλικών. Η απομάκρυνση του στρώματος σκόνης με λέιζερ επανέφερε

στο φως τις λεπτομέρειες της αρχιτεκτονικής δομής και της διακόσμησης. Η ιστορική αξία της περιοχής ενισχύθηκε με την ανακάλυψη έως πρόσφατα κρυμμένων στοιχείων σχετικά με τα αρχικά υλικά και την ιστορία της κατασκευής. Τα έργα στο Περιστύλιο ήταν για τους νέους συντηρητές ευκαιρία για την απόκτηση πολύτιμης εμπειρίας στη χρήση των πλέον προηγμένων τεχνολογιών στην αποκατάσταση της πέτρας.

Σπλιτ, Το Παλάτι του Διοκλητιανού, Περιστύλιο και κωδωνοστάσιο

Αστικές υποδομές και σχεδιασμός

Παράλληλα με την αποκατάσταση των μεγάλων μνημείων, έγιναν και κάποιες προσπάθειες βελτίωσης των υποδομών και της συνολικής εικόνας του ιστορικού κέντρου της πόλης. Ο καθαρισμός των πέτρινων προσόψεων αποτελεί πολύ σημαντικό ζήτημα, και συστάθηκε ένα συνεχές πρόγραμμα καθαρισμού των γκράφιτι. Μετά την πρόσφατη απομάκρυνση του συστήματος σήμανσης, το οποίο παραμόρφωνε τις προσόψεις των παλαιών κτιρίων και κατέστρεφε τη γενική ατμόσφαιρα του ιστορικού πυρήνα, ένα καινούργιο σύστημα πληροφόρησης και παρουσίασης τέθηκε σε εφαρμογή.

Ο ιστορικός πυρήνας του Σπλιτ, ένας τόπος ζωντανός εδώ και 17 αιώνες, διασχίζεται από τις υποδομές όλων των ειδών και όλων των εποχών της ιστορίας του. Ξεκινώντας από ένα εκτεταμένο (σήμερα φραγμένο) σύστημα αποχέτευσης με θολωτά κανάλια από την ρωμαϊκή περίοδο, το οποίο δεν έχει διερευνηθεί ακόμα. Η επισκευή και η συντήρηση της των λιθοστρώτων συνδυάζεται με την ανασυγκρότηση όλων των υποδομών.

Ένα σχέδιο για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των δημοσίων χώρων και των σημαντικότερων ιστορικών κτιρίων έχει ήδη ετοιμαστεί.

Με την ιδέα της βελτίωσης του συντονισμού των φορέων αρμοδίων για τις δραστηριότητες που εξελίσσονται στο κέντρο της παλαιάς πόλης, ένα σχέδιο διαχείρισης έχει ήδη σχεδιαστεί και συζητείται. Προτείνει ένα νέο μοντέλο διαχείρισης που ως τελικό στόχο έχει την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων του ιστορικού κέντρου, αλλά και την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα διασφαλίζει τη μακροπρόθεσμη βιώσιμη προστασία των πολιτιστικών αξιών του τόπου.

Διευθυντής των δραστηριοτήτων του έργου
Vladimir TORBICA

Συντονιστές των δραστηριοτήτων του έργου
Sandra ILIĆ
Iva ŠEGOTA

Εκδότης
Η Περιφέρεια της Ιστρίας
(Istarska županija – Regione Istriana)

Για τον εκδότη
Studio Sonda – Jelena Šimunović, Sean Poropat

Κείμενα:
Εισαγωγή – Robert Matijašić
Συνεργάτες του προγράμματος

Επιμέλεια κειμένων
Robert Matijašić

Σχεδιασμός
Studio Sonda - Tina Erman

Φωτογραφίες
Συνεργάτες του προγράμματος, Archivio fotografico della Provincia do Ferrara, Hassan Abdelghani, Gianluca Baronchelli, Luca Gavagna, Alket Islami, Stevan Kordić, Goran Lizdek, Goran Nikšić, Ubald Trkoczy, Ante Verzotti

Ελληνική μετάφραση και επιμέλεια κειμένων
Irena Gavranović-Lukšić

Παραγωγή
Studio Sonda, Vizinada

Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε από την Περιφέρεια της Ιστρίας Istarska županija – Regione Istriana σε συνεργασία με τους εταίρους:

Grad Dubrovnik — η Πόλη του Ντούμπροβνικ
(ο κορυφαίος συνεργάτης)

Grad Split

Provincia di Ferrara

Comune di Ravenna – Museo d'arte della città

Comune di Alberobello

Fondazione Aquileia

Univerza na Primorskem - Znanstveno-raziskovalno središče

Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika

Zyra Administrim Koordinim Butrint

Dimos Kerkyras

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελείται από τα 28 κράτη μέλη που αποφάσισαν να προχωρήσουν στον σταδιακό συντονισμό της τεχνογνωσίας και των πόρων για το κοινό τους μέλλον. Κατά της διάρκεια της πενήνταετούς περιόδου διεύρυνσης, δημιουργήθηκε μια ζώνη σταθερότητας, δημοκρατίας και αειφόρου ανάπτυξης, διατηρώντας την πολιτιστική ποικιλομορφία, την ανεκτικότητα και τις ατομικές ελευθερίες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύθηκε να μοιρασθεί τα επιτεύγματα και τις αξίες της με τις χώρες και τους λαούς πέρα από τα συνόρα της.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ: ISTARSKA ŽUPANIJA (Περιφέρεια της Ιστρίας)

Γραφείο Πολιτισμού

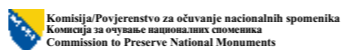
κ. Vladimir Torbica

Novigrad, Mlinska ulica 4b

Tel.: +385 52 742 330

Fax: +385 52 742 332

e-mail: kultura@istra-istria.hr

www.expoaus.org

Το έργο συγχρηματοδοτείται
από την Ευρωπαϊκή Ένωση,
Μέσο Προενταξιακής
Ενίσχυσης

GRAD DUBROVNIK

CENTAR ZA
KONZERVACIJU I
ARHEOLOGIJU
CRNE GORE

Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika
Komissiona za očuvanje nacionalnih spomenika
Commission to Preserve National Monuments

